

Castrenianumin
toimitteita

19

KAISU JUUSELA ja HEIKKI PAUNONEN (toim.)

Murrenäytteitä sadan vuoden takaa

Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston oppilaiden
muistiinpanoja vuosilta 1878–1886

Helsinki
1978

Castrenianumin
toimitteita

19

KAISU JUUSELA ja HEIKKI PAUNONEN (toim.)

Murrenäytteitä sadan vuoden takaa

**Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston oppilaiden
muistiinpanoja vuosilta 1878—1886**

**Helsinki
1978**

SISÄLLYS

ESIPUHE	7
MERKINTÄSEIKKOJEN TARKASTELUA	13
RAUMA (Juho Sjöros, 1878)	21
Sananen oikokirjoituksesta	23
1. Nouseva arvokerta	25
2. Äänien yhtäläisyys	25
3. Tomppeliin	26
4. Rikaas Matt ja kööh Matt	27
5. Muinane friiar	30
6. Ol kans yks friiar	31
7. Muinanem papp	31
8. Laitlam papp	33
9. Kappale Estetikaa	34
10. Kova paukaus	34
11. "Mutt kahdeks liiam piän"	34
12. Iankaikkist	35
13. Kusta Näll	35
14. Paholaisen morsian	36
15. Pakasen kome	36
16. "Vainaja hoi"	38
17. Kupprin tytär	41
Muistutuksia	42
LOHJA (Fredrik Wilhelm Sederholm, 1878)	43
1. Jäneksen katumus	45
2. Suuri säästäväisyys	45
3. Karhu, susi ja kettu	46
4. Paha paimenpoika	48
5. Kettu, kissa, susi ja karhu	48
AKAA (G. B. Hytönen, 1882)	51
1. Mestari-varaas	53
2. Matti ja piru	55
Muistutus	59

LOPPI (K. F. Andersson, 1881 - 1882)	61
1. Kuninkaan tytär	63
2. Pispä, kuninkas ja lukkari	67
3. Vahva poika	68
4. Tonttu	70
5. Ukko ja akka	71
6. Kuninkas ja talonpoika	72
7. Lehmän maksu	73
8. Kerjäläispoika	74
9. Myllärin tyttäret	75
10. Kerjäläisäijä	77
11. Suomen väkevä	80
12. Jättiläisen poika ja Matti	81
13. Jörssi ja Piatari	83
14. Miähen koron hoitaminen	85
15. Koree poika	85
16. Kuninkaan tytär	87
17. Miäs ja härkä	89
Viitteet	90
NASTOLA (J. Hagelberg, 1885)	91
Satuja	93
IITTI (F. J. Enqvist, 1878)	97
1. Mahlot sanoa niin poikasem	99
2. Riski poika ja velenhaltia	100
3. Sukkela Langan painaja	101
4. Teini	102
5. Kerjäläin Pariisista	102
LAPINJÄRVI (K. M. Olander, 1878)	105
1. Kertomus Hiidestä	107
2. Tarina viisaasta Salamonista	108
3. Ruton pois-ajo	114
Muistutus	114
Viitteet	115
MÄNTYHARJU (O. I. Ruuth)	117
1. Käynti Pietarissa	119

2. Savolaisen käynti maaherran luona	120
3. Lusin Sivin maitopytty ja leipä- kannikka	120
4. Maantiellä	120
5. Kaks' ystävällistä miestä	121
6. Käräjä-juttu	121
7. Kerjäläinen	121
8. Sus'kiven Risto	122
9. Kuuluutus-matka	122
10. Käynti Nakontualissa ja Haminassa	122
11. Kuinka Sus' ruakkais' sikoja	123
12. Mustalaisen poika	123
SULKAVA (Emil Huhtinen, 1883, 1884)	125
1883	
1. Poika, jok' olj käynä mualiman koulut läp'	127
2. Rikas mies ja köyhä mies	128
1884	
1. Mieroukko, joka sai rahhoo vietäväks paratiisiin	130
2. Varas-rouva	131
3. Ketreejä tyttö	131
4. Tyttö ja hänen kissaase	133
PARIKKALA (Tauno Hannikainen, 1885, 1886)	135
1885	
1. Mikko Meikäläinen tahikka Kolmesta väkevästä miehestä	137
2. Repo ja hukka	140
1886	
1. Antti Puuhaara	140
2. Partamoali	146
3. Partalipsu ym. kaskuja	146
VIIPURIN PITÄJÄ (Kaarle Krohn, 1878, 1879)	151
1878	

1. Kuim Marrii kosittii ja kuulotus-	
kalaasit	153
2. Vanha kasku	154
3. Pelkäämätön sepäm poika	154
1879	
1. Viipuri linnan ensimmäine(m) palo	156
2. Viipuri linnan toine(m) palo	156
3. Karhun jahin juttu ym.	156
4. Hölmöläiset	158
5. Juttuloi	158
6. Piru ja härkä ym.	159
7. Läksijäiset	161
8. Viipurin häät	162
9. Lisäyksiä	164
10. Tos tappaus 1.	164
11. Tos tappaus 2.	165
12. Kasku ym.	165
Viitteet	168
INKERI (Tuomo Kurikka, 1878)	171
1. Akka perreemiehen	173
2. Mies pirun palvelian	173
3. Illan istujais laululoi tai	
Suomen-virsii	174
4. Pöytä-lauluja	178
I. Lauletaan läksiäisissä morsia-	
melle	178
II. Lauletaan sulhasen tultua morsiamen	
taloon	184
III. Lauletaan silloin kuin "kuaset" läh-	
tevät pois sulhasen talosta	186
5. Suarelan Sakar	188
Selitys oudoille sanoille	189
KÄSIKIRJOITUSNÄYTTEET: Rauma	192
Sulkava	193
LUETTELO NÄYTTEIDEN KERÄÄJISTÄ	195

ESIPUHE¹

Nyt julkaistavalla kielennäytekokoelmalla on pitkä historia. Sen ymmärtämiseksi on aihetta luoda ensin silmäys Helsingin Suomalaiseen Alkeisopistoon, jonka oppilaat tämän kokoelman ainekset ovat keränneet.

Helsingin Suomalainen Alkeisopisto perustettiin v. 1871, ja sen synty liittyy läheisesti tuohon aikaan kiivaana käytyyn kielipoliittiseen taisteluun. V. 1862 Helsinkiin oli perustettu ruotsalainen normaalikoulu. Sen aloittaessa toimintansa esitettiin ohjesääntöön sisällytettäväksi silloisten kieliolojen kannalta yllättävän radikaali periaate, jonka mukaan normaalikoulussa tulisi olla rinnakkain kaksi osastoa: toinen ruotsin-, toinen suomenkielistä opetusta varten. Vaikka tämä rohkea ajatus ei ohjesäännössä toteutunut, ei se jäänyt vaille vaikutusta. Suomi oli jo tuolloin opetuskielenä ruotsin rinnalla monissa maamme kouluissa, ja vähitellen siitä tuli myös eräiden koulujen ainoa opetuskieli. Suomenkielisen normaalikoulun tarve oli ilmeinen.

Kiistaa aiheutti kahden vuosikymmenen ajan kysymys suomenkielisen normaalikoulun paikasta. Ruotsalaiset kokivat erityiseksi uhaksi kielelleen sen, että suomalainen koulu perustettaisiin pääkaupunkiin. Kasvatusopin professorin Z. J. Cleven ansiota on, että ruotsalaisen normaalikoulun yhteydessä vuodesta 1867 toimi suomalainen osasto, jota ylläpidettiin ajoittain yksityisin varoin. Koulun tarpeellisuuden osoitti jo pelkästään se uhrimieli ja into, jolla koulun hyväksi järjestettyihin keruihin osallistuttiin. Korkeimmat kouluviranomaiset, erityisesti koulutoimen ylihallituksen puheenjohtaja Casimir von Kothern, ajoivat kuitenkin koulumiesten arvostelusta ja lopulta säätyjenkin

¹Lähteet: Helsingin Suomalainen Alkeisopisto 1871 - 1887. Helsinki 1921.

Helsingin suomalainen normaalilyseo 1887 - 1937. Helsinki 1937.

Heikki Paunonen, Kotikielen Seura 1876 - 1976. Virittäjä 1976.

vastustuksesta huolimatta suomalaisen opettajakoulutuksen siirtämistä Hämeenlinnaan.

Hämeenlinnan suomalainen normaalilyseo perustettiin v. 1872. Normaalikoulujen lopullisesta järjestämisestä antamassaan komiteanmietinnössä koulutoimen ylihallitus ehdotti Helsingin normaalikoulun suomalaisen osaston kertakaikkista lakkauttamista. Näin jyrkkä hanke ei kuitenkaan saanut senaatin hyväksymistä, mutta jo ennen päätöstä oli aloitettu rahankeruu täydellisen suomalaisen oppikoulun perustamiseksi Helsinkiin. Keruu onnistui yli odotusten. Huolimatta niistä rajoituksista, joilla keruun merkitystä pyrittiin vähentämään, se sai liikkeelle koko suomalaisen kansan. Keruusta annettujen määräysten valvonta oli tavallistakin tiukempaa. Niinpä mm. Alavudella joutui kunnallislautakunnan esimies syytteeseen, koska hän oli v. 1874 kunnallisveroja kantaessaan samalla kerännyt varoja Suomalaisen Alkeisopiston tukemiseksi!

Perustellessaan Helsingin suomenkielisen koulun lakkauttamispyrkimyksiä olivat ruotsalaisuuden kannattajat viitanneet mm. oppilasmäärien vähyteen. Tämä väite osoittautui jo alkeisopiston toiminnan alkuaikoina paikkansa pitämättömäksi. Oppilasmäärä kasvoi koko ajan, ensimmäisen vuoden 41 oppilaasta viimeisen toimintavuoden 287:ään. Suuri osa oppilaista oli varattomien kotien lapsia, joille kaiken suomenkielisen opetuksen päättyminen Helsingissä olisi auttamatta merkinnyt opintien katkeamista.

Suomalaisen Alkeisopiston poikkeukselliset perustamisvaiheet painoivat leimansa koulun kaikkeen toimintaan: alkeisopisto koettiin tärkeäksi suomalaisuuden linnakkeeksi kaupungissa, jonka asukkaista yli kolme neljäsosaa yhä oli ruotsinkielisiä. Suomalaisuuden harrastus toteutui erikoisella tavalla alkeisopiston konventin toiminnassa, kun konventtilainen Juho Sjöros ehdotti v. 1878, että konventin jäsenet ryhtyisivät keräämään näytteitä suomen murteista. "Jokaisen konventin jäsenen piti kesällä koota murteisnäytteitä niin paljon, että ne täyttäisivät yhden puhtaaksi kirjoitetun arkin. Ehdotus saavutti kannatusta ja pantiin asia toimeen. Tosin eivät kaikki heti tuoneet

näytteitä, jonka vuoksi päätettiin, että niiden, jotka eivät kesällä olleet näytteitä tuoneet, oli hankittava ne joululoman aikana. V. 1880 päätettiin näytteiden määräksi kaksi arkkia ja 1883 saivat tästä toimesta vapauden ne, jotka eivät asuneet vähintään kolmea viikkoa samalla paikkakunnalla, sekä ne, joilla oli ehdot kolmessa tai useammassa aineessa." (Helsingin Suomalainen Alkeisopisto 1871 - 1887, s. 70 - 71.) Tästä hankkeesta kerrottiin myös kahta vuotta aiemmin ylioppilasyhdistykseksi perustetun Kotikielen Seuran kokouksessa, ja näytteet luvattiin luovuttaa myöhemmin seuran kokoelmiin.

Näin syntyi käsikirjoituskokoelma, jossa on n. 1 000 foliokokoista sivua murrenäytteitä eri puolilta Suomea. Kotikielen Seura luovutti kokoelman sittemmin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon säilytettäväksi. Näytteitä on kaikkiaan 41 pitäjän murteesta ja kerääjinä on ollut 37 lukiolaista. Ensisijaisesti ne edustavat eteläsuomalaisia murrealueita: hämäläismurteista näytteitä on ylivoimaisesti eniten, savolaismurteista muutamia, lounaismurteista yksi, lounaisista siirtymämurteista kaksi ja pohjalaismurteista vain yksi eteläpohjalainen näyte; Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalle saati Peräpohjolaan eivät koulupoikien keruuretket ole ulottuneet. Epätasainen jakautuminen selittyy oppilaiden syntyperästä: oppilaista koko ajan noin puolet oli helsinkiläisiä, ja muualta tulleistakin kaksi kolmannesta oli Uudeltamaalta ja Etelä-Hämeestä.

Kaikki näytteiden kerääjät eivät suinkaan myöhemmin suuntautuneet kansallisten tieteiden aloille. Tähänkin valikoimaan otettujen näytteiden kerääjissä on myöhempiä tuomareita, pappeja ja yksi lääkäri. Keruulla ei siten ollut ratkaisevaa merkitystä kaikkien kerääjien elämänuran kannalta, mutta avartava kokemus se lienee ollut varsinkin niille kaupunkilaispojille, jotka näin ehkä ensi kertaa elämässään pääsivät kosketuksiin maalaiselämän kanssa ja kuulivat kirjakieltä muistuttavasta kotikielestään täysin poikkeavaa murretta.

Näytteiden laadullinen taso vaihtelee melkoisesti, mikä johtuu useistakin syistä. Murteen ominaisluonne on tietysti

ollut vaikuttamassa: on toki toista merkitä muistiin etelähämäläistä Lopen murretta kuin runsaasti tulkintavaikeuksia sisältävää Rauman murretta. Tuonaikaiseen tapaan luokkatoverit olivat lisäksi hyvin eri-ikäisiä. Esim. Juho Sjöros oli Rauman murretta kerätessään jo täysi mies, 22-vuotias, kun taas Kaarle Krohn oli keruutyön aloittamissaan vain viidentoista. Asiantunteva harrastus murteita ja kansanperinnettä kohtaan on joissakin näytteissä selvästi nähtävissä, ja tämä harrastus tuli sittemmin ohjaamaan myös muutamien kerääjien elämänuran valintaa. Ainakin Kaarle Krohnin Viipurin pitäjän ja Juho Sjörosin Rauman näytteissä tuntuu jo suorastaan tutkijan ote. Molemmat kunnostautuivat nuoruusvuosinaan varsinkin perinteen tallettajina, Krohn myöhemmin alansa johtavana tutkijana, Sjöros puolestaan aina varhaiseen kuolemaansa saakka suomen kielen tutkijana ja viljelijänä sekä kymmenkunta vuotta Kotikielen Seuran voimahahmona yhdessä E. N. Setälän kanssa. Sjörosin elämäntyö on sittemmin jäänyt jokseenkin unohduksiin. Kuitenkin esim. hänen perinnekeräelmiinsä sisältyy runsaasti muutakin kielellisesti arvokasta aineistoa kuin nyt julkaistava Rauman murteen näyte.

Epätasaisuutta on aiheuttanut myös aiheiden valinta. Näytteet sisältävät satuja, tarinoita, kaskuja, sananlaskuja, lauluja, muisteluksia, tapainkuvauksia, kansanomaisia nimiä ym. Kaikissa tapauksissa kerääjät eivät ole onnistuneet erottamaan aitoa perinnettä epäaidosta ja hyvää murretta huonosta, vaan ovat erehtyneet merkitsemään muistiin erilaista kulkutavaraa, arkkiveisuja ja uudempia kansanlauluja, jotka eivät kielennäytteinä ole merkittäviä. Osa kerääjistä on kuitenkin yllättävän tarkkavaistoisesti osannut erottaa aidon murteen epäaidosta ja onnistunut myös murteen äänteellisten seikkojen tulkinnessa ja merkitsemisessä. Heillähän ei ole ollut tukenaan edes sitä tarkekirjoitusjärjestelmää, joka tulee ensimmäisenä vastaan esim. nykyistä suomen opiskelijaa hänen lähtiessään merkitsemään murretta muistiin. Jonkinlaista mallia ja tukea olisivat saattaneet antaa 1860-luvulta alkaen Suomi-sarjan nidoksissa ja eripainoksina ilmestyneet eri murteita koskevat

tutkielmat. Tiedossa ei kuitenkaan ole, miten hyvin alkeisopiston pojat ovat niihin perehtyneet. Tiedossa ei ole myöskään, mistä varsinainen virike keruun toimeenpanemiseen on tullut ja onko samalta taholta ehkä myös ohjattu keruuta. Alkeisopiston suomen kielen opetus oli monen miehen hoidossa, ja usein he opettivat myös jotakin muuta ainetta, varsinkin klassillisia kieliä. Lukioluokkien suomen opettajien joukosta voi poimia sellaiset nimet kuin A. Almberg (Jalava), A. W. Forsman (Koskimies), K. Forsman, K. W. Forsman, P. J. Hannikainen, K. O. Hynén, K. Hämäläinen, K. A. Kovero, F. H. B. Lagus, E. Lampén, T. J. Sirelius, K. F. Stenbäck, A. W. Streng ja Y. K. Yrjö-Koskinen. Murteen- ja yleensä kielentutkimuksen piirissä tutumpia nimiä löytyy kuitenkin aivan muiden aineiden opettajista. Kreikkaa ja lisäksi maantietoa, historiaa ja voimistelua opetti sittemmin inkeroismurteiden tutkijana tunnetuksi tullut F. W. (Volmari) Porkka ja ruotsia Arvid Genetz, josta myöhemmin tuli suomen kielen, sitten suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen professori Helsingin yliopistoon. Kukaties virikkeen antajana on ollut jompikumpi heistä. Mahdollista on sekin, että konventissa ajatuksen esittänyt Juho Sjöros, joka oli luokkatovereitaan selvästi iäkkäämpi, on jo kouluvuosinaan ollut kosketuksissa Kotikielen Seuraan. Sen piirissä hän oli juuri edellisen vuoden keväällä esitetty sekä ajatus kansankielen sanakirjan että murteita edustavien kielennäytteiden keruusta, ja esimiehenä oli tuolloin juuri Genetz.

Konventtilaisten keräämät murrenäytteet jäivät sadaksi vuodeksi käsikirjoituksina arkistoon. Tuon sadan vuoden aikana on murteita kerätty paljon ja painettuja murrenäytteitä on julkaistu monenlaisiin tarkoituksiin. Koulupoikien keräelmillä on silti arvonsa vielä tänäkin päivänä. Ne eivät ehkä tuo olennaisia lisiä suomen murteiden tutkimukseen, mutta niihin sisältyy runsaasti harvinaisia arkaismeja, samalla kun ne tuoreesti kuvastelevat sadan vuoden takaisen maalaisväestön elämää ja sen keskuudessaan vaalimaa perinnettä. Ennen kaikkea näytteet kuitenkin ovat valaiseva osoitus niistä käytännön vaikeuksista, joita suoma-

laisella murteentutkimuksella oli vielä voitettavanaan kehittyäkseen myös materiaalin muistiin merkitsemisen puolesta nykyisiä vaatimuksia vastaavaksi. Aikansa suomalais-suusharrastusten kuvastajana näytteillä on tietenkin myös kulttuurihistoriallinen arvonsa.

Näytteiden julkaisuhanke tuli ajankohtaiseksi Kotikie-
len Seuran täyttäessä sata vuotta, ja nyt vihdoinkin, keruun
alkamisen satavuotisvuonna, näytevalikoima saadaan julki.
Kaikkia konventtilaisten keräelmiä ei tosin ole mahdollis-
ta nytkään julkaista; oheiseen valikoimaan on pyritty ot-
tamaan edustavimpia eri puolilta Suomea.

Toimittajat kiittävät Opetusministeriötä, Lopen, Mänty-
harjun, Parikkalan ja Sulkavan kuntia, Rauman kaupunkia ja
Viipurin Suomalaista Kirjallisuusseuraa painatustyötä var-
ten saadusta avusta.

Helsingissä joulukuussa 1978

Kaisu Juusela

Heikki Paunonen

MERKINTÄTAPOJEN TARKASTELUA

Kaikesta päätellen kerääjät ovat joutuneet tekemään merkintäseikkoja koskevia ratkaisujaan jokseenkin itsenäisesti. Useimmat ovat kuitenkin olleet siksi tiukasti sidoksissa kirjoitetun kielen ortografiaan, että näytteet ovat foneettiselta kannalta melko vähäantisia. Kovin hie-noon transkriptioon ei ole yleensä pyritty niissäkään suomen murteiden vanhimmissa näytteissä, joita sisältyy Suomi-kirjassa 1860-luvulta lähtien julkaistuihin tutkimuksiin. Näistä olisi ollut kyllä saatavissa malli melko tarkkaankin transkriptioon, nimittäin Ossian Grotenfeltin v. 1878 julkaistu tutkimus Pohjois-Hämeen kielimurteesta (Suomi II: 12). Se ei kuitenkaan näytä olleen tuttu kenellekään alkeisopiston kerääjistä. Eräissä muissakin tuohon aikaan julkaistuissa Suomi-kirjan murretutkimuksissa on merkitty murretta tarkkaan ääntämyksen mukaisesti, ja niistä olisi löytynyt vihjeitä joidenkin yksityiskohtien merkintää varten, mutta tutkimuksiin liittyvissä kielennäytteissä tark-
kirjoitus on yleensä karkeampaa.

Seuraavassa katsauksessa viittaamme vain esimerkinomaisesti muutamiin tulkinta- ja merkintävaikeuksia aiheuttaneisiin seikkoihin. Muilta osin annamme tekstien puhua itse puolestaan.

Loppu-n:n edustumisen kirjoitetusta kielestä poikkeavalla tavalla ovat monet kerääjät panneet merkille, mutta vain muutamat ovat itse tekstissä pyrkineet ottamaan lausefoneettisen vaihtelun huomioon. Esim. Akaan näytteen loppuun on kerääjä liittänyt selvityksen loppu-n:n assimiloitumisesta, mutta näytteessä pannut sen näkyviin vain sanaparissa em minä sekä erikoisella tavalla kun-sanan yhteydessä: ku' rranka, ku' vvanhimmankin. Loppu-n:n kato on teksteissä yleensä otettu paremmin huomioon, näin esim. Nastolan ja Inkerin näytteissä. Rauman ja Viipurin kerääjät ovat systemaattisemmin pyrkineet ääntämyksen mukaiseen merkintään. Kaarle Krohn merkitsee vuoden 1878 näytteessä

loppu-n:-assimiloitumisen saatteeksi usein yläkaaren, joka k:n etisissä tapauksissa onkin ainoa merkki assimiloitumisesta.¹ Vuoden 1879 näytteessä Krohn on siirtynyt käyttämään yläkaarta toisessa tehtävässä, eli konsonanttiloppuisen ja vokaalialkuisen sanan välisen legatoääntämyksen merkinä, esim. siin^ool, ett^eei, niin^ool (joskus myös sitt^uku, sitt^uko^oon, joissa kaaren merkitystä on vaikeampi ymmärtää). Loppu-n:n merkintä on tästä syystä tullut edellisvuotista epätasemmaksi, sillä k:n edellä toteutuva assimilatio ei enää käy millään tavoin ilmi. Tässä myöhemmässä näytteessä Krohn on ottanut käyttöön myös alakaaren, jonka hän merkitsee joskus katotapauksiin, esim. nuore^umai'on, toine^umän, ossaisi^umie, kui^umont, sulhane^umännöö, ensi^uniille, muu^uveen, siu^uvoittois. Sen tehtävä jää kuitenkin arvailujen varaan; tarkoittaneeko Krohn, että ääntämys poikkeaa näissä alkuperäisten vokaaliloppuisten sanojen ääntämyksestä? Kaikkiaan loppu-n:n edustus on Viipurin murteessa varsin horjuva, ja sulkeiden runsaudesta päätellen Krohnkin on monesti jäänyt lopulta epävarmaksi, onko -n säilynyt, assimiloitunut vai kadonnut. Sjörosilla merkintä on niin ikään ääntämyksen mukainen, mutta -n:n assimiloituminen k:n edellä ei näy tässäkään näytteessä. "Heikosti" kuulemansa äänteen alle Sjöros merkitsee viivan, ja tällainen viiva on joskus myös loppu-n:n alla sellaisissa asemissa, joissa -n yleensä on kadonnut.

Se, ettei loppu-n:n lausefoneettinen vaihtelu tule näytteissä paremmin esille, selittyyne pääasiassa kirjakielen ortografian, osaksi ehkä Suomi-kirjan murrenäytteissä yleensä noudatettujen käytänteiden pohjalta. Grotenfeltin ohella -n:n assimiloitumisen osoittavat tuonaikaisista tutkijoista vain Erkki Almborg (Isojoen kielimurteesta, Suomi II: 8) ja J. A. Hahnsson (Muoto-opillinen selitys Eurajoen, Lapin, Rauman, Pyhämaan, Laitilan ja Uudenkirkon

¹Palataalinasaalilla ei missään valikoiman näytteistä ole omaa merkkiään. Yleensäkin palataalinasaalin merkitseminen omalla merkillään ei ollut tavallista tuohon aikaan ilmenneissä suomen murteiden näytteissä. Sen varhemmasta merkitsemisestä ks. FUF I, s. 17 - 25.

pitäjien kielestä, Suomi II: 6 - 10). Almborgilla on assimiloituvan -n:n saatteena alakaari; Hahnsson merkitsee lause-esimerkeissään (kielennäytteitä hänen tutkimukseen-
sa ei sisälly) assimiloituvan -n:n yläpuolelle pilkun.

Kirjakielen ortografian vaikutus näkyy myös -k:ta edustavan loppukahdennuksen ja -t:n sandhivaihtelun merkinnässä. Ikään kuin vahingossa pääsee ääntämyksenkin mukainen merkintä eräissä näytteissä esille. Esim. Akaan näytteessä on "aspiraation" merkki muutamissa sellaisissa kohdissa, joissa pitäisi olla loppukahdennus: ettei sun tu' kylmä, ettei sun tu' järki kuuma, jua' ny' ittekin (huom. tässä kahdennus liitepartikkelin edellä!); ottanu' viinapotin, menny' prouvan tykö; muutamissa -t:n assimiloitumistapauksissa on jälleen merkitty sanonu' ssille, ny' ssinä, auttanu' ssitä. Muilta poimittuja satunnaisia tapauksia: Nastola Sirkut huus sitte tules sie, Iitti en -- vois sille arvata, Inkeri tuos sie rahhaisi ramille. Liitepartikkelin edelle kahdennus on helpommin tullut merkityksi, esim. Loppi ei se viittinykkä, otti lopukkin, Mäntyharju ei piässykkään, ei pannakkaan.

Juho Sjöros on kehittänyt loppukahdennustapauksiin oman merkintätapansa, jonka hän selittää luvussa "Sananen oikokirjoituksesta" (s. 23). Taukoa edeltävä muoto on ollut hänelle lähtömuoto, josta ovat johdettavissa kaikki kahdennusmuodot sen mukaisesti, millä konsonantilla seuraava sana alkaa; loppukahdennus on osoitettu yhdistämällä tuo lähtömuoto kaarella seuraavan sanan alkukonsonanttiin. Kun tällainen alakaari toisaalta tarkoittaa myös legatoa, merkintä ei ehkä ole paras mahdollinen, mutta koulupojan itse keksimäksi hyvin nokkela. Hankalia ovat tulkinnan kannalta varsinkin ne tapaukset, joissa kahdennus tulee loppuheittoisen, kahteen konsonanttiin päättyvän muodon viimeisen konsonantin sijaan, esim. samall taval on luetava samalt taval.

Toistakymmentä vuotta varhemmassa Hahnssonin lounaismurteiden tutkimuksessa loppukahdenteiset muodot on merkitty apostrofilla, esim. hakakka' 'hakatkaatte', este',

huane', selkki' siält ny' 'selkeä sieltä nyt', he ova' kadonu', palvel' 'palvele' (vrt. kynttil, naskal). Hahnsson kytkee loppukahdennuksen muotoryhmään, ja noudattaa kehittämäänsä morfofonologista merkintää systemaattisesti sellaisissakin tapauksissa, joissa loppukahdennus ei foneettisesti toteudu, esim. he ova' luvannu (kahdennus ei toteudu l:n edellä), älä pelkk' 'älä pelkää' (kahdennus on fonotaktisista syistä mahdoton). Hahnsson ei käytä pilkkua loppuheiton merkinä kuten yleensä tuohon aikaan oli tapana. Merkki oli kuitenkin kovin rasitteinen, sillä paitsi loppuheittoa sillä voitiin merkitä kielennäytteissä myös i-loppuisen diftongin jälkikomponentin katoa (tässä näytevalikoimassa esim. Akaa anto' Matille ensi tyäks' saman, ja anto' sille hyvän härkäparin). Hahnssonin lisäksi murteen-tutkijoista vain Grotenfelt ja Almborg pyrkivät ottamaan -t:n ja -k:n lausefoneettisen vaihtelun huomioon kielennäytteissä. Grotenfelt toteaa, että "Pohjois-Hämeen murteessa on aspirationi hyvin paljon käytännössä, ja välistä se noin lauseen lopussa ja muuallakin kovenee selväksi k:ksi", ja hän merkitsee myös näytteissään esim. ei renkeä_k käyvvä, kyllä hän ite_n hakkoo, samoin Almborg, esim. il_i kiästi_m maskutti, täytyy hävetä_k ku_v viarahia kul_u kee (pudotetut kirjaimet Almborgilla muita pienemmät). Muissa tutkimuksissa saattaa olla huomautus, kuten esim. T. G. Aminoffin Etelä-Pohjanmaan murteen tutkimuksessa (Suomi II: 9), että "aspirationi yhtäläistyy siihen yhtyvän konsonantin kanssa", mutta kielennäytteissä kahdennus on jätetty merkitsemättä.

Konsonanttien ja vokaalien kvantiteettiasteita on näytteissä merkitty yleensä näkyviin vain kaksi, pitkä ja lyhyt. Yksinäiskonsonanttien geminaatio on Rauman ja Sulkavan näytteissä sekä Parikkalan myöhemmässä näytteessä osoitettu kahdella konsonantilla; Parikkalan varhemmassa näytteessä tällaisen geminoituneen konsonantin merkinä on kirjaimen ylinen viiva. O. Hannikaisen tutkimuksessa Kielenmurteesta Parikkalan pitäjässä (Suomi II: 19), johon sisältyvä kielennäyte on miltei sanasta sanaan identtinen tässä julkaitavan Tauno Hannikaisen keräämäksi merkityn kanssa, on

tämäntyyppinen geminoitunut konsonantti tulkittu lausuttavan "melkein kaksinkertaisena". Muissa tuonaikaisissa Suomi-kirjan tutkimuksissa on yksinäiskonsonantista kehittyneet geminoituneet konsonantit merkitty kahdella kirjaimella. Tämän valikoiman näytteiden kerääjät eivät kommentoi geminoituneiden konsonanttien pituutta. Parikkalan varhemman näytteen kirjoitustapa saattaisi olla merkki siitä, että yksinäiskonsonantista kehittynyt geminaatta on tulkittu alkuperäisestä geminaatasta poikkeavaksi. - Erityismaininnan ansaitsevat Sulkavan muodot kulokemmaan, kartannoon, keskennään, yksinnään. Voisiko näissä olla kyse siitä eteläsavolaisesta erikoisgeminaatiosta, josta Kettusellakin on Suomen murteet II:n (s. 105) mukaan ollut jotakin tietoa? Rapola on pitänyt Kettusen tietoa eteläsavolaisten murteiden erikoisgeminaatiosta "omituisena ja tarkistamista kaipaavana" (SKÄL s. 34). Joka tapauksessa itäsuomalaisesta erikoisgeminaatiosta ei liene muita viime vuosisadan puolella merkittyjä tietoja.

Vokaalien kvantiteettisuhteiden puolesta on tärkein Rauman murteen näyte. Kvantiteetiltaan horjuvat jälkitavujen vokaalit on merkitty kahdella vokaalinmerkillä, joista jälkimmäisen alla on viiva. (Samalla tavalla on osoitettu myös likvidain ja eräiden pikapuhemuotojen horjuvaa kvantiteettia.) Sjöros myös tunnustaa, että "usein onkin vaikeata tottumattoman tarkoin kuulla, äännetäänkö joku vokaali lyhyesti vai (puoli-)pitkästi".

Pitkistä a, ä -vokaaleista kehittyneiden diftongien jälkikomponentti on savolaismurteissa yleensä havaittu alkukomponenttia pitemmäksi, vaikka päinvastaisenkin käsityksen on esittänyt ainakin Kettunen (ks. Rapola, SKÄL s. 348 - 349). Kaakkoismurteiden vastaavien diftongien kvantitatiivinen jäsentyminen on vielä selvempi, ja se on tapana merkitä nykyisin karkeammassakin transkriptiossa. Parikkalan ja Sulkavan näytteissä ei komponenttien kvantiteettieroja ole osoitettu, esim. Sulkava tuas, mua-lima, piähän, Parikkala tappoa, rintoa, pyytämeä, väke-veä. Mainittakoon vielä, että Parikkalan jälkimmäisessä näytteessä pitkät vokaalit on näissä tapauksissa usein

merkitty säilyneiksi. Mäntyharjun kerääjä on pannut merkille diftongien komponenttien pituuseron ja merkitsee kaksi vokaalinmerkkiä jälkikomponentin sijasta, esim. suoroaa puuta, taitoaa, vastiaan, pannoaan, kopistoa; syönieet, vierieen, tuntiee, kirkkuoon. Ensi tavussa komponentit on merkitty yhtä pitkiksi, esim. syvänmuahan, nuamoaan, suavase, piähän, jiänt. Samalla tavalla on ilmiön tulkinnut sittemmin Kettunen, joka mainitsee, että tällä alueella "diftongi voi varsinkin kauempana sanassa vivahtaa pitkään vokaaliin (möä, pää, siis jälkikomponentti on hallitsevassa asemassa)" (Suomen murteet II, s. 154).

Eniten näyttää itämurteiden tarkkaajille tuottaneen vaikeuksia liudennuksen merkitseminen. Parikkalan ja Inkerin näytteissä liudennusta on osoitettu konsonantin yläpuolelle tai viereen sijoitetulla pilkulla (tai akuutilla).¹ Omaperäisellä tavalla on liudennusta merkinnyt Sulkavan kerääjä: varhemmassa näytteessä hän on osoittanut regressiivisen liudennuksen konsonanttia seuraavalla j:llä (tulj, mänj); progressiivisen liudennuksen merkintä kuitenkin horjuu: esim. ilemojttikkii mutta joukko⁽ⁱ⁾neese. Myöhemässä näytteessä sekä regressiivistä että progressiivista liudennusta on osoitettu rivinalisella i:llä, joka toisinaan on merkitty liudentuneen konsonantin alle, toisinaan konsonantin ja sitä edeltävän vokaalin väliin (esim. ottast, arvas, housustaan, rahoneen, pahollaan; ks. myös käsikirjoitusnäytettä s. 193). Merkintävaikeuksia näyttää olleen myös Parikkalan kerääjällä, joka on sijoittanut liudennusta osoittavan akuutin milloin konsonantin oikealle, milloin vasemmalle puolelle. Liekö ainakin näennäisen epäsystemaattisuuden syynä liudennuksen foneettinen vaikeatulkintaisuus? Kerääjän tarkkakorvaisuutta näyttäisi nimittäin osoittavan se, että hän on havainnut ja merkinnyt liudennuksen myös sananrajaisissa tapauksissa, esim. kahto tōakseese, tappo ne, sano tyttörelle, kysy siltä.

¹Inkerin näytteen loppupuolella liudennuksen merkkiä ei aina voi erottaa paikoin ilmi pannusta loppuheiton merkistä.

Kirjaimen yläpuolelle tai viereen sijoitettu akuutti oli jo tuohon aikaan yleistynyt liudennuksen merkiksi myös painetuissa tutkimuksissa. Sitä olivat käyttäneet suomen murteiden kielennäytteitä julkaisseista T. G. Aminoff, Ossian Grotenfelt ja O. A. F. Lönnbohm (Jääsken, Kirvun ja osittain Rautjärven ja Ruokolahden pitäjien kielimurteesta, Suomi II: 13). Erityistä tarkkavaistaisuutta liudennusilmiön tulkinnassa osoittaa T. G. Aminoff Vermlannin murteen tutkimuksessaan, kun hän merkitsee tuⁱl', koⁱt', muoⁱr' (Suomi II: 11). Sama merkintä tulee vastaan 1890-luvulla Otto Hyyryläisen Hirvensalmen murteen tutkimuksessa (Suomi III: 7). Grotenfelt puolestaan puhuu "muljeerautuvaa" konsonanttia edeltävän vokaalin "dilueerautumisesta", ja selittää merkintäänsä seuraavasti: "Minä olen tässä merkinnyt sekä vokaalin että konsonantin vienontumista samanlaisella merkillä ('-', jota tarkoin pitää eroittaa loppuhengähdysmerkistä: -'); mutta kun ne useimmin seuraavat toinen toistansa, niin olen luullut ainoastansa konsonantin merkitsemisen riittävän; vaan silloin, kun dilueerausta ei seuraa muljeeraus - - , niin olen merkinnyt ainoastansa vokaalin." Tällaisen pelkkää vokaalia koskevan "vienontumisen" hän on merkinnyt 3. persoonan imperfektimuotoihin, esim. ja hä antó mulle_v viinoa, se luul' minua hyl^ökeeks ja ampú minun.

Erityisiä merkintävaikeuksia on ollut Rauman murteen kerääjällä. t:n heikon asteen edustajaa hän merkitsee d:llä, joka hänen mukaansa "vivahtaa r:ään (ja l:ään) ja kuuluu heikosti". d:llä on soinnillista dentaalispiranttia merkinnyt myös Hahnsson. Yleiskielen ts:n vastinetta soinnitonta dentaalispiranttia Sjöros kuvaa omatekoisella ñ-merkillä; äänne "sen mukaan kuin kirjoittaja käsittää - on yhdistys d:stä, t:stä, s:stä ja h:sta", ja se voi esiintyä sekä yksinään että geminaattana, esim. inñeäs, mennä, seiñmä. Hahnsson merkitsee vastaavaa äännettä tñt:llä ja "pehmenneenä" th:lla, esim. kathto 'katsoo', kathon 'katson'.

Arvoisan lukijan pääteltäväksi jää, miten sadan vuoden takaiset koulupojat ovat murteen merkinnässä onnistuneet. Helppoa ei kansankielen kaikkien vivahteiden tavoittaminen ole ollut kokeneemmillekaan kerääjille. Suomalaisen murteentutkimuksen uranuurtajiin kuulunut Ossian Grotenfelt lienee tulkinut paitsi omiaan myös muiden senaikaisten murteentallentajien tuntoja kirjoittaessaan v. 1878: "Joka vaan vähän tarkemmin tahtoo merkitä kansanpuheen eri ääniä erilaisilla ja määrätyillä kirjaimilla, joutuu kohta pahaan pulaan. Sillä hän kuulee usein kansan suusta ääniä, jotka ovat niin sekaisia, niin kahden varman äänen välissä, että hän ei tiedä, millä kirjaimella hänen pitää merkitä se ääni." (Suomi II: 12, s. 311.)

Näytteitä³

Rauman maaseurakunnan
kielimurteesta.

Keräillyt

Helmingin Alkioseuran kass. jäsen
Juhon Joros kesäkuu 1878.

Sananen oikokirjoituksesta

"d"-merkillä on merkitty konsonantti-ääntä, joka - vaikka se onkin paljoa lähempänä varsinaista d-ääntä, kuin monen muun paikkakunnan murteessa - kuitenkin osaksi vivahtaa r:ään (ja l:ään) ja kuuluu heikosti. - "Ei 'kahreksan' kukka muu san ko meijän Kalle ja ne_{ko} puhuva r:räm pääll, mutt niit sanota 'sä^{rä}ä^äkiälsiks'." (Renki Juho Österman.) "Muutma_{sanova} 'lalv' mutt se om peräte (kummallista nimittäin), ja 'larv' kans sano_{tan}, kui_{kunkin} kiäl käänty, mutt kyll se 'ladv' oike o." (Lampuoti Kustaa Stenroos.)

Kirjoittaja on sitä paitsi omalla uhallaan rohjennut, parempien puutteessa, käyttää muutamia tavallisesta poikkeavia kirjoitustapoja:

1.

Milloin kaksi sanaa on yhdistetty ┘-merkillä, on joko: jälkimäistä sanaa aloittava konsonantti (joka silloin aina on joku kirjaimista k, p, t, s) luettava myös edellisen sanan lopussa, taikka: edellisen sanan loppukonsonantti luettava jälkimäiseen (ääntiöllä alka_{vaan}) sanaan. (Jälkimäinen tapaus on kumminkin monissa kohdin, varsinkin "Näytteiden" loppupuolla, jäänyt merkitsemättä.)

Esim. "Flika_{sanosiya} ett he_{söi}_{puuro}" luetaan: Flikas_{sanosiya} ett hes_{söip}_{puuro}. "Ett hän ne_{sarve}_{periis}" luetaan: Ett hän nes_{sarvep}_{periis}. "Kolm_{poikka}" luetaan: Kolmp_{poikka}. - "Kyll siä^ä_{äl}_{ain}_{om} puhdast" luetaan: Kyll siä^ä_{äl}_{lai}_{nom} puhdast.

2.

Jos jonkun kirjaimen alle on suora viiva vedetty, kuuluu se tavallisesti heikosti, saattaapa joskus, vaikka harvemmin, olla tykkänään kuulumatta. Pitkien (puo-

lipitkien?) vokaalien (aa, ee j.n.e.) suhteen, on tässä kohden kumminkin tullut väkisenki epämukaisuutta. Usein onkin vaikeata tottumattoman tarkoin kuulla, äännetäänkö joku vokaali lyhyesti vai (puoli-)pitkästi. Sama olkoon sanottu ll:stä.

Esim. "Sitt peljästy kovaast ko se putoos kerruult alaas" luetaan joko jotenkin niinkuin kirjaimet osoittavat tai - aivan harvoin -: Sitt peljästy kovast ko se putos kerruult alas. "Tääll_{ll}ollam paraal_{ll}es ruall" luetaan joko: Tääl-lollam paraales ruall, tai: Tää-lollam paralles (paraalles) ruall.

3.

"ñ"-merkillä on merkitty konsonantti-ääntä, joka - sen mukaan kuin kirjoittaja käsittää - on yhdistys d:stä, t:stä, s:stä ja h:stä (?). ñ käytetään puheina olevassa kielimurteessa niissä kohdin, missä kirjakieli käyttää ts. ñ pehmenee ñ:ksi samojen sääntöjen mukaan kuin kaksinaiset kovat konsonantit (ja ss), paitsi sanassa inñ (= itse). Rauman maanseurakunnan murteessa käytetään jo nykyään useimmiten t ñ:n asemesta. (Rauman kaupungissa ñ tuskin tavattanee?). Seuraavat osaksi ristiriitaiset lauseet olkoot tavallaan asian selvikkeenä.

"Kyll jokune 'ittell' kans sano, mutt kyll 'innell' enemmän sanota." "Kyll sill_{ll}tavall_{ll}enimmiste sanota: 'mnää tarvinne', mut sanota ai joskus niinki: 'mnää tarvitte'" (Lampuoti Kustaa Stenroos). "Mnää menee viñoi hakema meñääst; ei 'ennimä' san muu ko se kon täissi toisem pääst_{ll}ehñi" (Torppari Kaarle Vuorenpää saatuaan kehoituksen että lausuisi Rauman murteella: "Minä menen metsään vitsoja etsimään"). "Mnää menen kaññoma niitull, jos ne haravoinne taikk onk ne laiskan." "Tarvinñis menn lehdin (obs! ei:lehden) korju." "Miñmaari se on täsä paikka." (Torppari Kaarle Vuorenpää.) "Kuñutan täll_{ll}paikka oikee sanota, mutt kyll kiäl o jo pali muuttun, ko tääl_{ll}o niin tavattomast Eorjoelaissi ja kanssa kaik_{ll}est mailma äär_{ll}est." (Renki Juho Pihl.) - "Ei kañño vaa suinkka sanota (?!),"

ko katto; sill-laell sanota. Ei sanota: kañost tonn_päi, kyll stää enemp vaa sanota ett katoost." "Mitmaari eniimiste sanota mutt-ei mikmaari ja harvoi miñmaari." (Renki Juho Österman.) "Kyll mnää luulenki, etej neli-, viiskymment vuatt takaperi täll paikka ol sanott 'katoost', ko ai vaan: kañooost, kosk vanha ihmse enimeste sanova kañooost." (Renki Juho Nurminen.)

1. Nouseva arvokerta

(Kertonut renki Juho Pihl Äyhöltä)

Kerran ol yhdes seorkunnas kovaste hyvä papp. Samaas pitäjäs asui paha kruunufoud. Ko papp saarnas, nii yks ämm hokees ai ett "Jumaal meijäm pappin pois ottakko ja foudin kaua elä antakko!" Papp kysys viime ett mitää hän sill meina, ko hän-stää siin ai hoke. Ämm sanoos: "nii ai, ko sanota ett ko hyvä kuale niim pare sian tule ja ko paha kuale niim pahe sian tule."

2. Äänien yhtäläisyys

(Kertonut renki Juho Pihl)

Kerran ol kans yhdes seorkunnas hyvä papp, taikk ei se nii hyvä sentän oll, kosk se ään ol käriseväine - se ol kärääkurkk. Ja yks ämm-men ai saarnas-tooli viäre ja itk kovaast. Papp kysyi sitt viime ett "mitää snää itke?" Ämm sanoos: "Nii ai, ko mnä kuule herr pastori ääne, nii mnä muista mnuum päss-vainajan."

3. Tomppeliin

(Kertonut renki Juho Nurminen Äyhöltä)

Yhdell_isäll_{ol} kerran kolm_{poikka} ja yks_{ol} semne hullmaine, kosk se Tomppeliiniks sanottinki. Sitt_{ol} kuninkkan tytäär semne, ett sitä mentti sill_{tavall} naima, ett kukaa_{stää} osaas sukkelimmin kohdell, eik seonn puheisas, ni se sai se. Ne muu_{kaks} poikka läksivä_{sitt} heosten kans kuninkkan tytäärt naima ja Tomppeliini miäl tek kans, mutt-ei annett heost. Tomppeliin_{ol} siihe saakk pruukann aja_{pukill} vaan, ko toise heosell ajo. Kon ei hänell ny heost annett, nii hän meinas ett "ol-takko ilma vaa, kyll mnää_{lähdem} pukiill, kosk se kotonakki mnu heosen o". Hän läks pukin kans perääs ja ajo_i niimpaljon ett sai toise_{kii}. Sitt hän löys tiält varekse raado ja meinas ett "tämä vast_{onki} jotta, ko saa viäd evästäksi föliisäs". Toise ei puhun pali mittän ko piti-vä (obs! "kyll pidi ja pidivä_{kans} sanota,")_{pilkkanas} häne. Sitt menttin kappal matk jällem pisin tiät. Häm pysyi ai föliis vaa, ja löys jälle vanham päälästä-mäm puukengä, jost_{ol} päälne pois, ko se ol semnen ko puusaavas. Toise meinas ett "mitäs sill_{tee}? Hän sano_{os} ett "kyll_{ne} kaikk tarvita". Sitt mentti jälle - meno sentän tiädämäs sillonkin tehti, en mnää tiääd, kon en nähn. - Hän men sitt pois puki seljäst ja men ajama maantiä ojast kuraa_{plakkris}. Toise_{kysyi}: "Mitääs siält aja?" Hän vastas: "Hyvää kura ja oikkem paraast sortti." Toise naoroi ja jätivä häne jälle. Sitt päästi sinn_{kunink-}kan tyttren tyä ja he menivä_{sinn} yks erälttä. Ensmäine men ja sano_{os} ett "kauhja lämjäält tämä huane vastaki". Kuninkkan tytär sano_i ett "mnu isän paista tänäpä_n kanampoikki". Mutt-ei se osann mittä vastat eik puhell_{ku-}ninkkan tyttren kans, ja sai lähti_{tiähes}. Toine men perääs ja tek samall_{tavall} eik sitt kans ymmärtän mittä sanno. Sitt men Tomppeliin ja sano_i kans ett "kauhja läm-min tämä huane onki". Kuninkkan tytär sano_{os} ett "mnuu isään paista tänäpä_n kanampoikki". Tomppeliin sano_i ett "saisink mnääki sitt vareksen (obs! ei: vareksem) pais-

ta?" Kuninkkan tytär meinasett saakyl, mutt em-mnää annpannu" - ei hänelloll pannu antta. Sitt men Tomppeliin ja ott sem puukengäm plakkristas ja soviitt sitä va-reest sitt siihe. Kuninkkan tytäär sanoi, etei häneellol rasvakkanantta, mutt Tomppeliin sanoos ett hänellihnell o (= "hänellitee o") mitä hä vaan tarvitte. Otta sitt kuraraa plakkristas ja sano ett hänello liämruakka. Sitt kuninkkan tytär sanoos - siälo herroi - ett kirjottavakaikkylös mitä täällpuhuta. - - - Em mnää muist, kuise sitt kävei, mutt kuraa se vaan truiskei niit herroi päi silmi. Kuninkkan tytäärol miälisäs ett se-stä kuraa truiskei ja olilone ett se osaas vastat kaikki (illat.) Mitääst täst muut ko Tomppeliin sai kuninkkan tyttre ja koko valtkunna ja kaikk puki ja pässiko siinol. - Kyll tätä olis pali enee, mutt-em-mnä muist enää, siitto jo pali aika.

4. Rikaas Matt ja kööh Matt

(Kertonut renki Juho Österman Äyhöltä)

Rikaas Matt ja kööh Matt asui va likisin toinen toistas, ne ol naapruksi. Rikaas Mattol taloisänt ja kööh Mattol hänen torppris. Rikkall Matiilol neli heost ja kööhäll Matiilol yks heone. Heose ol sittai yhdes rintasi, ja rikaas Mattajo joka arkipäev niill viidell heosell, ja kööh Matt ajoi joka Sunnuntai. Kööh Matt ajoi joka Sunnuntain kirkkväkki vasta ja huus: "hei heppulei! kaikki mun hevoseni!" (Kuten näkyy, ei "Köyhä Matti" ole ollut Raumalainen.) Rikaas Matt kiukustui sitt ko hän heosikses nesanoos ko kirkklaissi vastan tul ja tapoo sen kööhä Mati heose. Kööh Matt kiskos surusas se heose, kuivas sitt vuada ja pan pussi. Läks kulkema sitt yhten talohon tua puss seljäs. Se talo ol semne, ett lukkar käv stä emänttä hyvälemäs sillaikka ko isänt poisol. Men sitt ullakko. Siälol semne luukk ett sai katto huanesse si-sääll. Emänt paist sitt kaikki pirakoi ja paistikkoi

sill lukkrill ja ol iso viinpott pöödäll_ko lukkrim pit ruveet syämä. Mutt ko huamatti, ett isäänt tul kotti, ni emäänt_ajo ne muurin taa, ne_piraka ja paistikka ja viinpotu. Lukkar pantti harkku. Isänt tul kotti ja rupees pualpäeväll. Kööh Matt tul_alaa_s vintim päält ja isänt käsk hänt syämän kansas. Kööh Matt_ott se säkii sitt jalkkais_all_ko syämä men ja trampas stää sitt nii-ett se rytiis. Isänt kysy: "Mitä siäl_o?" "Hei noitia!" Isänt sanoo ett "saak niill mittä noidutuks?" Kööh sanoos ett "saa kyll". Kööh Matt trampas sitt nii-ett rytiis ja isänt sanoi ett "mitääs ny noidusi?" Hän sanoi ett "pirakoi ja paistikoi tonn muurin taa". Isänt sanoos ett "menees tuama!" ja kööh Matt men sitt. Söivä_sitt ja kööh Matt rupes jällen trampama. Isänt kysy ett "mitääs ny noidusi?" Hän sano ett "viinpotun tonn muurin taa". Isänt sanoos ett "menees tuama!" Kööh Matt men. Sitt ryypiskeli ja söivä_siin, ett tuliva jo juavuksi vähä. Isänt kysy ett "saak sill_piru noidutuks?" Kööh Matt sano ett "saa kyll". Kööh Matt trampas sitt jälle nii-ett rytiis. Isänt kysy ett "kumne se on?" ja kööh Matt meinas ett "se o juur semnen ko mejän lukkrin (= 'mejän lukkar')". Trampas sitt nii-ett rytiis ja isänt kysy ett "misää se o, saak-stä nähd?" Sitt sanoos ett "se on tuall harkus" - ko lukkar siäll_sitt_ol. Isänt sano ett "mennäst katto-ma!" Katotti, ja lukkar siäl ol sitt, nii se ol sitt niin-ko lukkar. Isäänt annoi kööhäll Matill_sitt heose ja kerru viäd_poijes se piru taloost. Kööh Matt nost sitt se harkun kerruiles ja läks menemän kotti_päi ja ajoj yhde joe yli ko tul joki vasta. Puheel sitt ittekkesäs (! = itsek-sensä) ko ajo: "Mitää-mnä tuat piru viiti vettä, ko heitän tonn jokke." Lukkar rupees rukko-lema harkus jälle, ett hän anta karpjo rahoi ko hän_vaa_m pääse poijes. Kööh Matt pääst sitt poijes ja sai kans karpjo rahoi. Läks sitt heosines kotti. Men pyytämä rikkalt Matilt sitt karpjo mitta lainaks mitaat stä raha. Rikaas Matt tervas sem pohja, meinas ett "mitä se siin mitta?" Sitt kööh Matt vei sen takasi ja jäi kaks viiden kopeekan kappalt pohja, ett rikaas Matt näk, ett rahaa sen kans_ol mitaatt.

Rikaas Matt tul kööhä Matin työn kysymä ett mist hän rahaa sai ett karpjo mitan kans mittas. Kööh Matt meinas_ett "siit heose vuadast ko snää tapo". Rikaas Matt tapoi sitt kaikk heoses, meinas_ett hän ja rahaa saa. Men torill myymä sitt vuatti. "Hei vuatia, karpio rahoja!" Sitt men nisu-ämmä ja muu_toriämmä ja ajoiva_sem pois siält toriilt ja meinas viäl selkkä antta, ett tänn_tul semssi mäikkämä. Sitt_ei hän saan mittä heose vuadistas ko täydyi men kotti_takaasi. Kiukustus sitt kööhä Matim pääll ja puheel_ett hän tappa kööhä Mati. Kööh Matt sai sen kuull_sitt jälle eik mennykkä siihem paikka maat ko hän_enne makaas ko tälläs anoppmuaris sinn. Rikaas Matt men ja koloos sitt sen_yäll kualjaks. Kööh Matt pan sen kerruill ja läks ajama yhte oluu-krouvi. Men ostama olutt sitt siält krouvist; käsk olu-myyjä viäd_olutt sill_kon kerruill_o. Kööh Matt sanoos_ett se o vähä kuur, etei se kuul. Olu-myyjä sanoos ett "täsä om pojaltasi olutta!"; huus kolm_kertta sill-laell. Huus kolmannen kerra ja löi potullas otta, kon_ei lainkkan kuuleman tehn. Sitt peljästyi kovaasten ko se putoos kerruillt_alaas. Men sitt kovaast pelkoisas sanoma ett "se kual vissi!" Lupaas sitt kans karpjo rahoi ete puh mittä, ett olis vaivihkas. Kööh Matt lupaas_ols_sitt ja sai jälleen karpjo rahoi. Läks sitt mänemän kotti jälle. Men jälle rikkalt Matilt pyytämän karpjo mitta lainaks. Rikas Matt tervas jällem pohja, ett näk, mitä jälle mitta. Sitt jäi samaall-laell sinn rahaa, ett se näk ett rahaa jälle mitatti. Kysyi sitt jälle ett mist se niit rahoi nii saa, ett jälle mittas. Hän sanoos_ett "siitt anooppmuarist ko snää tapoo". Rikas Matt men ja tapo ämmäs, meinas ett hän ja rahaa saa. Men jälleen torill myymä ja huus: "Haluttako kuallutta osta? - karpion rahoja!" Siäll rupes jälle ihmse_puhelema ett "men ny vaivihkas ja viä_suaho!" Rikaas Matt kiukustui ko hänen täydyi se suaho viäd, ja pan kööhä Matim pussin - taikk säkki; ei se pussin oliis mahtunukka. Ott selkkäs sitt ja läks menemä, kööh Matt säkiis. Men yhden kirko siutte ja lask se maaha ja meinas_ett täyty Jumala sanaa menn_kuulustelema - ko kirkos_olttim parh_aikka. Sitt

tul pappalan kari-äij pisin tiät ja sill_ol pali elukoit_. Kööh Matt siäll_pussis valittama, ett "ko näi nuarell_iälläs taeva valtkunttam pitä joutuma", ja rupees puhuma sill_papplan karij-äijällä, ko ol vanhe jo ett pääst taeva valtkunta. Meinas ett "avaast tämä säki suu ja tul_tänn!" Se avo ja kööh Matt pan säki suun kii ja läks kulkema ettippäin karjaines. Rikaas Matt tul kirkost ja ott säki selkkäs ja läks jokki kohde. Meinas vaa ett "pahuksest_on keveentyn säkin ko Jumalan sanaa olin kuulemas". Pääs sitt joem parttall ja heitt jokke. Men sitt kotti_päi ja kööh Matt tul jälleen, ko ol_aika kari elukoit_, hänt vasta. Rikas Matt kysyi ett "viäläk snää siin ny kävele, vaikk mnää snuu jokke heiti?" Kööh Matt meinas_ett "viäl kyll vaa ja sai näim paljo elukoitakki siält joem pohjast, ko snää mnuum paiskasi". Rikas Matt sano ett "panes snä mnää ja säkki ja heit sinn!" Kööh Matt pan sitt ja heitt pohja. - Ja sitt mnää tulim poijes.

5. Muinane friiar

(Kertonut renki Juho Nurminen)

Se ol friiar-poik, ei se oll_koijar-poik: se men päe-väll. Kos se men nii ämm_ol lähten pois kotto ja jättän tyttre_kotti vaa. Ämm_ol jättän korillise musti villoi niitten kartat sinn_keskell laattja. Friiar-poik tul sitt ämmä vastaa ko ämm men, mutt ei ne_puhun sillo sitt viäl mittän toistes kans. Flikaa_rupes puuro keittämän ko ämm pois kotto läks ja keiti aika padallisem puuro. Ko puur_ol kypsytyn, heiti villkori nurkka ja nosti_padan keskell laattja ja söivä_sitä puuro siitt sitt. Friiar tul sitt ko ne_stää puuro söivä. Ol siäll_sitt_aikas ja men tiähes jälle. Tul sitt jälle sitä ämmä vasta siäll_tiällä. Ämm kysyys ett "mitä flikat teivä?" Friiar sano ett "must niiden keskell_ol". Ämm vastas sitt_ett "seitmä (= 'seinmä' = 7) semmost meijä flika_päeväs pehmittävä". Friiar peljästy i kovaast, eik tull toist kertta enä ikä, ko kuul

niitte niim perhanast syävä. Ämm men kotti ja kysyi fli-
koilt_ett "mitä he_teivä_ko friiar tul". Flika_sanosi-
va ett he_söi_puuro. Ämm käsitt flika maankulkkeutte.

6. Ol kans yks friiar;
(Kertonut Juho Nurminen)

ei se sama sentän oll_ko äskene. Äit men kans pois kot-
to ja sanoi flikoill etei ne_saa yhtä sanaa mittäm puhut,
vaikk se mitä sanois - ko ne flika ol paskkiälissi. Sää-
lei ne_kehrämä rohtmi ja ne_kehräs aika tavall_ko friiar
tul. Friiar puheel kaikenkaltast mitä hän vaan tais, mutt
ei ne yhtä mittä vastann vaikk hän oliis enklin kiälell
veisann. Sitt friiarpoik tyrkkäs yhden tutti valu ja se
sanoos jouttust ett "hytty, hytty!"; toine sanos: "hamoot,
hamoot!"; "niinkot (= 'niinkost') äit käk, ko kotto läk?"
sanoi_kolmas. Neljäs sano ett "mnää hyvä lapt olen kon
en mittä maut". Friiar sai sill_tavall_kuull_kaikkem pu-
he ja kiitt Jumala ett pääs pois.

7. Muinanem papp
(Kertonut renki Juho Nurminen)

Se kiusas väkkiäs näljäll tavattomaste. Väki_puhus
lukkrill sitt ett lukkar_oliis stä paremmaks toimittan.
Lukkar hunteras sitt semsen konsti ett houkuttel papin
kansas linnustama mettä. ("Kyll mnää joskus mennä ja sano,
kui_se kulloinki ossa tull.") Ott sitt jotta ruakka vä-
hää föliis ja uskott papi etei siäl_olla_ko vähä aika
(= "e. s. o. ko vähä aik") ete se ottan mittä. Sitt tul pa-
pin kova nälk; ei oll mittä syämist, ja ei se tiänn menn_
kotti. Sitt he men yhte niitt-latto ja ko lukkrill sitt
ruakka ol nii hän söi nätystel siäll_sitä verka ja papp
kysy ett "mitääs syä?" Lukkar sano ett "syä haava lehti".

(obs! aina: nom. leht(i), gen. lehdi(n) eikä: leht, lehde). Papp koett sitt kans syäd, mutt ei siitt mittä lähten. Ja papin_{ol} niin kova nälk ett pakkas kualema. (= oli vähällä kuolla.) Sitt siäl_{ol} yks mett-talo ja lukkar men sinn ko Lauantai-ehto jo ol. Siäl_{oltti} saunas. Tuvaas ol juurt asti täynn ja lukkar men maistama juurt siält astjast ja papin kova nälk ol nii men sitt kans maistama. Mutt tuvaas ol pimi ja lukkar sano ett siäll_{astjas} ei ol juurt ko hiukam pohjas, pist kätes syväll!" Se pist kätes pohja ja tul olkpääst saakk juure. Sitt he_{saiva} ehtot ja papin kova nälk ol ja ei saan ko toisin käsi syädyks ko pit täll_{tavall} (kertoja osoittelee papin asentoa) syäd ete-stä toist kätt oliis näht. Ko ny toise_{söi} kaksin käsi ja hän vaa yksi nii ei hän kerinn saaman ko pualtarppekses. Sanoos lukkrill sitt ett "pid snää vaari ett mihi viädä vellinkpata ja mennä yäll_{syämä}". Sitt ko tul yä nii rupes syämse aik tulema ja lukkar annoi papill naru, ett hän tiäs siihe sänkkyn tull jällen ko hän makaas. Ja papp men syämä vellinkki. Lukkar sano ko papp läks sängyst ett tua_{kaohan} kans minuull ja!" Lukkar vei sinä aikan, ko papp_{ol} syämäs, naru isännä sänkky. Isäänt nukuus ja papp ko ol syän makas täytte nii men ja kauppas sill_{kans}, mutt ei se heräänn. Isännä nokk honiis ja papp sano ett älää-stä puhaall, ei se kuuma ol!" Isännä nokk puhiiis jälle ja papp sano ett "älää-sitä puhaall, ei se kuuma ol!" Mutt kon_{ei} se nokk lainkka lakann puhisemast niim papp kiu-kustus ja löi kaohallise vellinkki päi isännän taulu ja luul lukkri päi silmi lyännys. Isänt herääs ko semsem paukaukse sai, hyppäs uloos sängyst ja ott halko nurkast ja rupees vetelemäm pisi ja poiki. Papin tul sitt kovaa hätä ja men semmost kiaru uloos ovest ett vei oven kahvan-ki mennesäs. Se pakkas hädilläs kätes oven kahvaha niim piukka ete saan sitä niim pian pois. Isänt ajoi viäl_{ul}-konakki iso matkam pappi takka ja siäll_{sitt} lyätti askel ja paukaus ja hypätti sylv ja kroikaus. Ulkon ol sitt kovaa pakane ja papp_{ol} paedalles. (Obs! "kyll paedallas ja sanota, mutt kyll eniimiste sanota: hän_{on} paedalles.")

Papin kätt mojott sitt kans kovasten ko kahv siin ol piu-
kas. Kon_ei se saan stä lähtemäm pois nii rupes viime
hakkama sitä yhde riihe nurkka. Ja temmas surmaltta oikee
saadakses kätes pois, ett kahv palasiks men. Papi hyppyse
ja varppa_paleel sitt valla sakaks ja ol muutonki semne
vilu ett hamppa_täriis. Kon ei hän ny löytän metääs mittä
asunto, nii ei auttan muut ko täydyi palaat saman taloho,
josa juur ol saan aika selk-sauna. Tul sitt pual-kualjan
oven taa ja rupees ryäkimän ko ol semnem pakane ett nurka_
paukusiya. Lukkar ol sinä aikan kumminkim puhuun hyvää
"kaunist" isännän kans ett papp pääs jälle sisäll. Siäll_
sitt_ajetti sen kynssi ja varppaissi viina ja piki-öljy
ja mitä mahdettinkka ajaa, nii ett papp kiljus vaa. Isäänt
tul sitt toispäevä aamuste saattama heit pappla ja väkki
tul kirkon tykky aika laell, kon_ei ne päässy_sisäll.
Pappla väki naoroi_(plur.) plakkrisas ko tiäsi ett luk-
kar ol pappi kiduttan. Sitt_ol papp mont viikko sängyn-
kipjän, mutt ei hän enä koska sen eräm perääst väkkiäs
näljäll kiusann ko sai kerra nähd ett mitä se on ko jou-
tu nälkkäsill sualill olema.

8. Laitlam papp

(Kertonut lampuoti Kustaa Stenroos Vuotilasta)

Em mnää muist, vaikkas sen kuull ole, oliik se Laitlas
taikk Udeskirkos, mutt sama se ny o. Hän läks aamull
aikasin kotto. Ei hän oll mittä suurustell. Hän tul Veh-
mall ja ajaattel sitt ett ko hän tule pappla niin kyll hän
siäll ruakka saa. Mutt ei hänell tarjottukka siäll ruakka
ja ei hän kehdann pyyttä, ko läks pois. Sitt hän men seo-
rava keskeevri kañhoma jos keskeevrist saa viina - ol pa-
remmi semmone miäs, ett hän prukas hiuka (= "e. h. pr.
hiukk") nautti_kans. Keskeevrist sanotti, etej ol viina.
Hän pyys sitt päevkirja ja kirjott: "Papplas ei ol ruakka
ja keskeevris ei ol viina; näist näkyj jo joutu tuamio-
päivä." (Viime sanat ovat muka kirjakieltä.)

9. Kappale Estetikaa
(Satunnaisesti kuultu)

Kyll ne herrasväe_{sentän} (obs! plur. tarkoittaa "her-
rasväkeen" kuuluvia yksityisiä.) kamalaste i_nheäs syät-
tä_{vä}. S:nki frou o nii juur ko Kaja_{anim} porsas. Kyll mas
(= "Kyll maares" = Kyllä mar sinä) sem porssa viimäs py-
hän näi. Nii se ol liha_v ja ympyrkäinen ko tupa_{akkukkor}
ja karva oli lähten kaikk pois seljäst. Semne juur o S:ni
frou_{yaki}. Pahus ko minuu viimättel viikoll naurutt, ko se
kääntel ja vääntel i_nheäs niinko tuulmylly ja ähkys ja
puhkus nii-ett mailm humiis vaa. Jos mnu_{ull} semne ämm
oli_{is}, ni em-mnä_ä viiteis stä_ä kärssi. - Ja R:da frou o
viäl hullump.

10. Kova paukaus
(Kertoja nimittämätön)

Kööhin vuasin saatti Soukasis yks vara_{as} kii. Heikin
talo faar näk se sitt, men se nokaa all ja täri_{ist} nyrk-
kiäs ja sano_{os} ett "älä_ä vaa Juma_{al} aut meijä aittan tul
varkaissi, taikk mnä_ä lyä nii ete kuuten vuaten kirkon
kirjast löödet!"

11. "Mutt kahdeks liiam piän"
(Kertonut lampuodin poika Nestor Sjöros
Äyhöltä)

Siihen aikkan ko viäl vero_o otetti kahden_{istuttavist}
käässeist, nii ol_{yks} fallesman, joll_{ol} aika kononokk.
Se anno_i tull_{käreji} yhden talon_{isännä}, joll_{ol} kahde-
istuttava_{käässe}, eik oll maksan niist vero. Tuamar ky-
sy_i sitt: "onk sull_{kahde-istuttava} käässe?" Talonpoik
sano ett "ei! - ne_{ko} o semse_{ko} fallesmanni nokk: yh-
deks se o liia iso, mutt kahdeks liiam piän".

12. Iankaikkist

(Kertonut renki Juho Österman)

Yhdes pitäjäs ol hull_ämm. Se käv ai Herran_ehtolli-sell, joka kert ko vaan käytti. Provaast rupes viime hunterama, ett mitää sen kans tekiis ett sen sa^uis siitt lakka-ma. Leikkas siitt mänttise ruamam pääst palase ja pist sem paljalttas ämmä suuhu eik antan mittä muut. Ämm söi väö-läst sitä siitt koko kirko aikka (obs! "koko kirkon aja kans joskus sanota".) ja meinas viime ett ny hän sai "iankaikkist". Viäl kotti mennesäski hän söi sitä yht, mutt kon_ei siitt tull loppu lainkka, nii häm pysyi siin luulos ett se ol "iankaikkist" eik menn enä ajaallist ha-keman, ko jätt provasti raoha.

13. Kusta Näll

(Kertonut renki Juho Nurminen)

Kusta Näll ol aika velikult. Hän ol usse vesiikopiis ja kontt^upuus. Ja ko hän ai palan_ajan takka panttin kontt^upuuhu, nii hän tek isom, pitkä riimi ja opees sen ulkko:

Kusta Näll o jalkpuus jäll,
Monees muus Kontt^upuus;
Siitt on paraas:
Ete ol varaas:
Sitt o hullust,
Jos panna nokk päi lullust.

("Lullune o sama ko saraankoukk; täsä meinata sitä koukku, ko on kaakimpuus." "Sarve sisällyst kans sanota lullu-seks.") Kyll sitä om pitk loru, mutt em-mnää muist ny; taita joskus muulosten tull miäle.

Kusta Näll men kerra Vehmasten kirkko. Hänen tul siäll kovaa uni ja rupees nukkuma. Hän men kirkk_aedan taa maat. Kusta Näll sanoos ett "ko mnää siäl nukusi nii rupes kir-konkello_soima. Mnää heräsi unestan ja peljästyin kovaas-

te. Mnää meinas ett Jes! ny tulee koko kyläkunnan kari ja tramp mnun täsä; ja mnää karasi ylöös niinko sivag-lett." (= sivallettu)

14. Paholaisen morsian

(Kertonut renki Juho Pihl)

Kerran ol yks flikk semne, ett se lupaas menn naimissi semsen kans ko om punanem part. Ko piru sai sen kuull, nii se läks koettamam parastas. Ajoi sitt flikka vasta herran, ja ol must part. Flikk sanoos ete hän hual muust ko semsest ko om punanem part. Sitt piru ajoi hänt vasta jälle valkosem parran kans. Flikk sanoos jälle, ett hän tahto punapartase. Sitt piru ajattel ett ei täsä ny aut muu kon totuus ja ajoi sitt flikka vasta ja ol punanem part. Flikk ott se sitt. Sitt he kulkiva ("ei sillol yhtä väli, kyll niin kans sanota: he kulji, ja: he kuljiva") ja se herr men ai joka kirkko sisäll, jonk siutte he ajoiva, ja flikk sai odottaa ulkon niin kaua. Flikk men viime yhden kirkon tyköön ove raost kahoma, ett mitä se siäl tekee. Ovi kitkatt ko piru juur paraalles haukkas yhde ruumim pääluust. Piru huamatt flika, räöhäs: "haukka viäl snuunkim pääluustas!"

15. Pakasen kome

(Kertonut renki Juho Nurminen)

Muino ol yks kööh miäs. Se ol tomne miäs ko tua Vuatla Vass, ol kans semnen trekosmestar ja Pakane vei kaikk hänen kasvis. Hän ajattel ett mitää hän ny teke ja läht ("sanotan kyll ussemmi: läks") Pakasen kotti. Ei Pakane oll sillon kotoon ko Pakase äit vaa. Siäl ol niin kylm pirtt (= sauna) kovaste, etei siäll tarjenn kiukkallakka oll; kaikk ol härmäs. Hän odott siäll kiukkall sentä niin kaua ett Pakanen tul kotti. Pakaase äit rupees sitt puhe-

lema, ett "mitäs kööhäll miähell ole semmost tehn, että
 hänen kasvis turmell_ole?" ett "ann häneëll ny jotta elaa-
 tust!" Pakane annoi hänell_sitt semse vanhan kome (= kont-
 ti. "Konteiksi" sanotaan Raumalla eläinten - harvoin ih-
 misten - jalkoja. "Kissan kontt om poikk, mutt on_ai sen
 käpäläsäki haav.") ett ol suukin kovaste rikk, ja meinas_
 ett "kylläs siält saa mitäs tarvitte, kos vaa sano, ett
 aukke_kome! Sitt kos lakka_tarvittemast, nii san, ett
 käy_kii_kome!" Sitt hän men kotopaikallas (Obs! kerto-
 ja, saatuaan kehoituksen toistamaan sanansa, kertoi ne
 aivan muuttamatta, ja kysymykseen "eik sanoot: S. h. m.
kotopaikalles?" vastasi hän: "nii! - kai_stä niinki sais
 sanno." Asiaa tiedusteltuani, olen havainnut, että "koto-
 paikalles" on, kuten luonnollista, tavallisempi, miltei
 ainoa lausetapa.) ja vahett veljelles se heossi. Hänell_
 ol rikas veli, talog-isäänt. Hän sai komestas kolm heost
 ja rahaa viäl aika kiaru, ja ruakka kans vähä. Hän syätt
 ja pit niit heossi niin kaua ett raha lopui ja myys sitt
 heose, ja tul jällen köyhys. - Ny jäi pois sentä: Rikas
 veli pit sitt pidoi sen komen kans; toi komem pöödäll ja
 siitt saatti sitt kaikenkaltassi hyviⁱ herkui, ko vaan
 tarvitti. - Nii! Sitt ko tul jällen köyhys sill_toisell
 veljell, nii hän men toisen kerra sinn Pakasen kotti.
 Meinas_ett se kome varastetti hänelt, ett jos hän sais
 ny viäl jonkunkaltasen kome. Pakane annoi hänell_sitt
 hyvä^ä uuden kome jälle ja sanoos_ett samall_tavall sanota,
 ett "aukke_kome!" ja "käy_kii_kome!" Hän tul sitt niin
 kauas kotti_päi ett_ol jo hyvä nälk. Sanoos ett "aukke_
 kome!" Kome aukes ja kaks miäst tul uloos komeest ja vete-
 lemä aika tavall äijä_päähä ja mihi vaa saiva, nii-ett
 ryhä (= selk) paukui, etej_äi tahton kerii^t sanoman: "käy_
 kii_kome!" Sitt ko hän sai sanotuks ett "käy_kii_kome!"
 nii äijä oliva_komees sitt jälle ja lakasi antamast selk-
 kä. Hän pit komees visust sitt vaa ja men kotti vaivihka
 eik avanu komett sitt enä lainkka. Men jälle sinn veljes
 tyä ja sanoos_ett jos hän olii^s saan se rikkemen kome.
 Veli vaheett; meinas_ett saa kauni hyvän kome, ett sen
 kans kelppa pidoi pittä. Kask sitt jälle yks pyhä (= "yh-
 ten pyhä^än") aika tavall väkki kokko ja meinas ruveet pidoi

pitämä. Väki oli (plur.) sitt jo kaikk pöödän ympär, ko syämäm pit ruvettama ja isäänt tua sitt se uuden komem pöödä viäre. Sanoos sitt ett "aukke_kome!" Ja komeest karaas jälle ne miähe ulos ja vetelemä jälle niim pentelest kaikki mitä ol huanes ja hakkasi nii aika tavall niit väkki ett ne ol pual-kualjan (= "pualkualluksis"; ei: pualkualjain). Sitt tul isäänt nii vihattavaks, etej uskaltan pois kottoas menn, ko sinn houkuttel ihmssi selkäs saama. Sitt se kööh veli pit se rikkemen kome (= "rik-kennyn kome"); ei se stää sitt enä vahettan.

16. "Vainaja hoi"

(Kertonut renki Juho Nurminen)

Kerran ol yhdes torpas hull poik, jonk miäl tek kovaste merell. Ja ei häne vanhempas päästän (harvemmin: "ei h. v. päästänny"). Hän sitt yks yä (= "yhten yän") ott kaikk vaattes säkki ja läks menemä. Hänen tul kulki_kirkkutarha siutte. Hän men siitt sydän-yän aikaan (= "s.y. aika") ja näk ko kaks kuallutt tappel. Hän kysy ett "mitä te riitlett?" Toine sanoos ett "hän_ol_eläisäs mnuull_kolm markka velkka eik ol sitä maksan". Hull poik sano ett kelppak se ett hän maksa sem pualest. Kuall sano ett kelppa kyll, etej sill väli ol, ko vaa maks (= "maksetuks" = "maksan") tule. Hull poik maksoi se sitt ja sanoos niill_kualluil ett "pysykkä haodasann etett siihen tul tapplema; heikkverise ihmsekkim pelkkäyä. Siin sopi kunkim pyssy (= pysyä) mihin pantt_o." Se, jonk pualest hän vela maksoi, sanoos hänell, ett "jossas joskus joudu henge hättä, nii huud: 'vainaja hoi!' niin kylläs avu saa!" Sitt häm pääs merell, mutt se asti, josa hän seilas, men palasiks. Hän huus sitt hädiisäs: "vainaja hoi!" ja pääs, ko asti halkes, sen toisem pualikkam pääll, ja tuul ajo häne sitt rantta. Hänell_ol ny aika rahapuss föliis, ko hän ol saan pärjätyks sillonko asti halkes. Sitt häm pääs semssi maihim pimjäll yäll_ko näk yhdes pykningis valu. Hän viip-pas sitt rahapussis puska ja läks menemä siihen talo. Hän

näkett siälol valla miähi ehtoll ja hän ymmärs siitt
 ett ne ol ryävrei. Ko hänelt kysytti: "mikä miäs sinä ole?",
 nii hän vastas, ett hän o merii-ryävrei ja hän otetti sitt
 hyvii vasta. Sanotti, ett joka paikka saa kahno muuhall
 mutt ei laattja all. Ei hän mennsitt ensmäis yän sinn
 laattja allkattoma ko makaas ja huilas, ko vede hädäsol
 oll. Sitt tul toine ehto ja käsketti häne sitt menn ryävä-
 mä. Hän läks ja ol jonku ajam puskis ja toi sitt oma raha-
 pussis. Toise ihmetteli ett hän niim-pia semse jouko rahaa
 sai. Poik meinasett "ei minuust maall mittä ol, mutt kyll
 mnää merell miäs ole ryävämä". Sitt läksitoise jällen
 kolmanten ehton ja jäti hänen kotti. - Häne rahapussias
 ei pantt mihinkkän korjun, ko heitetti johonkki loukkas-
 se. Sitt ko ryävri oliva menny ja ollu vähänaikkam pois,
 nii hän men sinn laattja allkumminki. Siälol yks flikk
 ja neoloi, ja hän käsk sen tullpois siält. Se sanoos etei
 hän uskall. Sitt hän sai se siält lähtemän ko hän aikas
 haukuttel - se ol kuninkkan tytär. Hän ott se rahapussi
 selkkäs ja lähdetti menemän pentelen tavallkylää. Ko he
 pääsikapple matkan kylää kohde, niin tul suuri verikoeri.
 Poik huus sitt: "vainaja hoi!" ja nekoera revelttin koht
 palasiks. Sitt hepääsi kaunist kylää ja oli lopu yässen
 keskeevris. Sitt se flikk solmei sem poja hiuksin kultsor-
 mukse, semsen ko ol häne isäs nimi ja häne nimees. Siält
 he läksisitt menemä ja meni yhten kaupunki ja olisiäll
 sitt vaa. Se tytäär virkkas semssi repui ko herrapruukka
 kainlosas kantta ja virkkas kuvaas niihi. Kuningas sai vii-
 me nähd näit repui ja meinas, ett jos joku tiädäis, misä
 niit tehdä ja tois hänell sen ko niit virkka - hän tuns
 tyttres kuva. Kuningas lupaas tyttres pelastajallpalkaks
 sen tyttre ja puale valtkunta. Yks kapteen meinas ett kyll
 hän tua astjasas. Tul sitt sen tyttren tyä ja oliis ottan
 se astjahas, mutt tytär sanoos etei hän tul ilma etei sitä
 poikka kans oteet. Kapteen hunteeras sitt semsen konsti,
 ett pudott sormukses paatti ja sanoos miähilles etei he
 saa menn stä ottama vaikk hän kuink käskis. Sitt ko kunink-
 kan tytäär tul sem pojan kans, niin kapteen pudott sitt
 sormukses, ja konei kukka miähist menn sitä ottama, vaikk

kapteen kiroos ja jeevlas, niin kuninkkan tytär sanoos sitt poikka (part.) ett "men snää ottaman koskei se saa miähiäs tottlema!" Poik men ja kapteen pääst paati foukliina auk. ("Semses paatis vaa o foukliin ko o astja föliis; ruuhes ja muus venhes om pest niinko kelkasakki.") Vesi ajoi poja sitt yhdell rannall. Poik ei uskaltan huutta: "vaina- ja hoi!" kon ei hän oll missä "henge hädääs", ja ol kovaast suruuline. Pan sitt murheisas rannall maat, ja ko hän nukui nii se kuall tul ja töyttäs hänt rintta ja sanoj ett "mitääs siin ny makka?" Poik sanoos sitt asjas ja kuall meinas ett "eik niit saada kii?" Poik sanoos ett "se o val- la mahdotont: siitt o jo kolm voorkautt aika ja asti men aika faartti ko hyvä tuul ol." Mutt kuall meinas ett "ruvetan koettama!" Hän sous kapple matka ja kysyys ett "joko näky?" Hän sanoos ett "näky tuall ny yks asti sintävän taevast vasta niinko last vedem pääll, mutt-ei se se ol", - ko ei hän voin sitä tuntti. Se sous jälle ja mentti sitt jo se siuttenki. He pääsi sitt jo enne sinn kuninkkan kartno. Poik men pyytämä ett häm pääsis sinn klappein-kantajaks, ko iso hää tuleva. Ja häm pääs. - Sitt ko kuninkkan tytär kuultetti ensmäinen kert sen kapteenin kans, niin kuninkkan tytär annoi sill pojall semse vaatte, ett ol kultane ruus jakun takaan ja housuis semse krynkkyse viunale ("semsep piiro, raaku"). Toisell kerrall hän sai hopjaise vaatte. Sitt ko kolmas kert kuultetti, nii hän sai kultase vaatte. Ja kuninkkan tyttär sanoos ett "pan ny kultase vaatte aluumaiseks ja sitt hopjaise ja ne kos ensmäittell kerrall sai ja oma vaattes päälmäiseks" - neli pari vaattei yll sitt jo. Sitt ko tul vihkimise aik niin kuninkkan tytär käsk sen klappein-kantajan tull sisäll juamalaskjaks. Mutt poik kaas ai nii viini pikari ett men ylitte - kuninkkan tytär käsk hänen tehd nii. Kapteen kiukustui ja löi hänt korvall ja sillo häm pudott yhde vaatekerra yltäs, ja kaas jälle yli; kapteen löi jälle ja sill tavaal tul ai joka kert paremma vaatte näkyvi. Tätä tekko tehti niin kaua ett pojall ol kultase vaatte yll. Sillom poik men vihill ja kapteen jäi taa. Poik sai kuninkkan tyttre ja pääs kuninkkaks

koko puale valtkunta. Kapteen tapettiin ko semsem praki meinas tehd. - Ja minä tulim pois.

17. Kupprin tytär
(Satunnaisesti kuultu)

Mnää ole sanon meijä "reppryssäll" ett "älää-stää varte inheäs pöökk ja simisätei kaolas täll, ettäs kupprin tytt-re nai; kyll semse vaa vähemälläkki tällämisell saa". Mutt Kyär sano, ett "kyll on kupprin tytär vaa yht hyvä ko muuki ihmse ja meijän kupprin tytär o viäl vähä parempiki; se on niin kaunis ja leikkev, eik se meit kat ylöö, vaikk me ole semssi miähi kon koljatei". - Kyär laitt innelles verkvaatte ja Fretukos sitä vast oikkem pilkkas ja sanoos, ett "ko vanh saakel kuale, nii snää saa sarvpussi perinttö; luuleks niill montakka vaatekertta taittavas?" Mutt Kyär löi nyrkkiäs pöyttä ja sano etei kenenkkän tul kuppri sarvpusseihi mittä. Kyär sano etei hän ol menn kupprill sentähde naima, ett hän ne sarvpussi saais. "Snää, Fretu, saa nualesskell huulias, jossas saa semse flikan ko Kupprin Tilta o. Mist otta susi pukin kon ei olekka? Kai snuun tule kattes-ses?" Ei Fretu enä uskaltan kaua näriist. Sanoos vaa ett "snää luule kai etei semmost flikka, ko kupprin Tilta o, löödet kuudest kuppri läänist, mutt kyll semssi pesälestoi vaa saa vaikk viis joka sormem päähä". Mutt Fretu tiäs kans paikall korjat luus uloos ovest. - Mitä sentän asjan totten tule, niin kyll siitt kuppri flikaast saaki hyvä muija innelles; vaikk kosk kupprill meniis niin kyll siääl ain om puhdast, laatjak kuuratu ja punga pesty. Ja ei se mit-täm paha tee, jos joskus saaki nuuskpriisi nokkas.

Muistutuksia

3. (Tomppeliin) ja 4. (Rikaas Matt ja Kööh Matt) ovat tietääkseni painettuinkin. Ehkä joku muukin näistä. 7:nnessä (Muinanem papp) on koko tuo yöllinen kohta met-sätalossa /"Lukkar vei sinä aikan, ko papp ol syämäs, naru isännä sänkky - - nii ett papp kiljus vaa."/ kertojan oman mielikuvituksen tuotteita ja poikkeaa suuresti siitä perin vulgarisesta jutusta, jolla mainittua kohtausta tavallises-ti kerrotaan. Tämä kertomus on siis yksityisen parsimaa.

9. (Kappale Estetikaa) on kirjoitettu muutaman minuutin jälestä siitä kuin se kerrottiin. Siinä voivat siis jotkut sanat olla muutettuina ja siitä syystä tämä tuskin pitää paikkansa "näytteissä".

12:nnessä (Iankaikkist) ovat sanat "mänttise ruamam pääst" muutetut. Mikä sana näiden sijassa oikeastaan pitäisi olla, saanee jäädä mainitsematta.

17:nnestä (Kupprin tytär) on sanottava aivan samaa kuin 9:nnestä (Kappale Estetikaa).

Huomauttamista tuskin ansainnee se epäkohta, että kappaleiden nimitykset suureksi osaksi ovat omia sepittämiä. Täytyihän nimettömiä ristitä.

Käytteitä

Lohjan pitäjän kielimurteesta

Keräillyt

Helsingin Atkeis-Opioston konventin jäsen.

Fredrik Wilhelm Sederholm

Keräällä 1878.

1. Jäneksen katumus

(Kertonut: Serefia Saurén)

Kerran rupei jänes katumaan elämäätäs, kun kukaan ei pelkä hänt mut hänen täytyy jokaist pelkää. Hän meinais ettei nyt muu konsti auta ku kaik vaan tahtoo syörä mun ja en mää voi varjella itteetäin yhtään millään heittää vastaan, niin mun täytyy sit hypätä jokeen, ettei kettukan enään saa syörä minuu. Jänes meni sit jojen rantaan ja meinais hypätä jokeen, kun äkkii joku plumpsatti veres ja hän katteli sitten mikä se sitten olis ollu ku siel veres oli ja sik kun hän näki et' se oli ojakoppa ku hyppäis veteen. Emmää sentään menekkän jokeen koska too ojakoppakin taita pelkää minuu koska se niin pakoon lähti ett' oikeen vesi mulisi. Sil tapaa jäi jäneksen reisu kesken kun ojakoppa pelkäis hänt ja ei hän sit sentään tappanukkan ittees, niinku hän meinais.

2. Suuri säästäväisyys

(Gustaf Lautman)

Kerran oli taas ja hyviim monta miestä halvoi hakaamas. Yks' heitist oli hyviin nuuka, muk kyll häv viinaa sentään mieliist joi niin kerran sik kun hei oli kortteerii yhres taloos ja siin leivottiin niin ku hei sik kaik oli makaamas nousi se nuuka mies ylös ja otti yhren leivän vahavuksen taikinaa, et hä sais syörä sip päiväl' taas sitä. Muk ku hänel ei ollu paikkaa mihen hän olis pannu sen niin pisti hän sen sukkaas. Ku sit aamuul noustiin ylös niin pani jokainen ylläs se mies pani ja, kun oli taikinaa sukas. Ku hei sit oli **hakkannu** vähä aikä puita sojei kello et sais ruveta syömään päivälist. Mitäs täst sit; no jokainen otti ruokaa mut se mies kun oli taikinaa sukas meni sentään muuval vähä verhoon ettei ne toiset nähneet ku hän söi sukast sitä taikinaa, ku

hän sinnen yöllä oli pannu. Ku hänen sill' tapaa ei tarvinnu ostaa sitä ruokaa, sai hän taas muutaman ryypin viinaa sill' rahall.

3. Karhu, susi ja kettu (Karl Kreander)

Kerran oli karhul', surell' ja ketull' yhteinen huhta. Ku hei oli sen kaik yhress niittäny, vei hei sen sit riiheen kuivaamaan ja sik kun se oli kuivannu meni hei sitä oikeen miehis tappamaan ja muita semmottii komenoi tekemään. Kettu käski karhun menemään tappamaan ja suren puhristamaan jyvät ja hän itte meni parsil. Välist purotti se sielt yhren parren toistein niskaan ja kun karhu torui ett' mitäs sielt parsii purottelet juur pilanpään vaan meitin niskaasain, sää tapat pijaan meitin, sitt' sanoi kettu karhul ett' äläs luule vaan, raskai nä ja on, painaa ne, ei tääl niin lysti ol' olla. Mut sik kun hei sentään oli saanu työn yhress' tehryks' meinais hei rupee jakamaan niit mut kun heitill ei ollu mittaa niin kysyi karhu sitten ett' mill nä nyt sitt jaetaan. Susi meinais puolestas ett' joku saa mennä hakemaan kappaa ny vaan ei siit muu leikki auta ja jakaa se täytyy. Muk kun kettu sanoikin et eiks niit olis paras jakaa sill' tapaa ett' isomppa sais isomman kasan, pienemppä pienemmän kasan. Oo ja miks-ettei? Kyll' se konsti juur hyvä on jaetaan vaan meinais karhu ja sit ruvettiin jakamaan. Sitt kun oli jaettu oli karhu saanukkin vaan oljet ja susi akanat muk ketull' oli kaikkein paras tavara se oli saanu jyvät. Sitt' mentiin myllyyn jauhoi laittamaan muk kun myläläri ei ollukkan koton pani hei vaan itte pussis päälä ja laski sitt' vettä niin pal kuv vaan kurnist kerkei. Muk kun karhu kuulikin ett' hänen kives sanoi: tissis, tassis ja ketun sanoi jyrin järin niin kysyi se sitt ketult mitävast hänen kives sill' tapaa sanoi. Mää panin santaa ja kiven silmään niin sitävast se vissiin sanoo

sill'tapaa. Karhu pani ja santaa ja sitt sanoi hänen ja jyrin järin ja kun se pani enemmän sanoi sen kovemmin jyrin, järin kun ketun sanoika. Susi pani ja santaa ja surenkin kivi sanoi sik koht' sill' tapaa kun toisteinkin. Sik kun kaikk oli käitetty mentiin kotja ja pantiin pata päällä ja ruvettiin keittämään uutispuuroo. Muk kun karhun puuro oli mustaa ja niin pahuksen pahaa meinais hän jost' ei hän osaiskan keittää ja meni ketun tyvöön kysymään. Ku hän näki ett ketun puuro oli valkuist kysyi se ett' mitä vast sinun tuli noin kaunist ja minun tulikin niin pahaa ja mustaa ettet. Mut sit sanoi kettu taisit sää keittää vaan niist jauhoist koht kun myllyst toiti. "No kuinkas sit eikös niist jauhoist pitäny", sanoi karhu. Piti kyl sanoi kettu mut ne piti pestä sentään ja. "Emmää sitä ollenkan tiennykkän. Misäs niit sit pestään?" "Jojess' niit on kaikkein paree pestä" sanoi kettu, ja karhu meni kotjas ja otti pussin selkääs ja lähti jojen rantaan pesemään ja hajotti jauhos jokeen, muk kun virta kävyikin siin paikkaa niin se veikin ne fölisäs ja meni menoos niittein kanss'. Karhu kojetti sentään viel ottaa mut ei hän saanu niit kun virta vei ne. Suren puuro tuli sentään ja hyviin pahaa ja mustaa ku hän keitti, niin meni hänkin ketun tyvöön kattomaan millä tapaa se oli keittäny ja jos hänen olis samalaist. Muk ketun puuro olikin valkuist niin kysyi susi ett' millä tapaa hän oli keittäny sitä ku se niin kaunist ja valkuist oli. Kettu sanoi ett' tul' mun kansain keittämään niin kyll' sitt' näät kummottaas' sitä keitetään. Susi meni ja otti kotootas paran ja jauhoi ja tuli ketun tyvöön keittämään. Muk' kun susi meni ulos vähäks aikaa enneinkun puuro oli oikein valmist eikä malttanukkan kattoo kummot hänen puuros oli ku hänell' oli paljo muuta praakattavaa ketun kanss'. Sip' pisti kettu suren parast yhren luskan puuroo omaan pataas ja kun karhu tuli taas sisääl olikin puuro jo valmist, mut hänen puuros oli taas mustaa ja julmaa ja ku hän maisti sitä niin se oli pahaa, niin pyysi hän jos sais maistaa ketun puuroo kummot se oli. Ketun paras olikin valkuist puuroo ja kettu käski hänt maistamaan

siip paikkaa misä oli suren omaa puuroo ja kun susi maisti oli se samalaist ku hänen omaskin niin meinais hän ett' kyll' munkin puuroin on juur yhtä hyvää kuin sunkin, mut' sun on ja hyviin pahaa ja karvast.

4. Paha paimenpoika (J.A. Lindén)

Kerran oli yks paimenpoika kun pruukai hyviin pal valhetella. Sik' kun se oli muittein paimenpoikain kanss' karjass' niin huusi se: "Aiai, susii, tulkas auttamaan taikka ne(s) syö mun." Kun toiset paimen pojat sitten taas tulivat niin hei näkikin ett' se poika vaan valheteli ku susii ei ollu misään ja poika nauroi sit taas ku hän sai narrattuun net toiset. Toiset menivät sitt' taas pois ja olivat vähä vihaisii kun poika heitin sill' tapaa narrais. Sitt' toisell' päivää taas niin huusi se sama poika taas samall' tapaa ett: Tulka auttamaan tääl on susii. Toiset tuli sitt taas auttamaan sitä, mutt' ei siell' silloinkin ollu susii vaikka se poika vaan sill' tapaa narrai heittii. Sitt hei meni taas pois kattomaan omaa karjaas. Kolmannel päivää ku sitt taas oltiin karjas rupeis se sama poika huutamaan ett: Voi, voi, tulka ny auttamaan kun tääll on susii, tulka ny! Muk kun toiset paimenpojat muistivat heitin entiset reissus meinais hei ett eimar sää meittii sentään enään narra eikä hei sitt' menneekkän ja susi söi sen pahan pojan karjan juur kaikk.

5. Kettu, kissa, susi ja karhu (Karl Kreander)

Kerran oli kettu saanu kissan kiin ja vieny pesääsäs ja sik' kun kettu kerran oli metäs kävelemäs ja susi tuli hänt' vastaan niin kysyi kettu: kuinkas olet ny voinu.

Hyviin vaan, sanoi susi, nälkä vaan vähän ahristi mut sain sentään hyvän härjän paistiks. Ku hei siin puhuivat yhtä ja toista sanoi kettu ett mull' on semmonen elävä kotonain ett' se tapais vaikka sunkin kuv vaan jouruisit hänen kynsiis, vaikkei se ol kuinka suur'. Susi olis tahtonu mieliist' nährä sitä ja kysyi ketult ett kuinka hän sais nährä sen. Kettu sanoi ett men kattomaan mut men hyviin hiljaan ettei se tapa suu. Susi menikin sitt hyviin hiljaan ja kurkisti pesän suusta sisääl, muk kun kissa sen näki luuli se sen hiireks ja hyppäis sen päälä. Susi lähti koht pakoon henke erest ja sanoi ketull ettei hän saanu sitä viel nähräkkän kun tuli mun pääläin. Ku hei sitt yhress siin ketun kans kävelivät tuli heittii vastaan karhukin ja kun kettu näki karhun meinais hän lähtee pakoon ku hän oli tehny karhull' ennen pahaa. Muk kun hän näki ett susi rupeis puhumaan karhun kans niin ei hän sitt sentään peljännykkän. Susi sanoi karhull' ett tieräks sää kun ketull on niin paha eläin ett se söis vaikka sunkin, ku jouruisit vaan sen kynsiin. Karhun teki mieli mennä kattomaan sitä semmost elävää ja kysyi ketult luvan. Mev vaan meinais kettu, mut kato niskas ja korja koipes vaan ja. Karhu meni sitt ja katoi pesän suusta sisääl, muk kun kissa näki ett joku sielt oven suusta kurkisteli niin lähti se juoksemaan oven suuhun aika kyytii. Karhu peljästy ja pääsi pijaan kápälämäkeen ja meni toisten tyvöön koht yhtä kyytii. Kun toiset kysyivät: mihen sun niin kiiru on? niin sanoi karhu ett: se tuli koht muu vastaan pitkä seiväs olkapäälä. Susi ja karhu olis tahtonu nuukemmiin nährä sitä ja kysyivät ketult kuinka hei sais. Kettu sanoi ett: laittaka pirot ja kuttuka häi ja niin kyll hän tulee ja katelka tei sitt jostain sala hänt. Susi annoikin härkäs paistiks ja kettu lähetettiin kuttumaan kissaa. Karhu kiipeis puuhuun sielt oikein hyviin nähräkses. Susi meni risu kasaan sen puun juures. Vähänajan peräst tuli jo kissa ja kettu ja rupeivat koht' syömään sitä paistii. Susi ei ollukkan saanu viel käänetyks ittees oikein hyviin ja ku häm meinai kääntää ett olis paremmin nähny niin näki kissa hänen

hääntäs risuin ravost ja luuli sen hiireks ja hyppäis koht ottamaan kiin sitä. Susi peljästyí oikeen aika tavall ja lähti pakoon niet (= niin että) risukasa rojatti. Kissa meinai ett ei se enään laita hiiri ollukkan ja lähti peljästyksisäs puuhuun misä karhu juur parast aikaa katteli sitä elämää. Karhu meinai ett kyll se nyt yhtä kaikk sentään syö mun ja hääkin meinai lähtee pakoon, mut mihes puusta pääsee. Hää meinai sentähren hy-pätä toiseen puuhuun mut ei jaksanu ja putoi maahaan niet' häänel't meni yks kylkiluu poikki. Pelkäis kissakin sentään aikatavall.

Murteis-kokoelma Akaasta.

Koonut G. V. Olytonen.
1882.

Tarkastettu. 4 p:n Joulukuu.

*Toinen exemplari
lisää Joulun jälkeksi.*

1. Mestari-varaas
(Kansan-satu Akaasta)

Kerran tuli yks' miäs provastin tykö pyytään (-ämään) mestari-varkaan toristusta. "Em minä (en minä) sitä ennen sinulle anna, kus' (kun sinä) varaastat mun hevoseni tallista tulevana yänä." Provasti pani sitten palveliansa yäks' talliin istuun hevosen selkään. Varaas tuli sitte yällä pappilan pihaan hameet päällään ja rupes' ruikutteleen: "Voi, voi, kun tääll' on niin kylmä, eik' o' enään ketään, kekä (kuka) mun sisälle laskis'." Palvelia kuuli sen talliin ja huusi siältä. "Tu'(-le) tänne mun tyköni talliin, muari parka, tääll' on lämpönen maatakses'." Palvelia oli ehtoolla ottanu' viina-potin plakkariinsa kun lähti talliin ja käski varkaan juara (juoda) ny' ssiittä. Varaas joi ja sano palvelialle: "Jua' ny' ittekin, ettei sun tu' kylmä", ja palveliakin maisto' sitte potista. Mutta sitte tulikin palvelian uni ja se nukku' siihen hevosen selkään. Varaas olikin sitä juur' varronnu' ja nosti palvelian pois hevosen selästä ja vei hevosen tiähensä. Toi sen sitte aamulla provastille ja pyysi mestari-varkaan toristusta. Mutt' ei provasti sitä viäläkän (vieläkään) antanu', sano' vaan: "Em-minä sitä sentän sinulle ennen anna, kus' varaastat kultakäälyt mun prouvani kaulasta tulevana yänä." Ehtoolla käski provasti prouvaansa tuleen viäreensä maata ja ottaan käälyt kaulaansa, ja prouva tekikin niin. Varaas taas teki vaatteesta oman kuvansa ja pani sen yällä naputteleen provastin makuukammarin akkunaa. Provasti luuli sen itte varkaaks' ja lähti trenkinsä ^{kans'} kanssa tappaan sitä. Provasti ampu' kuvaan, niin että se kaatu' ja vei sen yhressä trenkinsä kanssa mettään ja kuappas' sen siällä ja kiälsi (kielsi) trenkiänsä puhumasta siittä mitään kellekkän.

Mutta varaas oli sill' aikaa ollu' olevinaan provasti ja menny' prouvan tykö ja sanonu' ssille: "Pannaan pois nää käälyt sentään, piironkin päälle, ettei sun tu' järki kuuma", mutt' olikin menny' sitä tiätä käälyjen kanssa. Kun pro-

vasti tuli sisään ja näki, ettei prouvall' ollukkan (-ut-kaan) käälyjä kaulassa, niin se kysy prouvalta: "Mihin-käs käälyt olet kaulastas' pannu?" "Ittehhän (itsehän) sinä ne äskön veit piironkin päälle", sano' prouva vastaan. Provasti arvas' kohta asian lairan (-dan), mutt' ei puhunu' siittä prouvalle mitään muutakun meni koreesti maata.

Aamulla tuli varaas taas ja toi käälyt ja pyysi taas toristusta. Mutta provasti sano': "E(n)mminä sitä sentän sinulle vielä anna, ennenkus' varaastat mun itteni."

No, ei varkaan auttanu' mitään, muutakun tyytyä. Se meni yällä suuri kontti seljässä soitteleen kirkonkelloja. Kun provasti sen kuuli (ng ääni semmoisissa sanayhdistyksissä) niin se sano prouvalleen: "Mikääs (-kähän) siällä niin soittelee kirkonkelloja, mun täytyy mennä kattoon (-tsomaan)". Kun varaas kuuli provastin tulevan, meni se saarnastualiin ja rupesti saarnaan kaikellaista: "Minä olen Pyhä Henki, jos tua mulle kaikki rahansa, se(n)mminä otan tänne konttiini ja viän kohta taivaaseen." Provasti tuli siittä hyvin iloseks' ja juaksi kohta kotiin puhun prouvalleen siittä asiasta ja tahto' kohta viärä (viedä) kaikki rahat varkaa[lle]. Mutta prouva sano': "Älä kaikkia rahoja viä, viä vaan pualet ja jätä mulle toinen puoli, että minäkin pääsisin taivaaseen." No, provasti vei sitte vaan pualet, mutta varaas ol[i] juassu' (juossut) provastin perässä pappilassa ja kuullu' kok[o] asian, ettei provasti tuanukkan (tuonutkaan) kaikkia rahoja muutakun pualet ja sano': "Eihän toss' ^{olekkan} okkan (tuossa olekaan) kaikki rahat, muutakun pualet, emminä sinua taivaaseen viä, jolles' (-et sinä) tua mulle kaikkia rahoja." Ei provastin auttanu' muu kun käyrä kotoo (kotoa hakemassa) kaikki rahat ja sitte varaas sano: "No, ny' ssinä olet otollinen tu' nyt tänne konttiini, niin pääset taivaaseen." Provasti kiipes' konttiin ja varaas rupesti kantaan konttia. Varaas puhu' tiällä kaike [n] laista millä paikalla sillon ja sillon oltiin, mutta veikin provastin pappilan kanakoppiin. Kanat peläästy siittä kovasti, kun keskellä yätä tultiin heitä häiritteen ja ne rupesti kovasti kaakottaan ja kotkottaan. Provasti kysy kontistaan: "Mitääs' ääniä

ne on?" varkaalta. Varaas sano: "ne on kerupiinien ja se-
rahvien ja taivaan enkelien ääniä." Provasti sano: "Niin-
hän ne kuuluu kun kanojen ja kukkojen äänet". "Niin",
sano' varaas, "et sinä oikeen kuule niitä ääniä kus (kun
sinä) olet siällä kontissa, mutta kus' tulet valmiiks' ja
pääset siältä ulos, niin kylläs' sitte kuulet ne oikeen."
Varaas pani sitte kontin päälle loppu-yäks' maata ja pro-
vastikin nukku' konttiin. Aamulla peläästy' kana piika ko-
vasti, kun näki kanakopissa miähen ja kontin, mutta sill'
aikaa kun piika meni hakeen muita ihmisiä avukseen, vei
varaas provastin omaan huaneeseensa ja pyysi nyt toris-
tusta, kun oli varaastanu itte provastinkin. Nyt ei pro-
vastin auttanu enään kiältää ja se anto varkaalle vihron-
kin (vihdoinkin) mestari varkaan toristuksen.

2. Matti ja Piru (Kansansatu Akaasta)

Oli kerran kolme veljestä, jo(i)lta isä ja äiti oli
kuallu. Kun ruaka rupes loppuun kotoo, niin poikain täy-
ty' lähtee pois kotoo, hakeen palvelus-paikkaa. Ensiks'
lähti vanhin veljeksistä ja joutu' tiällään pirun pariin.
Piru ottikin sen palvelukseensa, mutta tehtiin ensiks'
semmonen välipuhe, että joka ensiks' suuttus' (suuttuisi),
siltä toinen leikkais' seljästä antura-nahat.

Ensityäks piru pani trenkinsä halko-tinkille, ja näyt-
ti sille ranka-läjän ja anto' sille hyvin tylsän (sanotaan
joskus myöskin tyrsän) kirveen, ja käski sen panna läjä
piäneks'.

Miäs hakkas' ja hakkas' vähän aikaa, mutta mitäs siittä
tuli, kun kirves oli niin tylsä. Miäs suuttu' kovasti ja
meni pirttiin. Piru näki kohta, että trenki oli suutuk-
sissaan, eikä senkän auttanu' ssitä kiältää, muutakun
täyty antaa pirun ottaa antura-nahat seljästään. Sillä
tuli vanhimmasta veljestä loppu.

Pian täyty keskimäisenkin veljen lähtee pois kotoo

ja se sattu' kulkeen samaa tiätä, kun vanhinkin veljes ja osautu' pirun pariin. Piru otti sen taas palvelukseensa ja teki sen kanssa saman välipuheen kun vanhimmankin kanssa. Mutta sen kävi yhtäläisesti ku' vvanhimmankin.

Viimmeseltä ei nuarimmallakan veljellä, jonk' oli Matti nimi, ollu' kotona hengen pirikettä ja senkin täyty' lähtee mailmalle. Se osautu kans(sa) pirun taloon ja rupes' sille palvelukseen. Piru teki sen kans(sa) saman välipuheen, kun vanhempienkin veljesten kanssa, ja anto' Matille ensi tyäks' saman, kun niillekin. Muttei Matti suuttunukkan niinpian, kun vanhemmat veljet, muutakun hakkas' nylkyteli siks' ku' rranka-läjä loppu'. Sen alta Matti löysi harmaan kissan ja hakkas' senkin piäneks ja lato' kappaleet pinoon.

Kun Matti oli tullu pirttiin ja istunu' ppenkille, kysy' piru siltä: "Olekkos (oletko sinä) jo tehny' tyäs?" "Olen", vastas' Matti. "No ekkös (etkö sinä) nähny' mitään erinomasta ranka-läjässä", kysy' piru taas Matilta. "En mitään muuta kun yhren harmaan kissan", vastas' Matti. "Mitäs sen teit", kysy' piru. "Hakkasin sen piäneks', niin kun muutkin rankat" sano Matti. "Ei sun niin olis pitäny' tehreä", sano piru. "Ethän sentän suutu", sano' Matti kun näki pirun olevan vähän suutuksissaan. "No, mitäs minä siittä suutun", vastas' piru, ja oli leppyv^(d)inään Matille.

Sitte lähetti piru Matin mettään ja anto' sille hyvän härkäparin ja koiransa ja käski Matin tuara rankoja kotiin. Ja käski Matin viärä kuarmansa siittä, mistä koira-kin menee.

Matti lähtee mettään ja tekee kuarman ja lähtee jo kotiinkin päin kulkeen. Mutta yhressä paikassa koira hyppäs' airan raosta. Matti aatteli, mikäs nyt neuvoks', kun koira meni tommosta paikasta läpitte. Muttei sen autta[nu] muu, kun levittää vähän rakoo, niin että se itte eres mahtu siittä läpitte. Sitte Matti heitteli rankat yhren erästään airan raosta ja lykkäs reenkin meneen toiselle pualelle, mutta viimeseks' jäi vielä härät. Matti aatteli vähän aikaa, muttei tullu muu neuvoks', kun tappaa härät. Matti hakkas' ne sitte semmosille palolle (paloille), että

ne mahtu'raosta ja heitti sitte kappaleet toiselle puolelle. Viimmeseks' meni Matti itte airan raosta läpitte.

Sitte Matti teki kuarmansa uurestaan ja pani härkien kappaleet kuarmen päälle ja veti itte kuarmen kotiin. Kun piru näki, mitä Matti oli tehny', niin se suuttu' ja sano' Matille: "Ei sun noin olis' pitäny' ttekemän." "Niin minä tein kun käskettiin", vastas' Matti ja sano' vielä: "Ethän siittä sentän suutu." "No, mitäsmä tosta suutun", sano piru ja oli leppyv^ainään.

Sitte lähti piru naimaan ja käski Mattia hajottaa huaneet siks' k[un] piru palais' takasin. Piru tahto vanhasta puista tehrä uuret huaneet. Mutta kun Matti näki pirun muijineen kaukana tulevan, niin se pisti huaneen kaikkiin neljään nurkkaan tulen, ja kun piru muijineen tuli paikalle, oli huaneet ilmivalkeessa. "Ei sun noin olis' pitäny' tekemän", sano' piru Matille ja suuttu' kovasti. "Niin minä tein k[un] käskettiin", sano' Matti ja sano' lisäksi: "Ethän siittä sentän suutu." "No, mitä^as mä siittä sentän suutun sano' piru ja oli leppyv^ainään.

Kohta kun oli saatu rakennetuks' uuret huaneet, rupes piru muijineen tuumitteleen, kuinka he sais' eron Matista. Ne tuumas sitte ensiks', että pirun pitäs' yällä lyärä Matilta pää poikki. Mutta Mat[ti] sattu' sen kuuleen illalla ja pani siallensa kirkun ja kiven sille pääks', ja meni itte talliin yäks' maata. Piru löi kirveensä kiveen, niin että iski tulta, mutta kun ei se saanu' siittä mitään irki, niin se löi viimmaks' kirveensä kirnuun, niin että vanteet lenteli ympäri seiniä. Sitte piru meni takasin siallensa ja sano' muijalleen: "Kovat sill' oli niskasuanet, kun ei kirveeni tahtonu' pystyä, mutta kyllä minä löin sitä lopuks' vattaan (vatsaan), niin että kylkiluut seinillä rapisi." Aamulla tuli Matti tallista ja pani koreesti sialleen maata, kun oli viäny' kirkun ja kiven pihalle.

Aamulla kun oli noustu ylös kysy' piru Matilta: "Ekkös tuntenu' mitään erinomasta yällä?" "Kyllä mun toista kylkeenä kirppu vähän puras', mutten minä muuta tuntenu'", vastas' Matti.

Toiseks' yäks' käski piru Matin mennä riiheen maata kun

piru oli muijansa kans(sa) tuuminu' polttaa Matti yällä riiheen. Mutta Matti oli senkin kuullu', ja veikin sänkynsä mettään ja makas' siällä. Aamupualeen Matti toi sänkynsä mettästä ja pani sen riihen tuhille. Aamulla kysy' piru taas Matilta. "Ekkös tuntenu' mitään erinomasta yällä?" "Kyllä mun toista kylkeeni vähän kuumotti, mutten minä mitään muuta erinomasta huomannu", vastas Matti.

Kun ei sekän keino auttanu', tuumas' piru muijansa kans(sa), että pirun pitäs' (pitäisi) vielä kerran yällä tap-paa Matti ja että pirun muijansa kans(sa) vielä lisäks' pitäs' viärä Matti järveen sänky(i)neen päivineen. Senkin tuuman Matti taas kuuli ja kanto' yällä pirun muijan omalle siallensa ja meni itte pirun muijan sialle maata. Yällä Matti herätti pirun ja sano: "Ekkös jo mene tappaan Mattia, että sitte yhressä viämme sen järveen?" "Menen kyllä", sano' piru ja tappo muijansa ja vei sen sitte Matin kans(sa) järveen.

Aamulla piru kaipas' muijaansa, mutta Matti sano: "Mitäs sitä täältä enään hajet (eli haet), kus' sen jo yällä minun kanssani järveen veit?" Sillon piru suuttu' kovasti, mutta kun Matti sen näki, niin se sano: "Ethän vaan liäne siittä suuttunu?" "No mitäs mä tosta sitte suutun", sano' piru ja oli leppyv^äinä^än, kun arasteli selkänahkaansa.

Nyt rupes' piru oikeen kovasti pelkään Mattia, ja se lähti muitten pirujen kanssa yhteen saareen, kun luuli sillä lailla pääsevänsä eroon vaarallisesta Matista. Mutta Matti olikin piilottanu' ittensä vaatteisiin ja kulkenu' vaateläjässä pirujen kanssa saareen. Kun Matin isäntä-piru sitten huusi saarella: "Nyt on lopultakin päästy eroon Matista", nim Matti huusi vastaan vaate-läjältä: "Ei val-lan vielä, täällä minä vielä olen." Sillon piru suuttu' oikeen kovasti ja Matti sai ottaa anturanahat pirun seljältä. Sillä tuli loppu pirun elämästä ja Matin ja pirun sarusta (sadusta).

Muistutus

Ylipäänsä lausutaan sanat kansan kielessä sangen usein yhteen. Sen kautta syntyy muutamia muutoksia edellisen sanan loppu- ja seuraavan sanan alku-konsonantin lausumisessa. Siten syntyvistä konsonanti yhdistyksistä muuttuvat: n - l ja n - m tavallisesti ll:ksi ja mm:ksi; n - h, n - r, n - v ja n - j harvemmin hh:ksi, rr:ksi, vv:ksi ja jj:ksi; t - k ja t - p tavallisesti kk:ksi ja pp:ksi; t - s ja t - r harvemmin ss:ksi ja rr:ksi. Konsonanti yhdistys n - k saa luonnollisesti ng äänen ja n - p muuttuu mp:ksi.

Murteisnäytteitä Lopen

K. F. Anderson

1881-1882.

1. Kuninkaan tytär

Ennen oli yks merimiäs, ku teki merikapteenin kans kaupan mennä merimiäheksi. Sit ne lähtivät merelle matkustamaan. Ne kulkivat jo sitten usevan päivän ja sitte merimiäs tahto tehrä eron merikapteenin kans; mutta kapteeni sano "mitäs sinun eros nyt auttaa tääl, kun ei o mihinkäs menet." Merimiäs tahto vaan eroos. No kapteeni anto sit eron. Sit oli vanhoja laivan kappaleita, kun oli ennen laiva hajonnu. Se otti sit yhren allees ja lain ne vei sitä kuhunka se tahto ja se joutu yhteen saareen. Siäl oli valkõnen pitkä pykninki, jossa asui semmosia merirosvoja. Merimiäs meni sinne pykninkiin sitt ja pani rahaas yhren kiven alle. Se kysy sit: "mitä laija väkee te tääl olette?" Ne vastai sit: "me ollaan sellaisia meriryäväriä." No sit merimiäs sano: "minä olen ja niitä." Merirosvoin se isäntä sit pyysi sitä renkikseen. Merimiähen täyty myäntyä sit siihen kauppaan, taikka muuton olis hänen tappanneet. Sitten ne lähtivät kaikki renkit yhteen kaupunkiin ryästämään ja varkaisiin. Mutta merimiäs ei se viittinnykkä varaastaa, katteli vaan, kun toiset varaasti. Sit ne tulivat kotia. Merimiäs otti pualet rahastaan siält kiven alt ja vei isännälle. Sillä oliki sit enämpi rahaa, kun toisilla. Isäntä nuhteli niitä vanhoja renkiä sit ja kiitteli uutta siit, kun sil oli enämpi rahaa kun toisilla. Sit olivat pari päivää koton ja lähtivät taas reisuun. Mutt' ei merimiäs nykkä varaastannu ja sit kun tulivat taas sinne saareen, otti lopukkin rahaas siält kiven alt ja vei isännälle. Isäntä manai toisia sit taas ja sano: "kuinkas tee niin hualimatomia olette, kun tää uus teitin voittaa, vaikka on oppimattomampikin." Sit lähti kolmannella kertaa isäntä itte ryästään ja jätti uuren miähen kotia. Isäntä varotti, sano: "kaikkiin muihin kammariin saat kattoo pait tohon yhteen, mis on avain oven pääl." Merimiäs sitten sill' aikaa kuuli semmosen surkeen ruikutuksen siit kammarist, johonka merirosvo kiälsi sitä kattomast. Merimiäs löysi

avaimen oven päältä aukasi sillä oven ja katto sit sinne kammariin. Siäl oli entinen kuninkaantytär sit, joka oli niin kaunis, ett' ei sen vertaista toistaka mailmassa ollu. Se oli ennen ryästetty eikä sitä oltu löyretty mistään. Merimiäs kysy sit: "mikäs sinä tääl olet, oleks sinä ihminen vai mikä sinä olet?" "Kyllä minä ihminen olen", vastai kuninkaantytär, "mutta minä olen raurotettu tänne rautahäkkiin. Kun en minä tahtonnu rakastaa tota merirosvoo, niin he raurottivat minun tänne ijäks päivää." Merimiäs kysy sit: "tahrokkos minua rakastaa niin minä pelastan sinun täält." Kuninkaantytär vastai sit merimiähel: "monta tuhat vertaa, vertaa ennen, kun tätä merirosvoo." Merimiäs otti oiti pitkän fiilan höyläpenkin loorast ja fiilas rautahäkin rikki ja pelasti sen kauniin kuninkaan tyttären siält vankiurest. Kuninkaantytär oli kovasti iloissaan ja rakasti tätä merimiästä kaikest syrämmestään. Sit ne ottivat siält tavaroita ja vähän rahaa mukaas ja merimiäs sai oman rahaas takasin, kun oli antannu merirosvolle. Veivät ne sit rantaan ja olivat itte kans siäl. Mutt' ei siäl saares ollu muuta, kun se yks laiva, jolla merirosvot olivat reisuus. Nee orotti siäl sit niin kauan kun merirosvot tulivat. Si kun nee tulivat menivät he ylös sinne taloos sit. Merimiäs ja kuninkaantytär sill' aikaapanivat tavarat laivaan niin kiiruust, kun saivat ja lähtivät pois seilaan. Kyl merirosvot huamasivat sit peräänpäin, mutt' ei ollu piänempäkän venettä, mil olisvat menneet sit takaa ajaan. Merimiäs ja kuninkaantytär joutuvat yhteen rantaan. Ne laittoivat siihen sit valkeen ja aikovat siin yätä olla. Noin syränyän aikana kuulu semmonen erinomanen ääni mettästä. Ne olivat siit sit vähän ihmeissään, mikä ääni se oli. Merimiäs sano sit kuninkaantytärt: "minä menen sinne katsomaan." Kuninkaan tytär rukoili ettei hänen pitännny menemän ja piti kaulast kiin ja sano: "älä me, minä jään tähän yksin taas." Merimiäs sano: "kyl minun täytyy mennä", ja lähti menemään ääntä kohren. Kuninkaantytär jäi siihen onnees nojaan sit. Merimiähen eteen tuli siält

kivinen vanha aita. Se meni ylitte siit airast. Siäl
 oli kaks miäst sit. Merimiäs kysyi sit: "mitä laija vä-
 kee te olette? Oletteks kualleita vai eläviä?" "Kyllä mee
 kualleita ollaan", vastai miähet. Se oli suutari ja raa-
 tari. Merimiäs sano: "ettekös te saa rauhas levätä, kun
 olette haetaan peitetty." "Niin", sano suutari, "kun minun
 jäi eläissämme kolme kopeekkaa velkaa tolle raatarille."
 "Eikös sitä maksaa sit sovi", sano merimiäs. "Miks' ei",
 vastasi suutari, "mut mistäs otti täs rahan?" "No kyllähän
 minäkin niin paljon annan", sano merimiäs ja makso sen
 sille raatarille sit. Suutari sano sitt merimiästä, että:
 "minulla ei o sinulle mitään siit sovitettavaa, mut huu-
 ra minua avukses sit, jos joskus hätä tulee." Sit tuli
 rauha ja merimiäs lähti sit sinne kuninkaantytären tykö.
 Kuninkaantytär oli kovasti iloissaan, kun merimiäs viäl
 takasin tuli. Olivat siin aamuun asti ja lähtivät meneen
 juur aurinkon nousua kohren. Matkallaas joutuvat yhteen
 kaupunkiin. Siäl kaupunkis he sit hyyräi yhren kammarin
 asuakseen. Merimiäs maalai siin kaupunkis. Kuninkaanty-
 tär neuulo paitoja myytäväks. Se otti sit kaupitakseen
 niit merimiäs. Sit sattu tuleen siihen kaupunkiin sen ku-
 ninkaantytären hakiat: yks merikapteeni merimiästees
 kans. Se merikapteeni osti sit yhren pairan kans ja nä-
 ki sen kuninkaantytären nimen siin pairas ja kysy sit
 silt merimiähelt: "kenenkä tekemä tää paita on?" "Kyllä
 se on minun vaimoni", vastai merimiäs. "Menes hakeen
 tänne sitä", sano merikapteeni. Merimiäs meni ja toi
 sen. Merikapteeni tunsu sen sit, ku se tuli ja sano:
 "nyt täytyy sun tulla kotia; me on lähetetty sinua ha-
 kemaan." "Kyllä", vastasi kuninkaantytär, "mutt'ei muu-
 ton paitti kun tää miäheni tulee völis, joka minun pelas-
 ti siält elämänikäisest vankiurest, siält merirosvoin
 lualast. Minä olen luvannu tälle merimiähelle itteni."
 Ei kapteeni meinannu ottaakka sitä miästä mukaan, mutta
 täytyi, kun ei kuninkaantytär lähtenny muuton. Merikap-
 teeni teki miähiees kans semmosen liiton, "että heite-
 tään se miäs mereen". Kun merikapteeni sano: "yhtaikaa

pojaat!", niin heitettiin miäs mereen. Merimiäs ui muli siäl vähän aikaa ajatteli: "eiks ny enää mikään neuvo auta." Samas muisti sen suutarin Iskarionin. Huusi sitä avukseen, kun se oli luvannu auttaa, tulla si kun hätä tulee, kun se makso sen velaan ja sovitti niitten riiran. Se tuli isona kotkana ja laski siihen veseen ittees, niin että merimiäs pääsi siit sen selkään. Kotka lente- li kapteenin laivan kohralla ja merimiäs katteli siält, kuinka nee kuninkaantytärt vanottivat, miakkaa kaulan päällä pitivät. Kuninkaantytären täyty vannoc niinkun nee tahtovat. Nee vannottivat sitä sanomaan, että se merikapteeni on sen pelastannu siält merirosvoin talost, että piti saara se omakseen se mailman kaunis kuninkaantytär, kun kuninkaski oli luvannu sen sille, kuka sen piti löytää, kun se niin kauan oli hukas ollu. Nee tulivat rantaan. Kotka toi merimiähen myäskin rantaan. Nee menivät kuninkaanhoviin. Kuninkaantytären vanhemmat olivat ilossaan, kun viäl näkivät sen karonneen tyttärees. Merikapteeni sai kuninkaantytären morsiamekseen ja pääsi kuninkaan kans hallitteen. Sit laitettiin uus kuninkaan hovi. Sit, kun pykninki tuli valmiiks, niin se kuninkaantytären pelastaja meni maalariks sinne, mutt'ei merikapteeni tuntenuksa sitä siks, meinasi: "kyllä se jo kuallu on, kun mereen heitettiin." Se merimiäs maalasi sisält ens huaneet, mutt'ei se laskennuketään kattoon, ennenkun huaneet tuli valmiiks. Ensimmäiseen huaneeseen se maalasi meren ja saaren ja sen merirosvojen pykninkin. Toiseen se maalasi ittees ja sen kuninkaantytären, kuinka se siäl merirosvojen talos oli vankittuna rautahäkkiin ja kuinka hän sen siält pelasti. Kolmanteen se maalasi sen merikapteenin ja sen laivan ja miähet ja kuninkaantytären myäski, kuinka nee sitä vannottivat miakkaa kaulan päällä pitivät. Saatuaan kaikki valmiiks käski se kattomaan. Nee meni sit kattomaan. Kun nee menivät ensimmäiseen huaneeseen, niin kuninkaantytär sano: "ohho niitäki paikkoja!" Menivät toiseen huaneeseen; niin kuninkaantytär rupesi kovasti itkemään ja käski hakeen

maalaria sinne tyköös. Menivät kolmanteen huaneeseen; niin kuninkaantytär pyärty. Si kun se siit virkosi, niin maalari meni sinne kammariin ovest sisään, niin se kuninkaantytär juaksi sen kaulaan ja sano: "tässä on se, joka minun pelasti ja niin ne on tehneet minun kansani, niinkun sen siinä näätte maalattuna." Kuninkas hirtätti sen merikapteenin ja se merimiäs sai sen kuninkaantyttären omakseen. Kuninkaantytär oli kerran ennen luvannu ittees sille jo, kun se hänen pelasti, ja nyt se lupaus sit täytettiin. Merimiäs pääsi sit siihen kuninkaanhoiviin asuun hänen kanssaan ja sai sit kuninkaan kualtua koko valtakunnan omakseen.

2. Pispa, kuninkas ja lukkari

Oli ennen niin röyhkiä ja jumalaton pispa, ett'ei se pöläänny Jumalaa, eikä hävenny ihmisiä. Sentähren kanneltiin hänen päälles kuninkaalle. Kuninkas määräs sen huijari tyköös tuleen vastaamaan kolmeen kysymykseen. Täst tuliki pispa surulliseks, mut lukkari sopi sillä välin käymään pispän luana ja huamasi, että tää oli surullinen. Lukkari kysy sit: "mikäs teittiä vaivaa, kun niin surullinen olette?" Pispa ilmotti sille sit suruus. Lukkari sano: "antakai mulle vaatteenne; kyllä minä menen teidän puolestanne vastaamaan nee kolme kysymyst." Kun lukkari sit seuraavana päivänä tuli kuninkaan tykö, kysy kuninkas: "joks pispa ny on ajatellu?" "Tarvittishan sitä armollinen kuninkas koittaa", sano lukkari. "No voiks pispa ny tiätää, paljoko irästä länteen tulee", kysy kuninkas. "Päivän matka", vastai sit pispänä oleva lukkari (sillä aurinko kulkee irästä länteen yhres päiväs). "Voiks pispa ny arvata, mitä minä ja minun istumeni maksaa", kysy kuninkas taas. "Taivaallinen istuin myytiin kolmekymmeneen hopiapenninkiin, mut etteköhän te sais olla vähän halvempi", vastai lukkari. "Voiks pispa ny tiätää,

mitä minä aattelen", kysy kuninkas viimeks. "Kuninkas aattelee pisan kans puhuvaas, mut puhuuki lukkarin kans", sano lukkari. "Ai, olekkos sinä sit lukkari?" kysy kuninkas. "He olen", vastas lukkari. "Sinun pitääki olla sit pispä ja sun pispas pitää olla sulle lukkari", sano sit kuninkas. Ja niin kävikin.

3. Vahva poika

Seppä meni mettäksen pelille. Sit tuli kaunis mettäneitty sinne. Se vei sepän huamaamati sen veistinkirveen mennessään ja löi sen yhteen kallioon. Sit oli seittämän vuatta aikaa, kun poika tuli sen kirveen kans seppää vastaan pääsiäispäivänä. No sit se seppä sano: "no mistäs olet kirveeni saannu?" Poika sano: "minä otin sen yhrest kallioist." "Koska asia niin on", sano seppä, "niin käännä minun kanssani kotia." Sit se käski vaimoos syärä laittaa. No sit, kun se laitto, niin se toi niin paljo, kun kahrelle miehelle tavallisest tuaraan. Mut se hitkas sen koht ennenku seppä ehti suupalaaka haukkaa. "Mitäs sitä niin vähä toit, tua enämpi", sano seppä. No sit vaimo toi jo oikeen hyvästi. Mut, ennenku seppä ehti suupalaaka haukkaa, poika hitkas taas kaikki. No sit taas sano seppä: "mitäs sitä niin vähä toit, tua enämpi." Vaimo toi hyvästi oikeen ajatteli, kyllämar se jo piisaa. No sit poika hitkasi taas kaikki, ennenku seppä kerkes syärä mitään. Sit se seppä sano: "minä sain tarpeekseni jo", vaikkei viäl suupalaaka saannu. "Täytyy taas mennä pajamiäst hakeen", sano seppä pääsiäismaanantaina. "Ei se tartte", sano poika, "kyl minä tulen pajamiäheks." No sit, kun poika meni pajaan, anto seppä sille ison väkivasaran. Poika löi sen koht piäniks kappaleiks. Meinas sit: "mitäs tämmösillä nirkuttimilla tehrään. Laittakai mulle oikeen iso vasara." Sit se laitto sille. Pani neljän leiviskän alasimeen varren ja akselirauran kuumenemaan. Sit se poi-

ka löi taas alasimen ja akselin tuhanneks möyhyks. "Täytyy mennä tyäst pois. Ei passa pyhänä pajas olla", sano seppä. Sit se meni viämään sitä poikaa kuninkaan hoviin, sano: "minul on seittemän vuaren vanha poika." Kuninkas otti sen sit kyäkipiian apulaiseks. Poika vähän ajaan pääst pyysi päästäksee oikeen tyähön, sano, ettei hän viitti olla semmoses vaimoväjen tyäs. Pyysi sit kuninkaalt seittemän kankee rautaa ja seittemän teräst ja meni sepän tykö kirvest teettään. Sit se meni mettään ja hakkas kaikki kuninkaan mettän yhtenä päivänä. Sit kuninkas pauhasi, sano: "mitäs ny tehrään, kun koko mettän yhtenä vuanna lopetat." Sit se poika rupes puita kotia ajaan härkäparin kans. Oli jo tuannu yhren kasan puita rekeen, mut meni viäl hakeen toista. Kaks karhua tuli sillaikaa sit ja rupesvat repiin lehmiä. Sit se poika likisti nee karhut henkettömiks ja pani kuarmaas päälle. Meni kotia sit ja sano kuninkaalle, että kaks harmaata kattia tuli hänen härkiäns tappamaan, mutta hän likisti niilt henken pois. Sit kuninkas meinasi: "ei se okka laita poika, kun niin karhut tappo." Sil oli mylly, mis ei saannu yhareksän jälkeen jauhattaa. Sit pantiin poika myllyyn ja evääks viis varrast leipiä ja yhren härjän lihat. Sit se kanto evääs sinne myllyn parvelle. Hiisit tulivat sinne ja pyysivät silt syäräkseen. Poika sano: "en minä anna. Ei ittelänikä o muuta kun viis varrast leipiä ja yhren härjän lihat. Mitä mä siit syän?" Sit se anto lopult luvan, kun nee niin runttas. Nee menivät ja söivät pojaan evään ja viimest konttia purivat, kun poika sinne meni. Sit poika otti yhren niskast kiin ja laahautti silt jalaan anturat pois. Sit poika tuli kotia. Kuninkas meinasi taas: "ei se okka laita poika, kun siältäki pääsi pois." Sit se anto kaivaa pihallees viittäkymment syltää syvän kuapan ja anto hyväst ajaa kiviä siihen viäreeseen. Kuttu paljo viaraita sit ja piti kalaasin siin kuapan reunalla. No sit kuninkas purotti teeluskaas sinne kuappaan ja määräs sen pojaan ottaan sitä. Poika sano: "ei sinne o hyvä mennä, täytyy ens mennä ottaan yämyssy päähän." Meni ja otti

kirkonkellon päähääs. Sit, kun se meni sinne, anto kuninkas heittää kiviä peräs hyväst. Poika tuli taas ylös yhtäkaikki teeluskan kans. "Olisin hukas ollu, josen olis tota yämyssyä päähäni ottannu", sano poika, "tuli niin ankara raesare." Sit kuninkas sano:"sinun täytyy ny mennä sinne hiisien tykö ja pyytää niilt kymmenen tynnyriä kultaa." Sit se poika meni sinne hiisi=hoviin ja astu yhteen huaneeseen. Siäl oli päähiisi kahleis. Se olis syänny sen pojaan, mutt'ei voinnu, kun oli kiinni. Siäl oli toinen ja, jolt poika oli jalaananturat särkeny ja se sano:"armollinen kuninkas! Kyl sinä saat nee kymmenen tynnyriä kultaa." No poika tuli kotia taas sen kultaas kans. Kuninkas meinas:"ei sitä saa millään laila tapettua." Tuli sit kuninkaan hovin alle merest noita. Kuninkas käski poikaa sitä noitaa ylös hakeen. Se meni sit, mutt'ei noita tullu. Sit kuninkas sano:"sinun pitää tuaman se väkisten." Poika meni ja otti noiran niskast kiin ja lähti tuamaan. Siit tuli niin kova riita, että tappelivat kaks, kolme päivää. Sit pojaan jalaat sekosi kivikariin. Se kaatu sit ja noita sai silt henken. Sen pitunen se.

4. Tonttu

Yks herra kulki kerran ja pyysi yhres talos yäkortteeria, mutta isäntä vastasi,"ettei heillä o yäsijaa. On siäl sali, mut siäl on tonttu, ettei se anna pahaa-ka rauhaa." No herra meinas, että kyl häl on semmoset elävät mukanaas, että hän kyl saa rauhan, nimittäin jänis ja karhu. Sit se meni karhunees ja jäniksinees sinne saliin. No sit tehtiin valkee. Kun valkee oli palannu, niin tonttu tuli. Toi sit ison kasan sammakoita mukanaas ja sit rupes paistaan niitä siäl hiilustas. Karhu rupes syämään niitä siält sit. Tonttu sano herraa: "korja pois kattis." "Nappa nokkaan", sano herra. No sit se tonttu käski toistai viäl sano:"korja pois sun kattis."

"Nappa nokkaan", sano herra taas. Tonttu löi sit karhua nokkaan. Karhu suuttu siit sit ja tontun kimppuun. Sit rupesvat tiimmelemään.¹⁾ Jänis peläästy ja rupes hyppään nurkast nurkkaan. No sit tonttu luuli jäniksen asetta hakevan, ku se niin hyppäämään lähti. Tontun täyty lähtee pois siält sit. - Oli kolme vuatta aikaa, kun tonttu tuli takasi renkin tykö pellolle, kysy renkilt sit: "viäläkö se harmaa katti teillä on. Minä olsin siit marakatin tehny, mut, ku se pinkkasääri hyppäs nurkast nurkkaan asetta hakemas", sano tonttu. "Viäl se on", sano renki. Tonttu lähti sit pois eikä tullu koskaan takasi.

5. Ukko ja akka

Oli kerran yks ukko ja akka ja niillä oli mettäs pikkunen tölö ja vähän maata. Akka oli kovasti laiska, mut ukko oli ahkera. Kerran sit ukko sano akkaas, että hänen piti mennä mettään lehmän kans, että se sais paremmin syäräkseen, kun se oli niin kesy ettei se itte menny pois kotonurkist. Sit akka meni karjaan ja istu mättään päälle syämään koht pussistaas. No lehmä seiso akan viäres ja märehti. Niin akka sano: "älä jääryttele minua." No lehmä märehti vaan. Ei hualinnu kiallost. Akka sano taas: "älä jääryttele minua, taikka minä lyän." Kun ei se tauonnu, niin akka löi lehmää veittellä ja lehmä kuali. Sit ämmä pani maata mättäälle ja makas siin ehtooseen asti. Meni kotia sit ehtoolla ja huusi mennessään lehmän korvaan: "tu kotia ny." Ei se hualinnukka siit. Akka meni sit vaan yksin kotia. Äijä kysy sit: "saiko lehmä syärääs?" "Tottahan sai", sano akka. Sit ukko sano: "missä lehmä on ny?" "Sinne se jäi makaamaan. Ei se tullu kotia, vaikka minä huusin sen korvaan", sano akka. No ukko sano sit: "mennään lehmä kotia hakeen." Nee meni sit. Kun tulivat sinne sano äijä: "kas tää sult ny viäl puuttu. Mistäs

maitoo saaraan?" "He syärään kaalia ja lihaa", sano akka. Ukko toi lehmän kotia ja lahtasi sen ja sano lah-rattuaan, että ämmä veis lihat aittaan. Ukko meni sit taas työhöös. No akka vei sit lihat kaali-maahan ja pani lihapalan joka kuvun päälle. No sit huamenis meni ukko kaalia tuamaan ja sano akallees:"tua sinä lihat." Ukko tuli kaalin kans ja sano akallees:"joks lihan toiti." Akka sano sit:"ekkos sitä lihaa kaalin päällä nähny?" Mut koirat oliki yällä syänny lihat. Äijä suuttu ja sano:"nyt minä säälin sinun kerjuun. Huamenis saat mennä." No akka meni sit ja tuli semmoseen paikkaan, mis pykninki palo. Yks nurkka oli viäl viriimäti. Akka rupes virit-tämään sitä sit ehtimän takaa. No ne anto sille selkään sit. Meni kotia sit. Ukko sano sit:"saiks syäräkses?" "Sain selkääni", sano akka. "Mitäs sit teiti", sano äijä. "Rupesin virittämään pykninkin nurkkaa, kun se palo", sano akka. "Mahros viärä vettä ja sammuttaa. Olsit saannu syärä sit", sano ukko. No sit akka meni huamenis taas kerjuun ja tuli vallesmannin tykö, mis herrat postia kirjotti. Akka meni ottaan vesiämpärin ja kaato vesen herrain niskaan ja papereille. Sai taas selkääs. Meni kotia ja valitti sitä äijälles. Niin ukko sano:"mahros sinä ruveta kirjottamaan kans, niin olsit saannu syäräkses." No akka lähti sit taas huamenis kerjuun. Sit oli tiällä suuri joukko koiria. Niitten oli päät yhres ja nee tappelivat. Akka meni sit ja pisti pääs joukkoon. Koirat puri akan pään poikki. Sit naapurin emäntä meni sanoon ukolle että:"tual on teitin muarinne maantiällä pää poikki." "Ei se sit enää ehtoollisellenka tu", sano äijä, ja rupes syämään.

6. Kuninkas ja talonpoika

Ennen oli yks miäs ja se poltti tervaa. Sit joutu kuninkas sen tervahauralle. Oli pimee. Kuninkaan oli nälkä hyvin, kun se oli öksynny eikä sillä ollu eväst. Se pyysi

silt talonpojaalt syäräkseen. Ei sillä miähellä ollu muuta, kun herneruakaas sit. Se miäs sano:"ei minulla o muuta, kun vetelää herneruakaa." "Kyl minä sitäki syän", sano kuninkas. "Sitä on tuahises, eikä o kun yks luska", sano miäs. "Pistellään vuaroo", sano kuninkas. Siin oli semmonen havomaja tervahauran viäres. Sit kuninkas kysy: "sopiiks tos maata?" "Ooja", sano miäs. Sit nee meni sinne maata. Kun nee aamulla nousivat, niin kuninkas kysy:"minkäs sitä tervaa viät?" Miäs sano viävääs sitä läheiseen kaupunkiin. No kuninkas kysy paikan miähelt, minkä piti kortteeriin mennä. Se viisai sit. Tuli päivä, niin kuninkas lähti pois. Kun miäs meni viämään sitä tervaa ja tuli siihen kaupunkiin, niin se meni siihen kortteeriin, mihinkä oli luvannu. Kuninkas käski palveliaas hakeen tervanpolttajan kuninkaan hoviin. Siällä oli pirot sit ja se kuninkas kuttu sinne paljo viaraita herroja. Käskettiin kaikki viaraat sit syämään ja se tervanpolttaja pantiin kuninkaan viäreeseen syämään. Tuatiin kaikellaisia herkkuja siihen pöytään. "Syä, syä talonpoika", sano kuninkas, kun toiset söi ja talonpoika katteli vaan. "Ei mull o luskaa", sano talonpoika. Kuninkas sano:"syärään vuaroo. Vuaroo viaraissaki käyrään." Niin tapahtuiki kaikkein suureks ihmeeks.

7. Lehmän maksu

Oli kaks torppia rinnan. Molemmilla oli omenapuita. Toisen puut kasvo hyvin, toisen ei. Hän meni sit toisen torpin emännältä kysyyn, millä saisi nee kasuun. "Pa hyväst höystöö juurelle. Kyllä se sit kasuu", sai hän vastauks. Kysy sit taas:"mimmost höystöö siihen pitää panna." "Verta ja makkarust", sano toinen. Akka tappo lehmääs sit sillaikaa, kun toinen pois oli mennä ja ukko oli metsässä, ja sai makkarust ja verta. Sit ukko tuli kotia ja tyyräi akkaas siit. Akka lähti pakoon mettään ja tuli isolle kalliolle. Akka joi vettä ja kaato lopun kalliolle.

Tää meni kahtialle. "Toi menee tonne toi taas tonne", sano akka. Kallion juurella oli sit rosvoja. Nee peljästyvät ja lähtivät pakoon, luulivat akan tarkoittavansa puheella miähiä, joitten piti heittiä kiinni ottaa. Akka sai sit siältä paljo rahaa. Meni sit kotia ja sano ukollee:"tos on lehmän hinta." Ukko sano:"o vait; ei se rahaa o." Oli sisällä amme. Ukko pani akkaas ammeen alle, ohria kannelle ja kanat syämään. Akka luuli soran olevan, kun kanat niin kovasti noukkivat niitä ohria silt kannelt. Sit ukko ja akka käskettiin kärejiin. Akalt kysyttiin sit, mistä hänen piti saaneen niin paljo rahaa. "Sillon, kun sota oli", sano akka. "Koska se sota sit oli", kysy tuamari. "Sillon, kun makkaroitaa sato", sano akka. Tuamari ei voinnu pirättää nauruaas ja anto sille akalle kaikki rahat takasi. Ja, joka sitä ei usko, niin se menköön Mänttälän kaivoon.

8. Kerjäläispoika

Oli yks köyhä mökki. Siäl oli yks pariskunta ja sillä pariskunnalla oli yks poika. Ja sit sen pojaan äiti kuali yhtenä yänä ja isä vähä sen peräst kans yällä. Mut poika ei tiännykkä siit sit mitään. Sit se näki sinä yänä unta, että niin kultanen ja kaunis prinsessa tuli hänt kohren ja hän sai sen. Sit se poika oli isäas huanees, niinkauvanku sai isäas hautaan. Se lähti sit kulkeen pitkin mailmaa kerjäläispoikana pitkät matkat. Sit se sattu näkeen samallaisen kultasen ja kauniin prinsessan, kun hän silloin yällä oli unissaan nähny ja rakastu siihen prinsessaan koht. Sit se poika kuuli, että sitä prinsessaa sai köyhät ja rikkaat mennä kosioimaan. Hän ajatteli sit:"jos minäki menen koittaa, ehkä se on minulle luvattu." Ja kuninkas oli luvannu sille prinsessalle valtakunnan. Kun se prinsessa näki sen pojaan sano se:"ennen minä luavun valtakunnasta kun tost pojaast." Kuninkaan täyty

myäntyä siihen sit ja se köyhä poika sai prinsessan ja sai sit viäl kuninkaan kualtua koko sen valtakunnan hallittavakseen.

9. Myllärin tyttäret

Oli yks mylläri ja sillä oli kolme tytärt. Sit tuli vanhimmalle yks kuninkaan poika sulhaseks ja se sai sen sit. Nee lähtivät meneen sit sen pojaan kotia. Sillä oli mettäs suuri hovi ja ei siäl asunnu yhtikän muita ihmisiä. Se näytti sit vaimolleees kaikki koko hovin ympäri ja trekloorin. Siäl alhaal trekoolis oli sit yks huane. Se nuari emänt pyys sinne kans kattomaan. Mut ei se miäs laskennu sitä sinne. Sitten nee tulivat sisään taas ja se miäs lähti sit mettästään ja anto sille vaimolleees huvitukseks kultaomenan siks' aikaa, kun se jäi yksin sinne kotia ja suuren kimpun avaimia. Sano sit: "kaikis muis huaneis saat käyrä, mutt'ei siin, kun on tos treklooris." Sen avain oli sit yhres looras. Se vaimo käveli sit sill' aikaa kaikis huaneis ja meni sit alas treklooriin käveleen. Sen teki sit kovasti miäli sinne huaneeseen, johonka hänen miähees oli kiältänny hänt menemäst. Se hyppäsi ylös ja otti sen avaimen loorast. Pelkäsi kovasti miähees kotia tulevan, mut meni sentään sinne kammariin. Aukasi oven ja näki siäl suuren ammeen verta ja ihmisen ruumiita. Se säjähti siit sit niin kovasti, että purotti kultaomenan permantoon. Tuli sit kiiruust uloos pani oven lukkuun ja vei avaimen samaan looraan. Sit hänen miähees tuli kotia ja se vaimo näytti hyvin peljästynneelt. Sit hänen miähees kysy: "mitävasten sinä niin kummastunnu olet ja mis kultaomena on?" Mut ei se vastannu mitään; vaan istu kei-nu-tualis peljästyksissään. Sit miäs kysy: "kävikkös treklooris?" Ei se vaimo vastannu mitään siihenkä kysymykseen. Miäs otti avaimen loorast ja meni kattoon sinne

huaneeseen ja näki kulta-omenan palaset permannos. Se tiäsi sit, että vaimoos oli käynny siäl. Tuli sit sisään ja vei vaimoos sinne koppiin ja löi tukilla pään poikki. Juaksutti veren sit ruumiist siihen ammeeseen ja pani pään naulaan. Sit se miäs meni taas myllärillemme naimaan, mut muutti muatoos ja pani toisen puvun päälle ja sai myllärillemme toisen tyttären. Sit se vei sen taas hoviis ja käski kaikis emännän virkaa pitää. Se meni taas sen kans käveleen trekooniin. Se vaimo pyysi päästä sit sinne koppiin kans, muttei se päästänny. Miäs sit taas mettästään ja anto sille vaimollemme kultaomenan hauskuureks. Se käveli siäl sit joka paikas ja teki kovasti miäli sinne koppiin. Otti sen piänen avaimen siält loorast ja astu sinne koppiin ja näki siäl sisarees ja sen suuren ammeen verta ja ihmisen ruumiita. Se säjähti²⁾ kovasti ja purotti härissääs kultaomenan permannolle. Pani sit oven lukkuun ja lähti kiiruusti taas sisään ja pelkäsi miähees kotia tuloo. Sit miäs tuli taas kotia ja näki vaimoos taintiona keinustualis. No miäs kysy sit: "missäs omena on ja olekkos missään ulkona käynny?" Mut'ei se voinnu mitään vastata. Sit se miäs meni alas sinne huaneeseen kattoon. Näki siäl taas toisen kultaomenan rikotuks. Sit se vei vaimoos sinne ja löi tukilla pään poikki. Pani taas pään naulaan ja veren ammeeseen. Vaatetti taas ittees komeisiin vaatteisiin ja muutti muatoos ja meni taas myllärillemme kosiin. Pyysi naira sit nuarta tytärt. Se luvattiin sille sit koht. Viätettiin häät ja myllärin tytär lähti sit sen miähees kans hoviin. Se nuari vaimo peläästy kovasti, kun ei siäl asunnu ketään muita ihmisiä, mut miäs huvitti sitä vaan ja sano: "kyl tääl aika hupasest kuluu, kun näin komee asunto on." Miäs näytti sille vaimollemme sit kaikki huaneet ja menivät sit trekooniin. Sit se vaimo pyysi päästä siihen koppiin kans, kun oli siäl trekoonis, mut sen miäs kiälsi ja sano: "ei mee sinne tarvita mennä." Tulivat sisään sit ja miäs lupas lähtee mettästään ja anto hauskuureks vaimollemme uuren kulta-omenan ja kaikki avaimet. Sit se vaimo huvitteli ittees sillä ja veti looraa auki toista

kiinni ja katteli hovin tavaroita ja paikkoja. Löysi sit piänen avaimen ja ajatteli: "minkähän tolla pääsee?" Koitti sit sitä joka lukkuun, mut'ei se minkään sopinu. Meni sit trekooniin käveleen ja aatteli: "olis lystiä nährä, mitä tos kopis on." Aukasi oven sillä avaimella, jonka oli löytänny ja astu sisään ja näki koht molempain sisarteet ruumiit. Sit kaatu pyärtynneenä permannolle ja kuali siihen. Sit tuli miäs kotia eikä löytänny vaimoos mistään huaneest. Tiäsi vissist, ettei se kotiaas osannu mennä. Meni sit trekooniin. Näki koht, että sen huaneen ovi oli auki, joka siäl trekoonis oli. Lähti sit kiiruhtain kattoon sinne ja näki viimesenki vaimoos kualleena permannolla. Kävi sit käteen kiinni ja kultaomena oli ehjänä. Sivu toiseen käteen ja siäl oli kaikki avaimet. Muttei miäs hualinnu siit löi siltäki pään poikki ja pani sen naulaan ja laski veren ammeeseen. Sit se otti kultaomenan ja avaimet pois ja pani oven kiinni. Sit se meni kotia ja lähti taas komees puvus toiseen suuntaan hakeen ittellees morsiant. Sillä tavalla se sit jatko kualemaas astikka.

10. Kerjäläisäijä

Ennen oli yks kerjäläisäijä ja sit se joutu kulkeen pitkin mailmaa ja sen oli kova nälkä. Sit oli yks rikas talo ja yks köyhä talo. Kerjäläisäijä joutu sit meneen sen rikkaan miähen porstuaan. No se rikas miäs kuuli porstuas kolinaa ja meni kattomaan ja sano: "mitäs sinä tääl kolaat? En minä sinua tarvitte. Me matkois." No se kerjäläisäijä lähti sit matkois. No sit se meni siihen köyhään taloon. Se kerjäläisäijä otettiin koht siäl vastaan höylisti. Se pyysi sit ruakaa syäräksees. No nee anto sit ainoaastaki ruvaastaan sille. Emäntä rupes ja laitto ehtoollist si. Sit se meni ja lypsi vaahees. Kun ehtoollinen oli pöyräl, käski se sen viaraan äijän ja omat väkees ehtoolliselle ja rupes itte kans syämään.

Sit emäntä kuiskas isäntää sano: "tus tänne vähä" ja emäntä sano isäntää: "tehrään mee olkilavo permannolle ja mennään itte siihen maata ja annetaan'tää viaras äijä mennä sänkyyn maata, kun se on päivän helteest ja pitkäst matkast väsynny." Nee pani sit maata. Mutt'ei kerjäläisäijä tahtonnu ens mennä sänkyyn maata, sano: "kuinkas minua tääl niin hyvänä piretään?" Mut meni sit vihron emännän hartaast pyynnöst. Tuli aamuhämärä sit. Ukko rupes pois lähteen ja sano: "eikös isäntä ny tarttis mitään parempaa tavaraa elikkä kolmee kysymyst?" Isäntä meinas sit: "mitäs minä muuta tartten, kun ikuisen leivän ja hyvän elon ain kualemapäivääni saakka, rahaa ja muuta rikkautta, kun olen niin köyhä, että, kun toistenki viaraita joutuu tuleen, voisin paremmin ylöspitää heittiä." Kerjäläisäijä meinas: "eikös isäntä parempia huaneita ottas?" Isäntä meinas sit kerjäläisäijän puheen päälle, että: "saishan ny olla, mut minul ei o tavaraa, enkä jaksa laittaa." "Älä sinä siit huali", sano kerjäläisäijä. Se lähti sit pois. Oli päivä kulunnu ehtooseen sit taas. No sit oli huamenis aamulla suuri pykäys pyvätty rikkaan talon lasin alle, mut köyhän talon maalle. No sit se köyhän talon isäntä sai ikuisen leivän ja paljo rahaa ja muuta rikkautta. Rikkaan talon isäntä sano sit emäntääs: "menes kysyyn nyt köyhän talon emännält, että kuka on laittannu niin ison rakennuksen, kun tulette rikkaammaks, kun mee ja olette köyhiä tähän asti ollu?" Emäntä meni sit sinne ja kysy niin. Köyhän talon isäntä ja emäntä sano sit: "meil oli yks kerjäläisäijä yätä ja mee ravittiin se ja käski sit minun huamenis aamulla sanoon, mitä minä parhain tarttisin. Minä sanon sit: ikuisen leivän kualemapäivääni saakka, rahaa ja rikkautta ja, että saisin uuret huaneet." Rikkaan talon emäntä meni kotiaas ja sano miästääs: "sinä, kun et laskennu sitä äijää sisään, kun oli meirän porstuas. Se on köyhälle talolle ny antannu huaneet ja ikuisen leivän kualemapäivään saakka ja rahaa ja rikkautta hyvin paljo. Istu ny hyvin joutua hevoses selkään ja lähre ajaan sitä äijää takaan, että meekki saaraan silt rikkautta." No sit se isäntä

lähti ajaan sitä äijää takaa ja sai sen kiinni yhres talos. Isäntä sano sit sitä kerjäläisäijää: "tee olitten eilän ehtoolla meillä ja minä menin hakeen viaraan salin avaimia. Ettekä tee joutunnu oleen niin kauvoo siin, että minä olsin päästänny teitin sisään, mut olitte pois, kun minä tulin takasi, mut eikös minun sentään passais saara rikkautta taikka kolmee lupaut." "Voit kyl saara, mut'ei niist mitään o", sano äijä, "mitä sinä ensimmäiseksi sanot, niin se pitää tapahtua." Se isäntä lähti sit pois hevosees seljäs ja oli niin kovasti miälissään, löi hevostaas ja sano: "kun et sinä kovempaa me, ku ma ilmanki miälissäni olen." Oli sit kovast kuuma päivä ja se hevon käveli jönkki vaan, eikä juassu. Isäntä sano sit: "lyän, nettä paikalla menet kontillees tohon ilman järkäh-tämättä." Se oli sit ensimmäinen lupaus, kun se itte sai arvottaa, mitä tahto. Löi hevostaas ja se kuali koht siihen eikä yhtikäs liikkunnu. Isäntä otti sit satulan hevon seljäst omaan selkääs ja lähti kotiapäin. Mut, kun oli kuuma päivä ja sen oli raskas kantaa sitä, ni se sano: "jos toi satula olis vaimoni seljäs ikuisest, ettei minun tarttis sitä kantaa." No se oli toinen lupaus sit. Satula lähti lentään ja lähti vaimon selkään koht ja miäs jäi siihen käveleen. Pääsi ehtoolla kotia sit. "Sinä minun saatot tähän satulaan istuun. Saata hyvin joutua minä irki täst ny", sano emäntä. "Hyvähän sinun siin istua on", sano isäntä. "Nääs, ku ma paljo rahaa ja rikkautta sain." "Ei mar, mut saata minä irki täst, jos saan rikkautta taikka ei", sano emäntä. Isännän täyty sit jäärä ilman rikkautta, eikä sillä ollu siit äijäst muuta, ku miäliharmia. Ja siit tuli ihan köyhä ja köyhäst talost tuli taas paljo rikkaampi, ku se rikas talo ennen oli ollu.

11. Suamen väkevä

Suames oli ennen väkevä miäs ja sit se meni hakeen vastust ittellees. Kuuli sit, että oli aurinkon nousun pojaat kans vahvoja miähiä ja niitä oli kaks. Muttei nee ollu kotona sillonku Suamen väkevä meni sinne voimiaas koittaaan; pait niitten äiti oli yksistään kotona. Sit se ämmä sano Suamen väkevää: "sinä olet niin pikkunenki ja meirän pojaat on niin suuria; et sinä mitään piisa niitten kans." Mut sillä Suamen väkevällä oli paha sisu ja se pani penkille maata vartoomaan poikia kotia. Kun pojaat sit tuli yällä kotia, niin äiti rupes laittaaan niille syätävää. Se toi sit ens neljä, viis säkillist ruumina. Nee söi niitä sit ens alle. Sit se toi pari, kolme varrast leipiä ja niin paljo särvint, kun tarvittiin niiden kolmeen vartaaseen. Sit nee rupes niitäki syämään ja söivät kaikki, mitä muari oli pöyrälle pannu. Sit nee menivät maata toinen toiseen päähän penkkiä ja toinen toiseen päähän ja se Suamen väkevä oli keskel. Sit nee Suamen väkevän yäkamraatit rupesvat korsnaan ja niitten henki vei sitä Suamen väkevää eres takasin heitin välillääs. Mut sit se Suamen iso väkevä meni karkuun, kun huamas että niillä henkessäki oli niin paljo voimaa. Mut aurinkon nousun pojaat heräsvät unestaas ja näkivät Suamen väkevän karkuun menneen. Nee lähti sitä sit takaa ajaan ja se tiä kulki pitkin järven rantaa, kun se Suamen väkevä meni erellä. Sit oli Kalevan poika onkella siin järven rannas. Sillä oli sit viissyltänen hirs onkenpahlaimena ja ankkuritouvi siimana ja hevosen haaska syättinä. Suamen iso väkevä meni sit sen tykö ja Kalevanpoika kysy, mitä sen piti asiaa oleman hänen tyköös. Se sano ollees sit aurinkon nousun poikain tykönä voimiaas koittamas, mut näkiki siin samas aurinkon pojaat. Suamen iso väkevä sano: "minkäs minä ny menen piiloon, kun tulee aurinkon nousun pojaat minua takaa ajaan?" Kalevan poika sano: "tus tänne ny minä panen sun taskuuni." No Suamen väkevä meni sit sen Kalevan pojaan taskuun piiloon. Kun aurinkon nousun pojaat tulivat sen Kalevan pojaan tykö, niin

nee kysy, pitikö sen nähneen yhtään miäst menevän siit ohitte; niin Kalevan poika sano ei nähnees. Aurinkon nousun pojaat rupesvat väittää Kalevan poikaa valehtelijaks ja sit rupesvat sen kans tappeleen. Sit, kun riita loppu, niin aurinkon nousun pojaat lähtivät pois kotiaas meneen. Kalevan poika otti sit Suomen väkevän siält taskustaas ja piti laskeman sen kotiaas meneen. Se oliku kuaallu sinne taskuun, eikä Suames o yhtään väkevää enään, ku se kuali sinne Kalevan pojaan taskuun.

12. Jättiläisen poika ja Matti

Oli yks Matti niminen miäs, kun meni renkiks jättiläiselle. Sit se jättiläinen määräs sen poikaas kans hirttä ottaan mettäst. Nee kaatovat suuren puun se jättiläisen poika ja Matti yhres ja se puu sopi viäl kaatuun lalva kotiapäin. Sit Matti sano sitä jättiläisen poikaa: "kanna sinä lalvapääst, minä kannan tyvipääst, kun kerta vahvempi olen. Mut' et saa kattoo takas; muuton minä lyän kirveellä koht." Sit se jättiläisen poika kisko sitä oksast puuta lalvaas myären kotiapäin ja Matti istu tyvellä. Sit jättiläisen poika väsy ja heitti lalvan olaaltaas pois, n' että Matti tärähti kuinka korkeelle ilmaan. Jättiläisen poika katto sit takaas. Matti oli ilmas viäl ja huusi: "noin minä viäl hyppään, vaikka tyveeki kannon." Sit nee menivät tyhjänä kotia, kun eivät voineekka puuta kantaa. Jättiläisen poika sano sit isääs: "Matti on hyvin kova miäs, ku tyvest puuta kanto, enkä minä voinnu lalvast kantaa." Jättiläinen sano sit taas: "sillä mahtaa olla hyvä ääniki. Kumpikohan teitist äänes voittaa Matti vai sinä?" Sit jättiläisen poika huusi niin kovaa, että iso vuari meni halki. Sit Matti rupes vittaa vääntään. "Mitäs meinaat tehrä sillä vittalla", sano jättiläisen poika. "Meinaan sitoo pääs kiinni täl, kun huuran, ettei me pääs halki", vastai Matti siihen sit. Jättiläisen poika sano: "älä huura! Kyl minä uskon jo, että sulla on isompi ääni, kun mulla." Sit se vanha jättiläinen sano: "taitaa se olla

parei heittämäänsä, kun sinä." Rupesvat taas sit heittämistä koittaan. Oli suuri väkivasara sit, mitä rupesvat heittäänsä. Se jättiläisen poika heitti taas sitä väkivasaraa niin, että sen kesti vuorokauren tulla takasi ilmast. Sit otti Matti vasaran, mut se oli niin suuri, ettei se voinut sitä hyvin nostaakka. Sit Matti piti vaan sen varrest kiin ja seiso vaan siin paikallaas. Jättiläisen poika sano: "mitäs vartoot. Heitä ny jo!" Matti sano sit: "tualt näkyy pilvi nousevan. Minä meinaan heittää sen vasaran tonne pilven päälle." Jättiläisen poika sano: "älä heitä isäni hyvää vasaraa sinne. Kyl minä uskon muutonki jo, että sinä voitat minun heittämises." Sit sillä vanhalla jättiläisellä oli vähänen laps. Käski Matin pesen sit sit. Se piteliki last niin kovast, et se rupes poraan. Jättiläinen suuttu sit Matin pääl ja määräs sen eri huoneeseen makaan. Sit se jättiläinen viritti yällä sen huoneen palaan, mis Matti makas. Mut Matti hoksaskin sit, et huane palo. Otti sen permantopalkin, jonka pääl makas olkaas ja vei sen mettään. Katteli siält sit valkeeta. Kun huane oli palannu, niin Matti otti palkin olkaas ja vei sen taas paikallees ja pani taas maata sen pääl. Sit se vanha jättiläinen meni aamul kattoon ja sano Mattia: "kuinkas sinä siin viäl olet ja huane on päältäs palannu?" "Kyl minä sitä aattelin, kun kylkeeni niin lämmitti, mut en heränny sentään siit oikeen", sano Matti. Sit se vanha jättiläinen meni poikaas tykö ja sano: "kyl se Matti täytyy pois palkata meneen. Ei sitä polta valkeet eikä mikään muut sitä vaiva." Sit se jättiläinen kysy Matilt, paljoko sen piti rahaa tahtoman, kun piti pois lähtemän. Matti määräs sit hatullisees rahoja. Matti sääli luron³⁾ yhren kannon päähän ja teki läven vanhan hattuus pohjaan. Jättiläinen rupes sit aitastaas kantaan siihen kultaa ja hopeeta niin paljo, kun ehti. Sitä kesti kantaa kaks päivää. Sit, vaikka ei kantoka viäl ollu täys tavaraa sano Matti: "suur kiitos kyl tää jo piisaa", aatteli ittekses: "josen ma jaksakka niitä kotia kantaa, kun niitä niin paljo tulee" ja siit tuliki sit oikeen rikas miäs. Siinä sen mitta.

13. Jörssi ja Piatari

Kaks miäst menivät renkin paikkaa hakeen. Niitten nimet oli Jörssi ja Piatari. Sit nee joutuvat yhteen kylään ja siin oli kaks taloo ja niitten väliä vähänen matka. Se Piatari teki renkinkaupan siin ensimmäises talos ja Jörssi lähti meneen toiseen taloon. Sit sen toisen talon isäntä rupes kauppoin sen renkin kans, mut teki semmosen kaupan, ettei pitännny kumpasenka saaman suuttua, jos suuttu niin kiäli ja toinen korva pois ja vaan joka toinen päivä piti renkin saara syärääs. Piti saaman viiskymment ploodua palkkaa, kun piti olla käjen kukkuumiseen asti. Sit menivät rihtä tappaan sinä ensimmäisenä päivänä ja renkille annettiin syärä sit. Huamenis mentiin taas toista rihtä tappaan, mut' ei renkin annettukka syärä sinä päivänä. Sit isäntä käski tyttärees Jörssilt kysyyn, eikö pitännny vihanen oleman, kun sai vaan joka toinen päivä syärääs. Renki sano sit olevaas vihanen, ettei hän syämäti viitti tyätä tehrä. Sit tytär meni sanoon isällee: "Jörssi suuttu jo." Sit isäntä meni pitkän puukon kans korvaa ja kiältä poikki leikkaan. Kun Jörssi näki isännän tulevan puukon kans, niin se lähti karkuun toiseen taloon Piatarin tykö. Sit Jörssi puhui toises talos Piatarille, mimmoset ehrot hänellä oli. Sit Piatari sano: "eiköhän siäl sentään tulis aikoin." Sit se sen talon isäntä lupas viäl toiset viiskymment ploodua Piatarille, jos piti olla siihen määrään astikka. Sit Piatari meni toiseen taloon ja teki samallaisen kaupan, kun Jörssiki oli tehny. Sit oli viäl riihiaika ja mentiin ens tyäks taas riihelle ja annettiin ruakaa renkille ensimmäisenä päivänä. Piatari oli säälinny pussin takkiis alle ja ajo ain syäressääs sinne ruakaa toisen päivän varaks. Sit isänt lähetti seuraavana päivänä tyttärees kysyyn renkilt, eikö pitännny vihanen olla, kun sai syämäti olla. Piatari sano vaan: "semmotteest maast minä kotosiki olen, mis' ei syärä ku joka toinen päivä", ja oli ilonen vaan. Sit, kun ei se näyttänny suuttuvan siit, kun ei syärääs saannu, isäntä rupes aatteleen pahoja töitä sille. Se

sääli sen karjaan sit meneen, aatteli kylhän se on hyvin häijyä työtä. Mut Piatari, kun oli kaupunki likenä, ajo karjan kaupunkiin ja myi siäl ja meni sit ravintolaan juamaan rahoja. Kun ei renkiä kuulunnu ehtoolla kotia karjan kans, niin isännälle tuli hätä käteen. Haettiin sit maat ja laitumet ensistään. Kun ei omilt mailt löytynny, niin isänt lähti kaupunkiin hakeen. Löysi sit renkiis kaupunkist ravintolast. Renki huamas sit, kun isänt sinne tuli ja sano: "ahaa! ohan meitin isäntämme ki tääl." Kaato ryyppin sit ja vaati isäntää ryyppään. Isännän täyty ryyptä sit. Ei tohtinnu suuttua. Sano sit renkiäs: "tu ny Piatari kulta kotia jo." "Kyl minä tulen", sano Piatari ja lähtivät sit kotia meneen. Kun pääsivät kotia, täyty laittaa ruakaa. Piatari sai sit jo joka päivä syäräs, kun tuli sillä kaupunkin reisul ruakarästiä. Sit isänt vuntieras taas sille paha työtä. Sääli Piatarin ajaan kolmella parilla härkiä mettään ja aatteli: "eiköhän se suutu jo." Mut Piatari teki samon härkän kun karjainki kans; ajoi kaupunkiin ja myi nee ja joi taas rahat suuhuus. Isänt meni hakeen sen kotia taas kaupunkist ja teki vallan niin, ku ensimmäiselläki reisul. Sit ei isänt tiätänny sil enää mitään pahoja töitä, rupes pois toimeemaan sitä talostaas. Oli sit suuri koivu kasunnu sinne talon pihalle. Sit se isänt sääli tyttärees sinne koivuun kukkuumaan käjeks. Se tytär kukkus rääpi siäl koivus sit. Isänt sano Piataria: "tus kuuleen! Käki kukkuu jo." Piatari sano: "niin mar kuuluu kukkuuvanki." Sit isänt sano: "nyt meitin on vuatemme pääs jo." Sit Piatari sano: "teitin täytyy maksaa se viiskymment ploomua si." Isäntä maksoki sen miälelläs. Mut Piatari huamasiki isännän tyttären siäl koivus ja meinas itteksees: "kyl minä näytän, kuinka ihmisiä petetään." Oli sit pahanpäivänen pyssykrapa seinäs isännäl. Sit Piatari pyysi sitä pyssyä viäl kaupan pääl. Isänt ei meinannu ens antaa, mut, kun Piatari kiusas, ni se anto sen viimeselt. Sit se Piatari laras sen pyssyn, ennenku lähti pois talost. Meni ohitte sen koivun sit, mis se talon tytär kukku käkenä. Sit se ampus viäl sen käjen poismenessäs, sano: "sinä hylky-

lintu, kus meitin niin hyvät miähet eritit." Sit se meni sinne toiseen taloon ja sai siltäki isännältä viiskymment plootua. Sillä tavalla se sit sai vähäs ajaas 100 plootua. Meni pois siit kylästä sit, ja on vielä sillä reisul.

14. Miähen koron hoitaminen

Ennen oli yks miäs paha vaimollee. Sano sit sille yhren kerran: "lait mettään ittees! Älä joka päivä siin kotonä viätä aikaas hukkaan." Sillä vaimolla oli sit yks piäni laps ja se oli niin poraavainen. No vaimo sano sit: "kyl minä menen mettään jää sinä kotia." Miäs jäi sit kotia vaimoos komentoo tekeen. Anto ens lapsen porata niin kauvan, että se kuoli. Kirnus vaan kirnuaas, eikä menny auttaan. Sit se meni taas vettä lähteest ottaan ja pani kirnun selkääs. No sit, kun se kumarsi ottaan vettä siältä lähteest, kirnu oli seljäs ja voi ja piimä liukahti sen pään ylitte lähteeseen. No sit se meni kotia murheissaas ja itki niin vaikeest niitä vahinkojaas. Vaimo tuli sit illal kotia mettästä. Kysy sit miäheltäas: "mis laps on?" "Tual se makaa vavus kualleena", sano miäs. Vaimo meni sit kattoon kirnua. "Mihehkäs sinä olet voit ja piimät pannu?" "Siäl nee on lähteest", sano miäs. Ei vaimo muuta, ku köytti miähees selkään kirnun tosta voita ja piimää sinne kirnuun hakemaan. Miäs lähtiki sit meneen kirnu seljäs ja on ny vielä sillä reisul.

15. Koree poika

Oli ennen niin koree poika, ettei koko mailmas sen vertaist löytynny. Se tuli tiättyviin sit toisille maille. Turkin keisarinna tahto sitä nähräas. Se lähti sinne meneen sit. Tuli semmonen miäs sitä vastaan sit, kun oli myllynkivi seljäs. Poika kysy: "mitäs se myllyn-

kivi seljässäs tekee?" Se vastas sit:"jos ei tää kivi olis seljässäni, niin minä olsin niin kova juakseen, monta sataa penikulmaa tunnis. Sitävasten se seljässäni täytyy olla." Poika meinas sit:"heit se kivi seljästä pois ja tu minun kanssani." Sit se miäs lähti meneen sen völis. Kun sit kulkivat vähän matkaa, niin tuli taas yks miäs vastaan, jolla oli luu suus. Poika kysy sit:"mitäs se luu sun suussas tekee?" Se miäs sano sit:"jos ei tää luu o suussani, niin minä olen niin kova huutaan, että kuuluu ympäri mailman." "Tu mun kanssani", sano poika. Sit se lähti sen pojaan kans meneen. Nee meni sit taas vähä matkaa. Siin oli yks miäs tiän viäres, kun kyttäs pyssyllä. Poika kysy silt:"miks' es ammu jo, kun niin kauvan kyttäät?" Se kyttäi ja vastas:"kyttään niin kauvan, että tee pääsetten ohitte meneen. Täältä tulee niin kova tälli, että se hajottaa paikkakunnat." Sillä oli sit semmonen lintupussiki, että se oli seittemäst hevosen vuarast tehty. "Tu minun kanssani", sano poika. Sit lähtivät meneen taas yhres. Oli sit yhres paikkaa tuulimylly ja siin oli yks miäs, kun puhalsi toisella siaraimellaas sitä ja mylly meni hyväst ympäri. Se piti sit kiinni toisen siaramees. Poika sano sit:"mitäs sitä yhrellä siarameellas puhallat?" "Jos minä sitä molemmilla puhaltasin, niin menis mylly rikki." "Tu minun kanssani sit", sano poika. No se yhty niitten joukkoon. Kun kulkivat vähän matkaa, niin oli yks miäs taas, kun kuulteli yhres kallion viäres. "Mitäs sinä siin kuultelet", kysy poika silt. "Kuultelen täs", sano miäs, "kun ulkomaal soitetaan niin koreest kaikellaisilla pelil." Poika sano, "tu minun kanssani." Sit nee lähtivät kaikki meneen yhres ja menivät sit sinne kuninkaan hoviin. Se poika oli sit koree sen keisarinnan miälest. Sille tuatiin sit hyviä juamia sinne ja se keisarinna kysy:"oleks saannu parempia juamia misään." "Kyl minä viäl tiärän parempia", sano poika. No se keisarinna sano sille sit:"jos parempia tiärät, niin saat miähen kantamuksen rahaa." Neljäs tunnis oli määrä tuara sitä sit. No se poika pani sen, ku niin hyvä juaksemaan oli, ottaan sitä. Se lähti meneen ottaan sitä ain

Enklantist. Mut se hyvä juaksia ryyppäs vähä siit juamast ja tuli vähän juavuksiin. Se poika rupes jo murheeliseks tuleen, kun aika läheni loppuaas. Pani sen sit, kun niin tarkka kuuleen oli, kuulteleen. Se sano sit: "se on nukkunnu maata ja sinne on viäl sata penikulmaa matkaa." Poika pani taas sen huutamaan, kun luu suus oli. Se huusi sit, n' että koko paikkakunnat tahto halkee. Se hyvä juaksia kuuliki sit sen ja toi niitä juamia sinne. Nee olikki parempia sit. Keisarinnan täyty hakee kaikki rahat, mitä oli. Ei ollu keisarika sillon kotona. Poika otti sen repun, kun 7äst hevosen vuarast tehty oli, eikä tullu se reppu eres täys. Loppu kaikki, mitä keisarinnal oli. Se kyttämiäs kanto sen raharepun hyvin viäl hurskaast. Sit nee lähti siält pois. Tuli keisari kotia sit. Keisarinna sano sit: "tääli oli ny se koree poika ja se vei kaikki rahat minult." Keisari lähti sitä sit takaa ajaan. Se poika huamas sit, kun nee rupes hänt kiinni saamaan. Pani sen kyttääs ampuun sit. Se ampus koht, n' että hajosi muutamia laivastoja siält. Sit se, joka niin hyvä puhaltaan oli, puhalsi nee lopukki ilmaan. Ja se poika tuli tulojaas niitten rahojen kans vaan.

16. Kuninkaan tytär

Oli ennen hyvin koree kuninkaan tytär ja se kuninkas olis nainnu sen tyttärees. Sit se tytär lupas ottaa sen, kun ens hankkis hänelle variksen nokkaset vaatteet. Se kuninkas löi riikiis kokoon ja tapettiin kaikki varikset ja tehtiin niitten nokist sit vaatteet sille. Kun kuninkas tahto häitä pitää, niin tytär sano: "ei viäl pappä; ennenkö laitatte vaatteet mulle kaikkein koreimmast kullast." Se teki sit taas vaatteet sille kullast. "Jokos piretään häitä", sano kuninkas sit taas. "Ei viäläkä", sano tytär, "ennenkö pappä laittaa mulle semmosen laivan, kun kulkee maalla ja merelläki yhtä hyvin." Kuninkas teetti sit taas sille semmotteen laivan. No tytär kokos

sit yällä laivaas kaikki tavaraas vaunut, hevoset ja palvelijaas. Lähti sit muille maille ja tuli yhteen kuninkaan hoviin. Mustetti sit silmääs ja puetti ittees huanon vaatteeseen. Pyysi sit kuninkaalt päästä piijaks, mut ei se tahtonnu ens hualia siit. Ku se viäl rukoili, niin kuninkas sano: "no minä otan sinun si sikapiijaks." Kuninkas sääli sit kalaasiin. Se piikana oleva kuninkaantytär meni sit viämään silmivettä sille. Kuninkas löi hantuukillaas sitä sit ja sano: "vai sinä tulet sikapiika tuamaan minulle silmivettä." Sit se kuninkas meni sinne kalaasiin. Se kuninkaantytär pani sit variksen nokkaset vaatteet päälles ja meni kans sinne kalaasiin kuninkaan peräs. Ei kukaan uskaltanu kysyä sit, mist sen piti oleman, pait pyysivät kuninkast kysyyn. No, kuninkas kysy sit: "mist prinsessa on kotosi?" Se vastai sit: "hantuukin maast." Kuninkas peljästy siit sit, kun muisti, mitä oli sikojees paimenelle tehny, ja rupes kiiruhtaan kotiaas, mut prinsessa oli ennen kuninkast kotona ja silmät oli taas mustettuna ja nee vanhat risat päällä. Kuninkas kuttu sit koht kotia tultuaas sen sikopaimenees tyköös puheelles, mut se olik jo sillon vanhos räpäleissääs. Sit kuninkas taas meni kalaasiin toisena ehtona. Sikapiika vei sille nykki taas silmivettä. Kuninkas suuttu ja heitti toffelillaas sitä ja sano: "sinä et saa, semmonen, tuara minulle silmivettä. Pysy vaan sikojes tykönä." Kuninkas meni sit taas sinne kalaasiin. Se piikana oleva kuninkaantytär pani taas kultaset vaattees päälles ja pesi silmääs ja meni kuninkaan peräs sinne kalaasiin uhaallisilla hevosilla ja koreilla vaunuilla. Kuninkast käskettiin taas kysyyn silt koreelt ja kultaselt prinsessalt, mist hänen piti oleman. Kuninkas kysy sit: "mistäs prinsessa on?" "Minä olen toffelin maast", sano kuninkaantytär siihen sit. Kuninkas hämmästy taas suurest ja lähti kotiaas koval kiiruul. Se kuninkaantytär pääsi nykki sentään ennemmin kotia niillä hyvillä hevosillaas, mut ei kerkinnykkä enää paneen pois päältääs niitä kultasia vaatteita, pait pisti vaan ne räpäleiset ja mustat⁴⁾ vaattees niitten päälle ja nokesi kasvoos. Kuninkas

kuttutti sen koht sit ylös tyköös ja riisu nee räpäleet pois ja niitten alla oli sit nee kultaset vaatteet ja kaulas viäl semmonen kuninkaallinen merkki. Kuninkas pyysi anteeks silt sit, että oli hänt niin huanosti pitäny, kun oli viäl lyänny hantuukilla ja heittäny toffelil. Kysy silt sit, josko se tahtos tulla hänen poikaas frouvaks. No se sano sit miälellääski suastuvaas siihen kauppaan. Kuninkas naitti sen sit koht pojaallees ja häät pirettiin suurel loistol.

17. Miäs ja härkä

Yks miäs meni kerran myymään härkääs. Sattu sit kolme miäst katteleen sitä ja nee sano keskenääs: "mennääs ja otetaas tolt miähelt sen härkä pois." No sit nee miähet menivät ja yks niist otti veittees ja leikkas nuarran poikki, mist miäs talutti sitä härkääs. Sit yks niist miähist jäi siihen nuarran pätkäst kiinni pitään siit, kun miähen käteen jäi. Miäs sano sitä sit: "tu ny vaan härkä", vaik ei ollukka härkä pait ihminen. No sit, kun viimeks tuli yks viiksopaikka, niin se miäs, kun nuarrast kiinni oli pitäny, hellitti nuarran ja meni pois ja jätti härään kuljettajan siihen. Miäs koitti kyl hakee härkääs varkaita, mut ei löytänny. Meni kotia sit ja kerto asian vaimolleees. Vaimo sano: "mahros kattoo takas, ku se siit pois meni. Niin minä kumminki olsin tehny." Miäs sano sit: "kyl maalla viisaita ollaan, ku merellä vahinko tapahtuu. Mut olsit itte sitä kuljettannu, niin olis saatu nährä, kuinka olis käynny. Ain sinä kehut ittees paremmaks kun minä olenka. Täst eres en minä viä yhtään lehmää enkä härkää taikka muuta elävää kaupunkiin. Kyl minä sen kunian sulle annan." Niin käviki, kun äijä sano; mut vaimo toimitti asiaas paremmin, kun äijä luulika. Miäs sano sit vaan ain vaimolleees: "niin minäki sen olsin tehny."

Viitteet

- 1) tappelemaan
- 2) peljästy
- 3) luto = ontto, kolo
- 4) musta = likanen

Lauluja, Satuja, arvailuksia ja sananlaskuja

Kokosi:

J. Hagberg.

1885.

Satuja
(Nastolasta)

Yhlel muijal ol 3 tytärt. Nuorempat tytärt ne kuttu Turvakoks. Ne toiset läks kerran keisarin hoviin eivätkä lasseet sit Turvakkot kanssaan. Sitte se Turvakko läkskin peräs. Sitte niilen ensimmäisten vastaa tul lehmä. Sitte se lehmä sano lypsäkää minuu, täss on kiulu sarvissain, saatte mailon ittellenne, lopun heitätte sorkillein. Ne sanova sitte ettei myö, myö ollaan 3 vuotta pesty rieska mailol silmiämme. Ja sitte tul Turvakko ja se lypsi lehmä ja joi mailo ja lopu heitti sorkille. Sitte niile ensimmäiste tul lamma vastaa. Se sano täss on raulat sarvissain kerittäkää minua; ottakaa villat ittellenne pankaa raulat takasi (sarviin). Ei myö teh-
lä myö ollaan 3 vuotta pesty silmiäim rieskamailol. Turvakko keritti lampaa, sai villat ittellensä ja pani raulat sarvii. Sitte ne ensimmäise meni taas vähä matkaa ja ol yks äijä ojas. Sit se äijä sano, et auttakaa minuu täält ylös ja tappakai piätäin. Ne sano taas niinkui ennenki, ja Turvakko sitte tul ja se tappo sen piän ja sitte se äijä anto sille Turvakolle sauva ja sitte se sano niin, että kun menet vähän matkaa niin tulee se iso kivi vastaas ja lyö sie sitte kepilläs ja sano: tulta etee ja tulta taha ja tulta joka paikkaa. Ku se löi sitte sit kiveä sil sauvallaa nii se sai sielt kultaset vaatteet. Ja sitte se men keisari hovvii niilen toisten peräs ja se ol paljo uhmeampi kuin ne toiset, vaikka ne toiset kuttuvat sit Turvakoks. Sitte ne ensimmäiset menivätten kirkkoo ja tervasivatten kirkon lattia. Sitte se turvakko taas men viimesemmäks ja sen kenkä tarttuki siihen lattiaa kiine. Ja sitte se jonka jalkaa kenkä olis sopinu piti päästä keisarin poja vaimoks. Ne tulivat sit koettamaa sit kenkää jal-
kaans ne sirkutkii ja koko kirkkoväk, mut ei sopinukkaa se kenkä, vaikka ne sirkut leikkasivat varpaansaki poikki ja ne sirkut huus sitte tules sie meijän turvakkokin koetta-
maan. Turvakko men sitte ja koetti ja se sopikin sen turva-
kon jalkaan. Ja se pääs sitte sen keisarin pojan vaimoks ja sitte se loppu ja mie lählin pois.

Muija leipo aina niin yöllä ja pit aina ovet kiine. Ja sitte kerran jäiki huomaamata ovi auki ja kerjäläisäijä pääs sisää ja pyys sitte ittellensä paistinkakkua. Ja se muija leipo sitte sille ja se tul niin suureks kun uuni. Ja sitte se käsk sen leipomaan toisen ja sekin tul niin suureks kun uuni. Ja sitte se käsk sen leipomaa kolmannen ja se tul niin suureks, ettei se enää sopinu uunii. Sitte se äijä käski leikkaamaa sen keskelt halki ja sitte se leikkas ja niilen sisäll ol sitte 2 käärmettä ja sitte se äijä sano: "ennenkös otat kaks orpolasta ruokkiakses, vai menet tulisee uunii." Sit se muija lupas ottaa kaks orpolasta ruokkiaksee. Ja ne orpolapset ol sitte ne käärmeet. Ja ne pysy aina sen rinnois kiin. Ja kun hän men kylpömää, niin silloin ne kävivät vähäks aikaa tyynyllen ja sit ku se tul takasi niin ne taas kävi rintoin kii. Ja se ol Jumala sit se kerjäläisäijä.

Ol kaks tyttöä, toine rikas toine köyhä. Ne menvät kirk-aikan marjaan. Ja sitte sinne tul mies ja sano ensist sil rikkaal likal "mitäs sie niil marjoil tiet." "Laitan ittellein helmii." Sitte se kysy köyhält likalt että "mitäs sie niil marjoil tiet". "Haen syäläksein." Mies käski niit pois sitte. Sitt se köyhemp likka läks ja kuttu sit rikast likkaa ja, mut ei se lähtenykkään. Sitte mies telläs sen rikkaa li-kan kiven päälle istumaan ja pan kiven helmaan. Sitte se likka heitti hamee päältänsä pois ja läks pois. Sitte se mies otti sen kiin ja pan taas kiven päälle istumaa ja pan kiven helmaa. Ja sitte se likka heitti pailan päältänsä pois ja läks pois. Ja sitte se mies otti sen likan taas kiine ja pan kiven helmaan (Ja se mies olkii Jumala). Ja sitte se likka muuttukii kiveks. Pappilan kyökkiin tehtiin muuria ja sitte se kivi tuotiin siihen muuriin. Ja sitte piika lykkäs kello kahlentoist aikan peltin kiine niin muuri höräht nau-ramaan. Ja sitte se piika sano papil: "tulkaas työ kuutelee,

kun mie lykkää peltiä kii, nii muuri rupeaa nauramaa." Sitte pappi tul ja kysy silt muurilt, että "mitäs sie naurat". Se muuri sano sitte että "se on niin lystiä (= kummallista) kun piika tyrkkää peltiä kii". Ja sitte pappi kysy silt, että "onkos sin siel paha ollakses?" "On" sano se sitte. Ja sitte se otettii muurist pois ja vietii kirkkotarhaa ja siel se on viel tänä päivän.

*Juho Sjöros
1856–1890. –
Museovirasto.*

*Kaarlo Olander
1855–1933. –
Museovirasto.*

*Helsingin Suomalaisen
Alkeisopiston oppilaita
1880-luvun alkupuolelta. –
Museovirasto.*

Kaarle Krohn
1863–1933. –
Museovirasto.

Kustaa Hytönen
1865–1919. –
Museovirasto.

Näytteitä

Litin pitäjän Radansuon kylän
kielimuutosta

Teinnyt

Helsingin Akkedisopiston kassa jäsen
J. J. Engqvist keuhalla 1878.

1. Mahlot sanoa niin poikasem

(Kertonut salvumiehen vaimo Maria Österman)

Ennen muijall ol poika, ja muija sano pojalleh¹⁾:
 "Pellol on kylväjä men pyytäh silt yks kahmalo rukihii."
 Siitt poika men kylväjän luoks ja huus: "yks kahmalo, yks kahmalo." Siitt se anto sille kahmalon, mutt poika huus aina: "yks kahmalo, yks kahmalo." Siitt kylväjä pan poikaa selkäh, kun se aina huus; siitt poika men kotih kaipamah äilelleh, kun selkähäh sai; siitt äite sano: "mahlot poikasem sanoa, Jumala siunakkoh siih sijah." Poika kun näk kerran pahanjuonist hirteh vietävän, huus: "Jumala siunakkoh siih sijah." Poikaa taas pantih selkäh, kun niin sano. Siitt poika men taas kotih ja kaipas äilelleh. Äite sano: "mahlot sanoa poikasem, noin naaraa nuorah vieläh." Poika näk kun kuninkah tyttären häät ol, kun sit vieti toiselle kuninkahalle. Siitt kohlastih poika huus: "noin naaraa nuoraan vieläh." Sielt taas panivat sit selkäh, kun sielä niin huus, toisell kun häät paraillah ol. Siitt poika taas men äilelleh kaipamah kun selkähäh sai. Äite sano: "mahlot poikasem sanoa, iloks kaik, iloks kaik." Poika näk kun sauna palo ja huus: "iloks kaik, iloks kaik." Taas sai poika selkähäh, kun niin huus, toisilla kun oli hätä parahillah. Taas se men kotih kaipamah äilelleh. Äite sano: "mahlot siekih poikasem heittää kiulullisen vettä." Poika näk siitt kun kaks herraa kirjotti ja heitti koht niilen kirjoitukselle kiulullisen vettä. Taas panivat sit selkäh ja taas se men äilelleh kaipamah. Äite sano: "mahlot poikasem pistää pääs välih, niin olisit oppinnu kirjoittamah." Siitt poika näk kun kaks koiraa tappel, poika pisti pääh välih ja koirat sen pojan repi. Sen pituin se.

¹⁾ Muist. Viiva jonkun kirjaimen alapuolella osoittaa että kirjain luetaan hyvin pehmeästi eli että sitä voipi jättää lukematta.

2. Riski poika ja velenhaltia

(Kertonut Maria Österman)

Kun ol ennen seppä, niin se men mettäst ettih alasinpuuta; siitt tul mettän neitty siel sen vastahh, kun ne eros, niin mettän neitty sano: "seittemän aastajan päästä tuon sinulle pojan." Siitt mettän neitty vei seittemän aastajan päästä sepälle pojan. Seppä pan koht sen seittemän aastaikasen pojan takomahh. Poika sano siitt: "lyöläh köst voiman puolest elli konstin puolest." Seppä sano: "ei täss poikasem konsti auta, voiman puolest täss täytyy lyölä." Poika löi ett alasin men maan sisähh. Seppä sano: "mitenkäs se nyt sielt pois tulee?" Poika otti lailoist kiinne ja nosti sen ylös. Seppä ei saannu sille pojalle ruokaa niin paljon kun söi eikä työtä niin paljon kun se tek. Siitt se (seppä) men armollisen maisterin (maestietin) luoks ja sano: "Jos armollinen maister ottais yhlen pojan minult sotaväkehh." Siitt armollinen maestietti otti silt pojan. Siitt ne panivat sille kakspuolisehh pussih eväst mutt poika sano: "mikäs paimen pussi tää on? Antakai minulle kolme hevosen vuotaa niin mie tien ittellen pussin." Poika sai kolme hevosen vuotaa ja tek ittellehh pussin. Poika pyys piiskaa ja ne antovat sen sille; siitt poika sano: "mikäs tikku tää on? Antakai yhleksän leiviskää rautaa niin mie kierrän ittellein piiskan." Ne antovat pojalle yhleksän leiviskää rautaa ja poika kiers siit piiskan. Siitt rupesivat syömähh ja poika söi siks että sai pussih tyhjäksi, tästä toiset rupesivat pilkkaamahh ja nakkelemahh kivill. Poika sano: "Olkai nakkelematt, muuten kun tulen täält niin näytän teille hitsin." Poika kun men niin rupe tappamahh kaikki sotamiehet, vaan armollinen maestietti ehti välihh. Siitt armollinen maestietti sano: "tuoll saaress on kalamies, mutt se ei koskaan tuo minulle kaloi, menes tappelemahh sen kanss." Poika löys kalastajan makamass, vaan se ei ollukkahh kalamies, vaan velenhaltia. Siitt se löi velenhaltiaa korvalle ja siitt ne rupe si tappelehh molemmat velenhaltia ja sotamies ja he tappeli niin ett yhleksän virstan pituun ja yhleksän virstan levyin

saar hajos niilen jalkojen ale; sotamies uppos, vaan velenhaltia pelastu. Siitt mie sielt tuln pois ja sain paperisen hameh ja lasiset kengät ja voisen lakin, vaan tul kova sale ja hameh hajos, kävin kiviist tietä ja kengät men rikki ja kun päivä paisto, niin lakki sul. Sen pituin sen.

3. Sukkela Langan painaja

(Kertonut salvumiehen vaimo Maria Österman)

Kun kerran kentraal tul kuninkahah vihoittaneeks, että se pan sille hengellisen rangastuksen elli mistauksen eteh. Siitt se pan sille kolme arvoitust, jos niit pit arvaaman, niin sen pit saaman elää. Ensimmäinen arvoitus ol niin että: "Kuinka monta tähtee on taivah avaruess", jonk kentraal pit arvaaman. Toinen ol: "Kuinka paljon kuningas makso, kun hän ol parahammass tellingiss?" Kolmas ol: "Mitä kuningas sill hetkell aatteli." Siitt kentraal käv pitkin kaupungin katu surullisen, siit tul kaupungin kalull kentraalin vastah langanpainaja Möllär ja kysy: "Mitäst kentraal on nyt niin surulliin?" "Kun tuln kuninkah vihoittanneks, niin pan hengen mistauksen eteh, jos en kolmen päivän sisäh vois sille arvata kolme arvoitust." Möllär kysy: "mitkäs noon?" Kentraal kerto: "Kuinka monta tähtee on maailman avarues? Kuinkas paljon kuningas silloin maksaa kun se¹⁾ on parahammass tellingiss; ja mitä kuningas sill tunnill aattel." Möllär sano: "älä niit sure, mie menen elestähs vastamah, kun vaan annat unihvormuns minulle." Siit tul määrätty aika ja kentraal anto Mölläriille unihvormuh. No Möllär men kuninkah eteh kun se määrätty aika tul. Kuningas kysy: "kuinkas monta tähtee on taivah avarues?" Möllär sano: "em mie kuningas kulta voi tähtein luku räknätä." Siitt kuningas kysy: "Paljonkos hään maksaa, kun hään on kaik parahammass tellingiss." Möllär sano: "Ennen Vapahtaja Ristus myyti kolmekymme-

¹⁾ Kolmannen personan pron. hän ei käytetä, vaan se kuitenkin kuulee ani harvoin hään. Plur. käytetään ne.

näh hopia penninkih, niin mie olen räknänny kuninkah viitehtoist." Siitt kuningas kysy: "Mitäst mie nyt aattelen, kun se ol parahammass tellingiss?" Möllär sano: "työ aattelitten, että mie olen se kuolemah tuomittu kentraal." Kuningas kysy: "Kukas sie siitt olet?" Möllär sano: "mie olen langanpainaja Möllär tuolt toiselt puolelt Kymee." Kuningas ei muuta kun kiitti sen viisaulest ja anto armon kentraalillekih. Sen pituin se.

4. Teini

(Kertonut Maria Österman)

Kun ennen kävell kerjäläin taloss, siit sen talon emäntä missä se ol ensimmäiseks anto sille kerjooksen ja kutuivat sen kerjäläisen Teiniksi. Siitt se sano: "älä men tuoh toiseh taloh et sielt mitäh saa", ja Teini sano saavah ja loi emännän kanss suuren velon. Siitt Teini men siih toiseh taloh ja emäntä men samass tuvast pois. Teini ei lähtenny pois, sen kun istu penkill ja ja olotti emäntää. Vihlon viimen tul arka emäntä ja Teini kysy: "Saisko hyväss taloss laulaa." Emäntä sano: "kyllähän laulaa saap, vaan ei ole mitäh antamiist." Teini rupes laulamah:

Miksis viivyt kauan ulkoo

Sinä ämmän kirottu

Lapses sinun hulluks tulkoh.

Perhana pellons niittäköh.

"Älä noin laula", sano emäntä. Teini sano: "jollet anna hyvii antimii, muuten mie viel laulan." Emäntä vei Teinin aittah ja anto Teinille niin paljon kun se jaksoi kantaa.

5. Kerjäläin Pariisista

(Kertonut salvumiehen vaimo Maria Österman)

Kun taas kerjäläin men toiseh taloh niin emäntä kysy:

"mistä olet kotosin?" Kerjäläin sano Pariisista. Emäntä luul kuulleheh Paratiisist ja sano: "oletkos tullu tunte-mah meilän ukko vainoo?" Kerjäläin sano: "kyll varmat tutut ollah kih." Emäntä kysy: "kuinkas toi tuoll voip." Kerjäläin sano: "puutokset kohtaavat ukkorukkaa, niinkuin minuu ja monta muuta." Emäntä sano: "näinköhän ottaisit vieläksens rahaa jonkuh summan että jollanah puutoksest pääsis." Emäntä laitto rahaa pussih ja kerjäläin läks siitt talost pois toista taloo kohlen ja se emäntä ol jo toisess naimisess ja mies tul kotih mettästä, siitt se puhu miehelleh: "mie laitton ukko vainalle rahaa paratiisih." Isäntä sano: "kunka kanss." "Sielt käv yks kerjäläis ukko", sano emäntä, "ja se otti vieläkseh." Isäntä kysy emännältä: "mihkäs päin se men?" ja läks tuot riivattuu takaa ajamah. Kerjäläin näk että sielt tulee takaa ajaja pan tupakkan piippuh ja käy tien viereh istumah. Isäntä käy kerjäläisen tyhe ja kysy: "onkos täst menny yhtäh miestä ohitte, se narras vaimoin ja vei rahat." "Men kyll", sano kerjäläin, "vaan kun näk teitin hyppäs mettäh." Isäntä sano: "piläs hepoistain niin lählen tuot vietävää takaa ajamah." Kerjäläin sill aikaa kun isäntä men mettäh nous hevosen selkäh ja läks ajamah. Isäntä vähän aikaa käv mettäss ja tul takasin, eikä ollu hepoist eikä miestä. Isäntä läks kotih ilman heposeta; emäntä kysy: "entäs mies ja hevoin." Isäntä sano saaneheh miehen kiinne ja antaneheh heposeh sille kun se ei sanonnu jaksavah kantaa niin suurta taakkaa niin pitkää matkaa, kun paratiisih ol.

Näytteitä

*Laptreskin pitäjän Porlammin kylän
kielimerksestä.*

*Keräellyt Helsingin Akademiopiston konventin
jäsen K. M. Olander, kesällä 1878.*

1. Kertomus Hiidestä

(Kertonut työmies A. Wahkelin)

Hiis asu ennen vanhah¹⁾ Pyhäjärvessä (eräs järvi Artjärven pitäjän ja Porlammin kylän välillä). Sill' ol' siell' oikein talo, joss ol' huonekalui, esim. härkint' kuttuttih hierinlieritin, pohrint höykynpökytin, vispilää viipsin vaapsitin - Sen tytär käv' karjass' järven rannass'. Sill' ol' koreit' kulipäitä (= sarvettomia) lehmii, en muista kuinka monta niit' ol'. Hiitelästä (eräs kylä järven luoteispuolella) käv' ja (= myös) yks' poika karjass'. Ihmiset neuvovat poikaa käymäh kolme kertaa lehmijen ja likan ympär, teräksiiset kampit saappahijen alla, ja joka kerta iskeh tulta tuluksill', niin lehmät ja likka jäisvät tänne. Poika tek' kästyy työtä ja lehmät ja likka jäiki tänne. Siit' ast' on Suomessa ollu kulipäitä lehmii. Poika nai sen likan ja ne elvät monta vuotta yhdessä²⁾. Siit' niille syntyy kaks' lasta: poika ja likka.

Moneh aikah ei lastu Hiisen (huom. gen. Hiisen) tytärt järven rantah. Mut kerran se pääs' pyykille. Silloin katel se järveh ja sano: "voi, ku koloin²⁾ kultaset saunan räystäht' näkyy!" ja samass' hyppäs' järveh ja men sit' siileet' tietäh. Joka lauvantak²⁾-ilta toi se pienet paitaset lapsille, pojalle pailan ja likalle särkin, saunan penkille.

Hiis asu' siit' viel' kauvan Pyhäjärvessä. Mut ku Artijärven kirkkoh tuotih suur kello, muutti se vihoissah pois, kun ei saannu kuulluks' "suuren härän mörinää". Se harppas kallijolt kallijolle, joissa viel' nähräh Hiisen jälkii. Siit' hiis men' mereh. Siel' tapasvat sen mermiehet ku se seisahutti laivan. Sill' ol' siell' velen sisäss' viis' sylisist' hirsist' valkee ja ol' itte niin pitkä ett' ol' kolme kertaa niiren hirsijen ympär. Ku se pit laivan kiin, men sinne yks' mies' kattoh. Hiis kysy: "pitkö se Artijärven suur' härkä viel' möräämäh?" "Eikä", meinas' mies. Siit' se kysy: "pitkö siell' uules' Suomessa viel' oleh niin vahvaa viinaa, ku ennen." Mies toi tervaa, ja ku Hiis maisto,

sano: "on jaa'ah! kyll' on viel'." Siit' se kysy: "pitkö Suomess' oleh viel niin vahvoi' sormikoukun vetäjii, ku ennen." Miehell' sattu oleh pien laivan ankkur', jonka pisti ukon kätehen. "Jaa'ah! kyll' on viel", sano ukko, noh siit se laski laivan meneh. Mut sano viel': "Min poikain tulee kotih ja vahinkoittaa³⁾ teittii. Mut mie köytän kolme solmee (myös solmuu) nestuukkihinne, ja siitte aukasetten yhren solmen joka kerta, ku poikain tulee lik'." Miehet menvät pois ja poika tulkih kotih ja kysy: "keitäs täss' on ollu?" Hiis sano olleh uulen Suomen miehii. Poika läks' koht' takaa ajah niit ja tul ihlan lik. Silloin aukas' mies ensimmäisen solmen. Poika jäi koht' hyvän matkaa. Mut vähän ajan peräst' se taas tul lik'. Siit mies aukas toisen solmen. Ny(j) jäi se paljo kauvemmas. Ku taas kulkvat vähän matkaa, tul se kolmannen kerran lik' laivaa. Silloin aukas mies kolmannen solmen ja ny(j) jäi Hiisen poika kokonah ja mermiehet pääsvät meneh. Siit myörön ei o (= ole) Hiisest kuulttu mitäh.

Sama Hiis sano Pyhäjärves olleh ollu paremp' olla ku meress'. Meress' ol' vaan hatun laitoh, van Pyhäjärves' umpsukkeloh. (Olla umpsukkelossa on = olla aivan veden alla. Sanotaan: pistää, panna umpsukkeloh, kun esim. uimari pistäytyy veden alle.)

Sanotah Hiisen kerran huutanneh järvest', kun meinasvat sit mitata syvemmäst' paikast': "mitakkai ens pituus ja levyys ja sill' vasta syvyys." Nyt ovat tukkijunnarit mitanneht sit ja tavannehtkih pohjan. Östenper sano olevah syvemmäst' paikast' 160 syltä syvän mut em mie sit' usko.

2. Tarina viisaasta Salamonista (Kertonut suutari Kustaa Glad)

Ol' yks kuninkas ja sill' ol' drotninki, joka ol' hyvin pahajuoniin. Kerran ne sattu oleh ajelemass' ja drotninki haukku yhtä ihmiist'. Silloin sen drotninkin kohrust' huus'

ääni: "huora huoraa soimaa, varas varast haukkuu!"
 Drotninki pelästy ja meinas, mikähän tostakih tulee?
 - Synnyttämiisen ajall' ol' kuninkas pitkäll' matkall' so-
 ras. Drotninki pankih palvelijoit ulos kuulusteleh, jos
 jossah olis sill' vuorokaurell' syntynny poika, että saisi
 vahtaa. Palvelijat löysvätkih sepält poika-lapsen ja
 vahtovat sen. Kun pojat tul isoks', että rupevat käymäh
 kouluss', tek' ne aina väl'-ajoill' turpehist festinkii ja
 sepän Salamuon joht' aina työtä. Ne laittovat sotamiehii
 ja päälliköit' ja panvat kaik uorninkih. Siit ne löi ar-
 paa, kuka pantas kuninkahaks'. Salamuon sano: "pannahkos
 se kuninkahaks' kenenkä huutoh koivut kumartaavat, että
 lalvat maah kiin ottaa?" Kaikk' myöntyvät siih. Isompijen
 (= mahtavampien) lapset huutvat ens, sepän Sal. ol' huonomp'
 huutah, niin se jäi viimeseks'. Toisten huutoh ei koivut
 kumartannehtkah, mut ku Sal. huus, niin koivut kumarsvat
 maah ast'. Isompien lapset ei antannehtkah mukah, että
 sepän Sal. olis' päässy kuninkahaks', vaan sanovat, että
 ehkä tuul sattu silloin huisuttah niit. Siit sano Sal:
 "pääseekös se kuninkahaks', jonka huutoh sammakot yht-ai-
 kaa kurahtaavat?" "No se pääsee", tuumas toiset. Toisten
 huutoh ei sammakot kurahtannehtkah, mut ku Sal. huus, niin
 ne kurahtvat yht aikaa. Vaan ei viel' päässy Sal. kuninka-
 haks. Siit siin ol' koski likeell'. "No pääseekos se siitte
 jonka huutoh toi koski seisoo?" "Pääsee se vissihkih",
 meinas toiset. Ny huutvat kaikk': "koski seiso elli virta
 tauko!" Mut ei tauvonnukkah kosen⁴⁾ juoksu. Vaan ku Sal.
 huus, taukos koski, että ol' iهران tyyni ves'. Ny(v)⁵⁾ vas-
 ta myönsvät toiset, että sepän Sal. pääsis kuninkahaks'.
 Se laitto ittelleh väkee valmihiks', jalkamiehii ja hevos-
 miehii, joill' ol' kepit hevosin.

Sattu kerta yks' kenraalin poika varastah toisen keppi-
 hevosen, ku se ol koreamp'. Siit men raportti kuninkah
 tyhö: "mitäs sille pitää tekeh, joka on enskerran varas-
 tannu hevosen?" "Kolme varvii katulyöppii", vastas Sal.
 Toiset huiskasvat (= rapsasvat) sen 3 varvii. - Toisen
 päivän ku olvat komennoss' varasti se sama poika taas he-
 vosen. Raportti men jälle kuninkahalle: "mitäs sille

pitää tehtämäh, joka toisen kerran varastaa hevosen?" "S'õn kuus vaarvii katulyöppii." Toiset rapsasvat sen 6 varvii. Poika ol' jo vähä kipejä, mut ei puhunnu illall' kotoon mitäh. Kun taas kolmanten päivän olvat [le]-riss', varasti se kolmannen kerran saman hevosen, kun ei tytytnny omahah. Taas men raportti kuninkah tyhõ: "mitäs pitää sille tekeh, joka kolmannen kerran hevosen varastaa?" "Se pitää hirtettämäh", vastas kuninkas. Toiset ärjyt (= veitikat) pistivät narun kaulah ja hirttivät sen. Illall' kun menvät kotih, tul' muut kaikki kotia, vaan kenraalin poikaa ei kuulunnu. Kenraalska men muilta kysy että: "mihkäs meirän poika jäi?" Siit toiset sanovat: "meirän kuninkas anto sen kuuroks' (= vähäksi aikaa) vetää ylös." Kenraalska kantel' isolle kuninkahalle, että: "mihkäs kuninkas siell' on?" Vanha kuninkas tutki omalt pojaltah, kuka siell' semmoin kuninkas on? "Meirän sepän Sal. se s'oon oikein pökõ (= veitikka)". Kuninkas anto kuttuu sepän Sal. puheilleh ja kysy: "mitäs sie nyt olet tehny, ku kenraalin pojan olet hirtättänny?" Sal. sano: "no mitäs armolliin majistietti siit antaa tehrä sille, joka sotaväjess' enskerta hevosen varastaa?" "Kolme varvii katulyöppii", sano kuninkas. "No mitäs ku toisen kerran?" "S'oon kuus varvii", sano toinen. "Jaa, no niin miekih olen tehny. Mitäs siitte ku kolmannen kerran varastaa?" "Se pitää hirtettämäh", sano kuninkas. "Niin miekih olen tehny", tuumas Sal. "No mistäs sie min lain (= lakini) tunnet?" sano kuninkas. "S'con tääll' min päässäin kaikk", sano Sal. "Onkos sin vanhempas niin viisahii?" "No tottahan niil ja vähän järkee on", arvel Sal. "Käs ny(m) mamma-jais ja pappajais tuleh huomen aamull' tänne", sano kuninkas. "Pappajais käs tuomah muassah vihamies ja ystävä!"

Kun poika tul kotih, kysy pappas: "mitäs kuuluu?" "Kuninkas kuttu pappaa sinne huomen aamull' ja käski viemäh kanssanne ystävän ja vihamiehen." Seppä meinas: "mistäs mie ne saan?" "Kotoonhan n'oon", meinas Sal. "Vie mamma kanssais, sa (= sano) että kuninkas kuttu kestih ja me(j) ja osta piiska. Kun kuninkas kysyy: kukas on sin vihamie-

hes, sa: toi ja nyppäs vähä muijajas, että se suuttuu." Seppä sano: "mistäs saan ystävän?" "Onhaan tässä koira, se on ystävä."

Kun seppä men kuninkah tyhő ja se kysy, kuka pit' oleh sen vihamies. "Toi hylky", sano seppä, ja nyhkäs muijajah. Muija suuttu ja läks' ulos. "Paha on suuttuh yhrest' nyhkäyksest", meinas kuninkas. "No kukas on ystävä?" Seppä siipas koiraa. Koht se nurkkah. Mut ku seppä kuttu, tul' se jälle sen tyhő ja lieruttel häntäjäh. "Jaa mut se on ystävä, ku samass' leppy." Kuninkas anto sepälle juomarahaa ja kuttu tuleh sit taas huomen aamull', ei vaatteiss' eikä vaatteita, eikä hevosell' eikä hevoseta, eikä re'ell(ä) eikä re'etä eikä tiellä eikä tien vieress', eikä portist sisäss' eikä portist ulkonakah. Seppä men kotih ja sano pojalleh: "sie olet se pökö (= heittiö veitikka), ku toimitit min niin pahah pulah." "Kuinkas siell' siit käv", kysy Sal. "Kyll'hän muutoin, mut kuninkas kuttu sill' ja sill' tapaa huomen aamull' tyhöh." "No älkäi hätäilkköh! Menee⁶⁾ tuonne rantah ja ottaa vanhaa nuottaa, josta saap' jakun. Siit tässä on pukki, se pannah hevoseks' ja kaukalo re'eks'. Pukki käyp' laiturill' ja trek' eli kaukalo kulkee perässä ja mies kaukaloss', se ei o kenenkäh tietä, siit' ajaa pukin sisäpuolelle, kaukalon ulkopuolelle," sano Sal.

Toisen päivän läks' seppä matkalle. Kun se tul' portille, tul' kaik kuninkah väk' kattoh ja kuttuvat viel' kuninkahkih. Ne lykkäsvät sille niin paljo rahaa, ettei verkko tahtonnu mahtuu. Kuninkas tykkäs paljo hyvää siit. Se anto 30 keitettyä kanan munaa ja käski laittah ne kolmen vuorokauren sisäh pojille.

Seppä men koti ja poika kysy: "kuinkas ny käyv?" "Hyvin käyv muutoin, mum mikä (= mutta mikä) nyt tulee eteh, kun näist 30 munast on laitettava pojat." Sal. meinas: "kyll' näistkih pojat lähtee" ja alko syömäh niit. Seppä pojan tukkah ja sano: "eihän niist' ny(m) mitäh lähre, kun sie mörönsilmä syöt ne." - Kun se kolmas vuorokaus tul', käski Sal. mammah meneh sen karun kulmah, josta kuninkas kulk' ohi ja itkemäh siell' hyväst' ja raappih tukkajah. "Kun kuninkas kysyy, mitäs sie itket? sa sie: niin, niin

itkenhän mie, ku miehein on 3 vuorokautta ollu niin koviss' lapsen vaivoiss'. Kuninkas sanoo, että mahrotointhan s'oon, että mies on lapsen vaivoiss'. Siit' sie sanot että mahrottomampaahan se on, että kolmest' kymmänäst keitetyst' kanan munast' voip' tulla poikasii. Siit se kuninkas sanoo sinulle: kukas sin, vaimo, on niin viisahaks opettannu, pirät sanoh, että Luoja min on opettannu, ei mie." - Kun kuninkas tul ja kysy: "kukas sin niin viisahaks' on opettannu" niin muija napsahutti sanoo: "min poikain." Silloin Sal. ikkunast ulos, kun pölkäs että sit' pit' vaivattamah.

Sal. tek pitkän reisun ja joutu yhteh pappilah karjah ja lehmät hyöväsvät silljärin hyväst'. Sill' ol kaunis pilli jolla sai lehmät, papit ja papin rouvat ja tyttäret tanssih. Syksyll' ne ostivat sen pillin ja olisvat antaneht paimenpalkkaa mut ei se huolinnu muuta kun vähä eväst. Sitt' se läks' meneh pitkin tietä.

Kuninkas ol' tullu jo sillaikaa vanhaks' ja sill' ol' huono poika, niin se pan kaks' herraa hakeh sepän Sal. ympär. Ne ajovat sellasill' vaunuill' jotka kulk' ittestäh. "Se kukka pit' antah vaunuist' viisahamman vastauksen, tuokai se tänne", käski kuninkas. - Sal. sattu istuh tien vieress' leipäpala vieress'. Ne herrat tauvottivat vaunut ja kysyvät: "mitäs sie luulet tällästen vaunujen maksavah?" "Kyllhän ne jokuu tuhma luulis kallihimmiks', mut mie en antas niist tät leivän palaa, kun se on ainova." Herrat tuumas keskenäh: "jaa mut' kun ei toi paha poika olis sukkela." Niin veivät sen kuninkah puheille. Kuninkas tuns' sen koht' ja kysy: "missäs sie olet ollu? rupee ny(t) täh min poikain avuks'; pääset kenraaliks' ylimmäiseks'." - Kuninkas kuolkih pijan. Mut sen poika ei kyennykkäh olla kuninkahana. Se sano Sal: "rupe sie kuninkahaks min erestäin, kun sinull' on hyvä pää, mie rupeen kenraaliks'." Siitt' se rupes' kuninkahaks'. Sill' ol' siell' kuninkah hoviss' kammar', jossa se kirjottel' ja oleskel'.

Yks' aamu sen mamma kampas itteh kaunihiks' ja men nuoren kuninkah kammarih ja kysy: "eikös nuoren kuninkah o' ikävä yksin olla." "Jaa noh, minkäs sille tekee." Siit' se meinas houkutella kuninkast' haureuteh, vaan se kiivastu

ja sano: "Jassoo!, ny(m) mamma meinaa viel' minuu vietellä. Eikös siin' o kyll' ku mamma on muita vietelly. Eikös mamma tierä, että mie olen mamman poika." Silloin drot-ninki pyörty ja kuol'.

Kuninkas nai siitte ja sai hyvän hospin (= veitikan, pahankurisen). Sentähren Sal. suuttu ja läks' toiseh valtakuntah. Siell' se pääs' suureks' sotaherraks'. Jonkuun ajan peräst' sai Sal. kuulta, että omass' valtakunnassah ol uus kuninkas ja että se ol' nainnu sen vaimon. Sentähren se pyys vierah maan kuninkahalt' yhtä komppaniijaa kanssah, sano olevah siell' vähä kostettavaa. Isäntä meinas: "ota enämmin." "Ei tarvitte", arvel' Salamuon. Siitt' se men väkeh kanss' uuren kuninkah valtakuntah, vaan jätti väkeh ulkopuolelle kaupunkii. Ittell' sill' ol' pilli. Ennen ku men, sano se sotamiehille: "ku kuuletten tän pil-lin ens kerta soivah, rientäkäi joutuu kaupunkih, ja ku toisen kerran soitan, pankai hyvin joutuu! Kolmannen kerran kun soitan, lyökäi ja pistäkäi, kuka vaan eteh satuu!" Itte se men hovih ja tapas rouvah, joka koht tuns sen. "Voi, voi! missäs sie nyt, viisas Sal. olet ollu? Nyt täss' on uus kuninkas ja mie olen nainnu toistain. Mikhäs mie sin ny(v) vaan panen? Kun tulee uus kuninkas kotih niin se tappaa sin. Jaa, mie panen sin kaappih piiloh." - Kun uus kuninkas tul, kysy rouva: "mitäs sie viisahalle Sal. tekisit, jos sen tapaisit?" "Mie tappasin koht' paikall", vastas kuninkas. "Tääll' s'oon kaapis", viisas' rouva, "tapa(n) ny." Toinen meinas jo mennä välkkyväll' miekall' päälle, mut Sal. sano: "minkäslain kuninkas sie olet, ku itte rupeet rakkariks? Anna kaupunkille sana, että ne tulee kattoh viisah Sal. kuolemaa." Siitt' se viel' neuvo laittah kaks' hirspuuta, "jos ei yks' pitäs, niin on toinen". Siitt' se pan Sal. arestih ja anto tieron kaupunkille.

Ku kuninkas ja rouva aamull' men tervehtih vankii, kysy se kuninkahalt: "tierätkös ku mie näin unta meriyönnä että min tuuvain noukkisin tähkäpäitäs?" Siitt' rouva sano: "katto sie vaan, ettei se viisas Sal. sinuu petä!" - Kun Sal. vietih hirtettäväks', pyys' se saara soittaa kolme

kertaa pillih päälle, joka askelehell' yhren kerran. Kuninkas anto luvan. Mut ku Sal. soitti kolmannen kerran, silloin tulkih sen sotaväk ja löi ja pisti kaikkii. - "Kattos ny(m) min tuuvain noukkii sin tähkäpäitäs ja nyt on molemmat hirspuut tarpehelle. Tuoh pannah sie ja tuoh sin muijas!" Siitt' se hirtti ne molemmat ja rupes kuninkahaks' valtakuntahah, jossa hallitti kuolema[n] päivähäh ast'. - Kerrottu suutarin, raatarin ja satulamaakaran pojan kautta.

3. Ruton pois-ajo

(Kertonut työmies A. Wahkelin)

Vanhah aikah tul rutto, ku punain kukko. Se, joka muisti kuka kyläh ensimmäiseks' tul asumah, sai ruton ajetuks' pois. - Tän kylän ensimmäiset asujamet ol'vat: Poika Pohjalainen, Lauri Lappalainen ja Mikko Suomalainen. Poika Pohjalainen asu Pahalass' Lauri Lappalainen Äijäläs ja Mikko Suomalainen Vappulass'.⁷⁾ Siit' ast onkih sit huoppii kuuttuttu Suomalahuopiks'.

Muistutus

Kertomuksissa tavattavista oudommista sanoista merkitsee: kamppi = saappaankorkorauta; kästy = käsketty; särkki = naisenpaita; hyövää = menestyy; huoppi = mäki-kunta (kylässä).

Viitteet

- 1) H-puustavi pannaan hyvin monen sekä nimisanan, että tehdikön jälkeen ja lausutaan aivan selvästi. Näyttää niinkuin tuo h olisi jätettä supistumattomista muodoista; esim. kaupunkih = kaupunkihin, mentih = mentihin. Muuten on korko sillä tavulla tavallisesti, jonka h päättää. Samoin muissakin supistetuissa sanoissa on korko melkein aina supistetulla tavulla.
- 2) Tavallisesti t puustavia ei kuitenkaan pehmennetä l:si vaan r:si, joskuspa heitetään pehmenemättäkin, esim. gen veten, velen, harvoin veren; mutta yhress, yhless, harv. yhtess = yhdessä.
- 3) K:ta ei pehmennetä juuri g:si n:n perässä, vaan pidetään pehmenemättä; esim. kuninkas, lankan, honkan (harv. langan, hongan)
- 4) Ei milloinkaan käytetä muotoja kosken, niskan, nahkan, vaan aina kosen, nisan, nahan j.n.e.
- 5) V-ääni on tässä heikko. Tavallisesti muutetaan edellisen sanan loppu-konsonantti seuraavan sanan alku-konsonantin kaltaiseksi.
- 6) Indik. praes. 3 p. käytetään hienosti käskiessä, erittäin kun käskettävää pidetään käskiää arvokkaampana.
- 7) Pahala, Vappula ja Äijälä ovat talojen nimiä Porlammin kylässä.

*Näyttiä Mäntyharjun pitäjän
murteista*

*Kirjoittanut
O. J. Ruuth.*

1. Käynti Pietarissa

(Kertonut renkimies A. Mäntynen)

Kun minä kävelin Pietarissa, mulle tul' kova nälkä siel-
lä, eik' olt' syömistä mitää. Sit' minä ajattelin: "Mikäs
tässä nyt valasee." Sitt' minä mänin ja varastin saksit;
sitt kävin katuja myöten, helkyttelin saksia. Tul' yks' her-
ra sitten, kysy minulta: "Mikä mies sinä olet." Minä sanon:
"Olemmahan riätälin retku." Herra sano: "Etteköhän joutas'
neulomaan. Mull' os' yks' kaprokki neulottava." Minä sanon:
"noh! miks' en?" Sitt' herra vei minut kotiin; syötti ja
juotti sitt' minua, sitt' toi verkapankan pöyvälle.

Minä leikkelin sen kaikki pieniks' palasiks'. Sitt' sanon:
"Mihinkähän ne opinpojat hunsvatit jäivät? Minun onkiin lä-
hettävä niitä ettimään." Sitt' minä läksin niitä ettimään;
tulinkii karkuun, sitt' eksynkii syvänmuahan. Sitt' minä ka-
pusin honkaan, se ol' kiin koppelosisus. Minä putosin sinne
koppeloon. No! sitt' minä aattelin: "mikäs tiällä valasee."
Se ol' niin silia se hongan sisus, ei piässykkään takasin.
Tul' kiin sitt' uamalla kaks' miestä pärepuuhun. Mies kopistoa
hongan kupiesen. Sano: "Tästähää sitä taitoa suahakkii."
Toinen mies sano: "Jaa! kyll' se on suoroa puuta." Sitt' ne
äity hakkoamaan sitä. Minä kipuvan koppelossa jalkojain
ylemmä, ett' eivät niitä hakkoa. Sitt' kun ne hakkais sen
huonoks jo, minä kiljasin sieltä. Honka kuatu, miehet pyör-
tyvät.

Miehill' ol' sitt' hevonen; minä kävin rekeen, läksin aja-
maan. Tul' kiin niin paljo susia sitt'; söivät hevosen, ett' ei
jiänt', kun vähän länkiin väliin. Yks' sus' män sitä viel' ot-
tamaan. No! minä löin sitä piiskalla, se mänkii sitt' län-
kiin, toi minut Pekkolan lammin piähän; sitt' se jättikii
minut siihen, ja minä tulin sitt' kotiin.

2. Savolaisen käynti maaherran luona

(Kertonut kestimies Juho Kirppu)

Savolainen män' muaherran luokse, mutt' jätti hevosesa
jiälle, ei vieny muaherran kartanoon. Män' muaherran karta-
noon, kysy ryökinältä: "Onko muanvuar' kotona", - ja sano
sitä piijaks' -. Se sano: "Minä en ole piika, minä olen
ryökinä." Savolainen sano: "Ole mikä ryökäle tahuaan, mutt'
sano, missä muanvuar' asuu!" Se män' muaherran luokse. "Veä
par' ruamia minun kirjahain', et siinä kauvan viivy." Mua-
herra ei vetäny; sen täyty tulla pois. Män' hevosese luo,
siellä ol' sus'joukko hevosen syönieet ja pyörivät ympärillä.
Savolainen sano: "Hei! paljoha on varsoja tehnyk-
kii." Män' muaherran luokse takasin. Sano: "Etten vetäneet
paria ruamuva, etten siinä ois' kauvan viipyneet"; tahto ku-
pernyöriltä maksuva, mutt' eihän se muaherra maksanu. Savo-
lainen sano: "Kyllä siitä lapset hätäiliis, mutt' aikamies
panee nuskoa nuamoan", ja läks' jalkasi käymään kotiin.

3. Lusin Sivin maitopytty ja leipäkannikka

(Kertonut kestimies Juho Kirppu)

Sip' män' ja söi varkain maitopytyn ja leivänkannikan.
Sip' vietiin kärejiin. Tuomar' kysy: "Söitkös sä maitopytyn?"
Sip' sano: "Ehän minä pyttyvä syöny, piimähän minä söin
leivän arvikaisen kanssa, ja missäs minun tuppipuukkoin on?"
Tuomar' sano: "Viekää häntä pois!"

4. Maantiellä

(Kertonut kestimies J. Kirppu)

Huarasamul' män niät herran vastaan, niin herra ei anta-
nu tietä. Niin Samul' sano: "Kiäntääkö herra tien vierieen,
vain tienkös minä sen, kun eilenkii?" Herra ajo Samulin

kohalle ja kysy: "Mitäs sinä junkkar eilen sitt' teit?" Samul sano: "Kun ei herra kiäntäny tien vierieen, niin minä kiänsin siit'."

5. Kaks' ystävällistä miestä
(Kertonut kestimies J. Kirppu)

Kaks' ystävällistä miestä tulvat vastakkai. Niin ne ihas-
tuvat suavase toinen toiseltaan tupakkata piippuun. Ne al-
kovat jutella: "Pannaan piippuun." Toinen vastais: "pan-
noaan vuan." Mutt' toinen kysy: "Onks' sinulla tupakkata?"
mutt' se vastais: "Ei minulla ole." Toinen kysy vastiaan:
"Onkos sinulla tupakkata?" Se vastais: "Ei ole minullakoaan."
Sitt' sano: "Ei pannakkaan sitt' piippuun, pannaan toisen
kerran."

6. Käräjä-juttu
(Kertonut kestimies J. Kirppu)

Samul Nuorasta vietiin käräjiin vierasmieheks. Tuomar'
kuttu valalle. "Sano: Minä Samul' Nuorinen!" Samul' sano:
"Minä Samul'." Tuomar' sano: "Sano: Minä Samul' Nuorinen."
Samul' sanoo: "Minä Nuorinen." Tuomar' sano: "Sano, hunsvatti:
Minä Samul' Nuorinen." Sitt' sano Samul': "Minä Samul' Nuora-
nen."

7. Kerjäläinen
(Deklamoinut J. Kirppu)

Anna isäntä kulta mulle jyviä!
Ne os' lasten syyvä niin hyviä.

Anna yheksän tahi kymmenen kappoa!
 Ei nuota ruattiis nälkäänkiän tappoa.

8. Susken Risto
 (Kertonut J. Kirppu)

Susken Risto män' venään kirkuoon. Ryssän pappi sano:
 "Hospodi sussak Hriste." Susken Risto kuuntel'. "Mistäs
 hiän minun tietiää", sano, "Kun käsk' minua pois ja sano:
 'Pois kotiin Susken Risto'."

Susken Risto män' tuas Pietariin. Noh! Ryssä ristijää
 tuas: "Hristos vookries". Risto sano: "Kaikki ne minun tun-
 tiee, kun tuas sano, että: 'Tuas on Ristolla vasikat ries-
 sä'."

9. Kuuluutus-matka
 (Kertonut renkimies A. Mäntynen)

Män' tyttö ja poika pappilaan panemaan kuuloitokseen.
 Sitt' män' toinen tyttö ja sano: "Ei tätä huol' panna kuuloi-
 tokseen. Tiä vei minulta kunnian." Rovast' sano tytölle:
 "Sitt' sinä nyt ot raukka onneton. Tällä pojalla on kaks'
 kunniata ja sinull' ei oo yhtään."

10. Käynti Nakontualissa ja Haminassa
 (Kertonut kestimies J. Kirppu)

Ja kuin minä vajelsin Nakontualin kaupunkiin. Siell' oli
 kaksi katuä; toista marssi siat satehella, toista porkalit
 pouvalla. Mutta siitten nousi vinkkatuuli ja lykkäis minun

laivani Hyminän ja Haminan rannalle. Siellä suatiin paljon kaloja, pienijä ja suuriä, ja sitä hylkien päkkiä, jota minä mätiä ilolla säkkiin. Siellä suatiin kaloja kaks' kertoa puolen mertoa. Mutta kuinka paljon ne pappilassa piii-soaa. Pappilassa on syömämiehiä; miespuolia: Ittam ja Jouttam, ja vaimopuolia: Piiruan pitkä Pirkko ja Säkäräserku, ja niitä pieniä syömämiehiä, jotka pilkistelliee pinon vierissä ja pihtipielissä. Ja nyt se loppu.

11. Kuinka Sus' ruakkais' sikoja
(Kertonut J. Kirppu)

Kun sus' ruakkais' sikoja kaiken päivän, noh! minä mänin viimen kattomaan sitt'. Sus' ol' luakollaan kalliolla ja lie-rutti häntiäsä siinä. Sika ol' runtattu muahan. Sika kun nous' ylös, se karkais jällien niskaan, tuas runttais' muahan. Minä aattelin, mitähän minä nyt tässä tien. Minä temistin jalkojain kallioon. - Siinä ol' jyrkkä vuor toisella puolella. - Sus' säikäht' ja hyökkäsiin siitä alas, män kolmet kertoa ympäri kuperkeikkua. Minä ajattelin: "Jokoha se nyt kuol'". Mutt viellähän se juoks' lurputti matkahaa siitä.

12. Mustalaisen poika
(Kertonut J. Kirppu)

Jaa mustalainen kun vaihto hevosia, sano pojalleese: "Mäne hakemaan se nuorin ruuna niitulta. Poika sano: "Isä, sekö polttohammas." Isä sano, että: "Voi kun Jumala otti pois paremman pojan ja jätti tuon äimän."

Murtis-naytteita, joita kesällä v. 1884
Pulkavan gitaajasta keräili

Emil Lehtinero.

}
(cursim. praimas)

1883

1. Poika, jok'olj käynä mualiman koulut läp'

Oljpahan kerran poika, jok'olj käynä kaikk' mualiman koulut läp'. Mutt' se kun aina tulj kottiin, ni se rupes' pöyvän piähän makkoomaan ja ku isä ja äit' kysyvät, mikä hänestä tulloo ja tokko on paljo viisastuna, sano hää aina: "Sama ois, jos oisin ikkään tässä pöyvän piässä muana." Mutt' siitte sattu kerran, ku hää siinä istu ja ol' jo käynä viimesennii, noi jan koulun, pien' lintu laulamaan ikkunassa. No isä ja äit' kysyvät, mitä se lintu laulo. Hää, ku niät osais lintuinnii kielet, vastais, jotta se laulo sitä, jotta äit' kerran kantaa hänele vesj-astiata ja sisar pyihettä perästä. Mutt' tästäkö suuttuvattii isä ja äit' nii, jotta veivät poikaase, hyö kun asuvat meren rannala, autiole kivele ja jättivät sen sinne ihan ilekosen alasti näläkään kuolemaan. Mutt' kuninkas sattukii joukkoneese⁽ⁱ⁾ kulokemaan lauvala siitä ohite, ni se ottikii sen alastoman, niäntymäisillään olevan luokseesa ja ku sai tietee, jotta se olj käynä mualiman koulut ja havaiht' jotta se olj ymmärrystä ja viisautta täynä, ni hää aina pit' sitä mukanaan missä ikkään kulok. Niinikkäähä sitä siitt' elettiin jonkuun aikoo, ni kuninkas läkssii uloko riikin kuninkaan tytärtä kossiin. No, ku sielä siitt mäntiin ryyt' muahan kävelemmään koko hovin joukko, nii sielä tää nuor' kuninkas näk tammen, jonka toinen puolj olj ihanta, mutt' toinen kuiva. Ni se nuor' kuninkas tahto tietee, mikä sen tammen olj kuivettana, mutt' eihän kukkaan tienä sitä sannoo. Nii se poika, joka olj mualiman koulut käynä, sano jotta: "tahotteko tietee, mikä siihen on syynä." Mutt' sillo se morsian kauhistu, mänj niinku kuolleeaks. Mutt' kun kaikki tahtovat tietee, minkä tautta se tammi olj toiselta puolta kuivana, ni se poika otti sellaisen pillin, johon hää aina puhu, ku tahto lintuja puhutella. Kun se nyt siihen tuas puhu, ni tulj sinne ensistäännii korppi. Kun se olj huastella sen kansa lintuin kielelä, jota ei kukkaan muut ymmärtäneet, ku hää, joka osais mualiman kielet, ni sinne lens' siitte

tiainen ja viimeks' tuomherra. Niihin kaikkiin kansa hää pakinoi. Siitte se poika sano: "Nyt työ suatte nähhä, mikä tuomen on kuivana", ja se otti muasta siltä kuivalta puolelta lapsen ruumiin. Nyt kaikki saivat nähhä, mitä morsiin olj kauhistuna, kun se niät olj tehä lapsen ja panna lapseeseen sinne kätköön kuolemaan. - No, eihän siitä sen enempee, kun nuor kuninkas jätti naimiseeseen niinikkään, ja läks sen pojan ja muun joukkoose kansa pois. Mutt' siitte kotjmatkala poikettiin sinne pojan kottiin hänen vanhempiaase kahtomaan. Niin ne kun oljvat niinku pientä herrasväkkee, ni sielä piettiin kuninkaan joukkoa hyvänä, mutt' kotjperreestä ei kukkaan tuntena poikoo. Mutt' siitte, kun kuninkaan joukko pessii, veikii äit' pesuvettä ja sisär pyihettä pojale. Mutt' se ku olj pesseinä, ilemojttikkii vanhemmilleen ja sisärelleen, kuka hää on. Siinä siitte suuveltiin ja likisteltiin ja kuninkas anto kaikki anteeks', otti vielä koko pojan perreen luokseeseen. Sielä sitä siitte elettiin ja kuninkas pitj pojan suuressa arvossa ja likimmäisenä miehenään ja lupais sille, ku hänestä aika jättää, koko valtakuntaase. Se sitä.

2. Rikas mies ja köyhä mies

Kun olj kerran rikas mies ja köyhä mies, ni se rikas aina vainos' sitä köyhee. Hää mänj aina sen köyhän miehen kottiin ja tek' sinne hyvääse huonoose lattiale. - No, mutt se köyhä mies olj viisas ja otti ja kuivasj sen rikkaan miehen jälet; ja se ku tuasj yhtämittoo sitä tek', ni sille köyhäle karttu viimeseltä tavaroo ihan säkittäin. No, eihän mitä, se ku siitte olj viisas, ni hää panj säkit rekkeen ja läks ajjoo körryyttämään niihin kansa kaupuntiin. No sielä olj siitte yks' niitä piäpatruonia, mahottoman rikas. Se köyhä siitte varotti, jott ei patruona sattuna kotona olemaan. No se köyhä mänj siitte rouvan luo ja sano, jotta hää on tehä kaupan patruonan kansa jotta senkun tulisivat tavaroo vastaan ottaamaan. Mutt se köyhä satutti aina iltahämärän ni jottei rouva ite kehanakkaan tulla tavaroo kahtomaan, senkun käsk' miehen

ajamaan kuormaase liitariin. Mutt' se köyhä jättikii oven auki ja kun immeiset rupes' makkoomaan, vei hää yön aikaan tavaraase pois ja ajo ne virtaan. No ku se rouva olj antana hänele paljo rahhoo ni hää kottiin piästyvvää laitto poikaase rikkaalta kappoo lainoomaan. "Mitä hää sillä mittoo?" kysy hökäis tää. "Rahhoo", sano poika. Rikas ällisty ja kysy, mistä hää sitä olj suana. No kun ei poika tienä siihen vastata mittään, ni rikas läkssii ite mukkaan rahoja kahtomaan kysäs köyhältä, mistä hää ne olj suana. Se siitte selittämmään, miten hää kuivasj hänen jäläkeese ja möi ne siitte kaupuntiin suuresta hinnasta. - Mutt' sillokos se rikas ihastu ja mänj kottiise ja laitto kuhtumaan sinne paljo väkkee luavusta mistä sattu; syötti, juotti niitä, ku syöttiläitä konsaannii. Niihin jälet hää siitte kuivasj ja sai niinikkään kultasäkkijä monta rekkuormoo. Niihen kansa hää siitte ajjoo körryytti kaupunnin torile ja huus' immeisiä niitä ostamaan. Mutt eihän siitä muuta, kun miestä alettiin pieksee ja sai maksoo suuret sakot ja laputti kottiise minkä käpälästä kerkis'. Mutt' tästäkös hää suuttu köyhään ja tappo siltä ainuan lehmän. Mutt' se köyhä kun tuas olj viisas ni se leikkel' lehmääse nahan kakskopekkaisen kokosiks' viipaleiks' ja vei ne tuas' sinne patruonin rouvale hämärän aikaan, niinkun ennennii ja sai hyvät rahat; mutt' vei ne siipaleet tuasj yölä virtaan. Siitte se laitto poikaase tuas kappoo lainoomaan siltä rikkaalta; ja se tuassiinnii kysymään, mistä isä rahoja olj suana. Kun poika sitä ei tienä sannoo ni hään tuas läks pojan mukkaan. No sielä köyhä tuasj selittämmään kauppojaase. Siitä se rikas hölömö mänj kottiise ja ihastuksissaan tappo kaikk' lehmääse, vieläpä ost' muuvalta lissee. Nahat hää kaikk' silepo viiskopekkaisen kokosiks' lämpsyiks'; ne hää siitte ajo säkki-löihin ja lennätti kaupunkiin, sekä huus sielä immeisiä ostamaan. Mutt' mitäs siitä tuassiin tulj? Mies sai maksoo suuret sakkorahat ja kiitte kinttujaase, kun niin vähälä pulasta piäs. Vihan vimmoissaan hään tuasj ampais köyhän kimppuun, eikä vähhään koston tyytynytkään, kun otti köyhä rukan ja panj säkkiin, kurais suun kiini ja kanto selässään avannole. Olj jo viskoomaisillaan köyhän sinne, kun näk' siinä jorottavan mahottoman suuren hauvin. Hää viskaissii sillo säkin

jiäle ja läks kottiin asetta hakemaan. Eihän aikookaan nii ajjaa siitä avannon ohite tietä myöten riämäkauppias, rek' riämee täynä jos jottain. No kun ajaja näk säkin liikkuvan, ni hää tutkistelemaan sen sisusta ja mönkäsöö: "Mitä sielä?" Silloin köyhä mies selittämään, jotta hää on matkala Ahtolaan mahottomia rikkauksia suamaan. Siitäkös kauppias rukkoilemaan, jotta piäsis' sinne sen köyhän sijjaan. No tämä ensin eppäilöö, mutt' viimeseltä piäst' kun piästtii kauppiiaan säkkiin, ku sai siltä paljon rahhoo ja hyvän kuorman riämee. Siitte se köyhä ajo kuormaase kaupuntiin ja sai sillä paljo rahhoo. Se rikas mies siitte köyhty köyhtymistään, mutt' siitä siitä köyhästä tulj pohatta mokoma, jottei ollu moista koko liktienoila. Siinä se.

1884

1. Mieroukko, joka sai rahhoo vietäväks paratiisiin

Ku mieroukko mänj talloon ja emäntä kysy jotta: "mistä out?" No se sano Pariisista olevaan. Emäntä sano: "paratiisistako out?" No ukko sano: "niin nii", sano. "No, tunnetkos minun miesvainootain?" "Vallan tutut ollaannii keskenäämme", ukko sano. "No mite sielä voip ellee?" "No mikäs, mut rahanpuuteha se_o sielä niinku tiälläi", mies sannoo tuas. "Jos ottast viiä₁kseis, ni minä laittasin miesvainoollein rahhoo kolom₁ tuhatta." No ukko sano jotta: "männessähän nuo männöö", ja siit se ukko läks matkaase rahoneen. - Eihän aikookaan ni emännän nykyinen mies tulloo kottiin ja se emäntä sannoo jotta "meilä käv vieraita paratiisista ja minä laitton₁ miesvainoollein kolom₁tuhatta rahhoo". Ja nykyinen mies kys₁: "minnepäin se läks mänemään siitte", ja vaimo sano jotta: "tuonep päin". Ni se mies otti orriin tallista ja läks ajamaan perästä. Mut se ukko ku kuul töminätä ja arvas₁ sen tulevan, ni se lask housut kinttuihin, panj rahalaukun persiisä alle ja rupes täitä tappamaan housustaan. No ku tulloo se mies siihe orriin selässä, ni kyssyy₁: "näitkö sinä kettään mänevän tästä?"

"Mänj tästä yks mies tuohon lehtoon", sano ukko. Ni mies sano "pies minun hevoštain kii, ni mään kahtomaan". Ukko sano: "no ku kehtoot tuuva¹ ratastimet tähän, ni voinhan minä pittee." Mut mies ku män¹ lehtoon ni ukko karkas orriin selekään ja män¹ maillen matkaase. Mies ku siitte tul¹ kottii ni vaimo kys jotta: "tapasitko vielä ukkoja?" ni mies sano jotta: "tapasiham¹ min ja anon¹ orriin jotta sukkelampaan joutu paratiisiin", sano hää. Ja siihe se loppu.

2. Varas-rouva

Yks rouva män¹ tohturin luokse ja pyys yhtä hullua tohturin ottoo parantoo: nii jotta sei muuta hulluttele ku aina tahtoo vua rahhoo. Ja tohtur lupas ottoo sellaisen parantookseen. Se män¹ yhteen puotiin siit se rouva ja otti mahottoman summan tavaroo sieltä ja sano olevaase tohturin rouva ja sano jotta eikö teilä ois joutavoo puukholtaria joka lähtis rahat ottamaan kotua. Ja puukholtar¹ läks hänen kansaase ja hää vei tohturin kammariin sen ja ihe män¹ toisesta ovesta pellole jo. Ja tohtur¹ käsk jo istumaan ja se pyytää tohturilta rahhoo, ja tohtur¹ laittaa tupakat ja sanoo: "eihän tässä mitä hättee, ohan tässä aikoo." Ja tuassii vähän ajan piästä pyytää rahhoo ja ku tohtur tuas alakaa suositella, ni se puukholtar suuttuu siitä ja sanoo jotta: "mittee lajia se on, ku työ laittoja rouvaanne tavaran haintaan ja nyt ette maksakkaan." Ja siitte vasta tohtur huohmaht jotta se ollii rosma se rouva.

3. Ketreejä tyttö

Kun ol¹ mökin eukola laiska tyttö, ni se pan¹ sen siitte se eukko katole ketreemään. No, mut kuninkaan poika ku kulok siitä sattumalta sivute, ni se kyssyy jotta: "mitä varte se tuola katola ketree?" No eukko sanoa sukas¹ jotta: "se on

nii riski, se ketree yhdessä yössä kammarillisen kulta- ja hopia-lankoja ja kuttoo ne." Kuninkaan poika sillo ihastu ja lupas¹ ottaa vaimokseen, jos hää sen tekköö. No mamma neuvo¹ tyttöä¹ ja tyttö käv¹ siitte vuoren pirulta rukkaset ja niilä keträs¹ siitte. Mut siitte pit tietee pirun nim, ku piru tul¹ hakemaan rukkasiiaase, muute se otti. No tyttö siitte olj¹ paholla¹ ja itki sitä kun ei tienä pirun nimmeä ja kävel¹ mehässä yksinnään. Mut se sattukii kuulemaan sielä ku piru tanssi ja laulo yksinnään että:

"Tänäpä¹nä maltanen jauhetaan,
huomena häissäni pauhataan;
neito istuu ja itkee
eikä tietä minun nimeä.
Nimeni on Tittilän Tuuri,
Tittilän Tuuri, Tittilän Tuuri."

Tyttö olli¹ siit hyvillään ja aattel: "Kylläpä¹hän minä tiiän huomessa päinä nimmeis." Piru tul¹ huomena huomena morsiinta hakemaan. Tyttö viskata¹ rätkäytti¹ rukkaset ja sano: "Tuoss¹ on Tittilän Tuuri rukkaseis." Piru läkssii¹ pahala mielelä pois. Siitte ol¹ hiät kuninkaan pojan kansa. No mut tyttö kysy, jos hää suap¹ kuhtua kaik¹ tättiise¹ häihin. No kuninkaan poika suostu siihen. Ne olli¹ siit kaik¹ vaivasia: minkä olj¹ jalaka kasvana koukkuun, millä huul¹ olj¹ viruna pitkäle ja. Siitte kuninkaan poika kysy morsiimeltaan jotta "minkä tautta ne kaik¹ olvat¹ tulleet nii vaivasiks?" Morsiin sano jotta "ne on kaikk¹ ketränneet ja kutoneet niinku minäkii ja usseeman kerran, ni sen tautta ne on tulleet vaivasiks." Kuninkaan poika sanokii jotta "minä en ennee millonkaan ketruuta enkä kuvota morsiame¹llain, jott'ei se tulis¹ nuon vaivaseks, ku hänen tättiise. Ja pelekäs jotta ku ei ois¹ jo sillon tulluna ku ens kerran keträs. Mut tyttö vakkuutti, jott'ei hää vielä oo pilole tulla, kyll¹ on muka vielä terve. Ja se olj¹ siit kuninkaan pojan rouvana, vieläkö lie¹ nyttii.

4. Tyttö ja hänen kissaase

Kun ol mökissä ukko ja akka, ja siitte niilä lapsia tyttö ja poika¹ ja eläviä ol lehmä ja kissa. Siitte ku akka keitti huttua, ni mies otti¹ hierimen pyhkiäkseen. Mut akka otti kapustan ja läks ajamaan miestään perästä eikä ois antana. Mies juoks ulos, akka perästä ja sitä tietään mänvät nii et-tää, jott ei kuulunukkaan. Siitte viimeseltä tyttö ja poika söivät hutun, kun ei tullunakkaa issee ja äitiä takasi. Siitte kun ei vieläkkään kuuluna kummastakkaan ni hyö rupesvat jakamaan eläviä. Mut kumpanekkaan ei ois huolina kissasta, kumpanekkii ois ottana lehmän. Vuan kissa sano tytöle: "ota sinä minut, minä voin tehdä sinut vielä onnelliseks!" No poika otti siit lehmän ja tyttö kissan. Ne läksvät siitte tyt-tö ja kissa kulokemmaan tietä myöten. Siitte kissa neuvo tyttöä jotta "nouse sinä puuhun, minä mään kuninkaan karta-noon ja sanon sielä jotta tuola on yks kuninkaan tyttö, jon-ka rosmot ovat ryöstäneet." No se kissa män ja huasto niin-ikkään hovissa. Siitte armahettiin ja haittiin pois tyttö kuninkaan kartannoon. Se tyttö sano siitte ite kansa ole-vaase ihan kuninkaan tytär. Siitte koiteltiin, jos hää on kuninkaan tyttö tahi ei: Pantiin iltasila olen kors hänen alleesa, tokko niät tuntoo. Mut kissa neuvo tyttöä huomessa uamuna muuten kiittämään vuuvetta hyväks, mut valittammaan yhen kovan olleen alla. Tyttö tek niin ja kahtel vuuvettaa-se ja viskas¹ viimeselä olen korren pois ja sano: "tuoha se ollii." Siitte sannoovat keskennään kuninkoan hovissa jotta: "kyllä tuo taitaa olla kuninkaan tyttö, koska se niin vis-sist tuntoo mitä vuoteessaan on." Toisena iltana pantiin herne vuoteesen ja sanottiin: "jos hää tuota tuntoo, ni totta vissii on kuninkaan tyttö." No kissa neuvoo tuas ilta-sila jotta: "nyt pannaan herne tänä iltana, valita huomess uamuna tuas¹ vuuvetta!" Tyttö valitti tuas¹ huomess uamuna ja sano jotta: "muutosi ol vuuvve hyvä, mut ol kova niinku kiv hänen allaan." Siitte tyttö ehti herneen ja viskas¹ pois ja sano jotta: "tuoha se ollii." Siitte kuninkaan hovissa sanovat¹⁾ jo kaikki jotta: "kyllä se on kuninkaan tyttö,

¹⁾ obs. impf.

koska niin vissiin kaikki tuntoo", ja annettiin kuninkaan pojale morsimeks. Siitte puolpäivästä syyvessä tyttö kahast ikkunasta pellole¹⁾ ja nauraht, ku näk issääse ja äitiise juoksevan, isä hierin käissä ja äit kapusta käissä vielä perästä. Tytöltä kysyttiin siitte jotta: "mikä häntä nauratti", mut hää sano jotta: "minä sanon sen iltasila." Siitte kissa neuvo tyttöä ja tyttö sano siit jotta: "minä nauran sillä, ku tämä on nii huono tää kuninkaan hov, minun isälläin ol₁ paljoa paremp." No siitte huommena lähettiin kahtomaan tytön kotia minkälainen tuo ol₁. Ja männessä tyttö mitä näk työmiehiä ni sano jotta ne ol₁ kaikki hänen issääse aluskunto. Se kissa vei siit tytön pirun linnaan ja neuvo pirun nimen ja käsk sanomaan: "Pois Tirso linnastain, minä asun ihe!" Siitte mäntiin pirun linnale, nii tyttö läks ihe ensi eiltäpäin ja sano jotta: "minä lähen ihe ensin avvoomaan teile ovia.²⁾" Siitte tyttö män₁ ensi kissaase kansa sissää ja sano jotta: "pois Tirso linnastain, minä asun ihe!" Sillonkos pirut män₁ä pumppusvat maisten matkaase koko linnasta ja tyttö toi suloha₁s-joukkoose sinne sissään ja piäs kuninkaan pojale rouvaks ja jäivät asumaan siit kuninkaan pojan kansa yhessä sinne. Siit ne sanovattii jotta se ol₁ paljo kommeemp ku se, mistä läksivät. Mut kissoo tyttö pit hyvänä niin kauva ku el. Siihen se loppu.

1) = ulos

2) = ovea

Murteenäytleitä.

*koonnut
Parikkalasta
Tauno Hannikainen.*

V 1885.

1885

1. Mikko Meikäläinen

tahikka

Kolmesta väkevästä miehestä

(Kertoja Anni Timonen, Parikkalan Joukio)

Niitä yks mies ol' niin väkevä jot se ku män ongittāmoa, ni sill ol' tukkipuu ongenvapana ja maholehmän roato ongen sättonä. Sit se läks muita väkevii miehii ehtimeä, ja ol' eräs mies vuoren kappaleita loukuttamassa ja sille heä sano: "siepä väkevä oot ku vuoren kappaleita loukutat." Se vastaš jot "ehä mie väkevä oo, va Mikko Meikäläine on väkevä". No hyö mänvät Mikon luo. Sitte se Mikko Meikäläine ol' niin tottelematon, jot ei se totelt keťeä, se ol' niin mainion väkevä. Heä män kuninkoalta pyytāmeä išeäse vanhoa velkoa. Seulallisen pyyťi kultoa, toisen hoĵiita. Kuńingas sanovat: "ei meillä ole miťeä velkoa siun isälleis." Heä sano: "jos että anna, ni mie tapan teiät." Kuńingas pań kakssaťoa sotamiestä ihtiise vahtimoa. Mut Mikko Meikäläine tappo ěe sotamiehet ja män toisen kerran pyytāmeä seulallisen kultoa toisen hoĵiita. Kuńingas pań kolmesaťoa sotamiestä ihtiise vahtimoa, mut heä kaik tappo ěekii. Sitte kuńingas tahto panna viissaťoa miestä, ja kaik tappo ěekii. Silloń kuńingas anto hänelle seulallisen kultoa, toisen hoĵiita. Ja heä män niihen toisiin väkeviin miehiin luo. Ne läks kolme väkeveä miestä kulkemoa, asetuvat mehteä vuoren louhee. Yks mies käi rokkoa keittāmeä muut miehet män työtä roatamoa. Sillä ajalla tul' pahan miehen ämmä vuoresta, joi rokan kattilasta. Toiset miehet tul' syömeä; siin ei oltkoa ku vettä kattilassa. Toisena päivänä jäi vuoren loukuttaja rokkoa keittāmeä. Pahan miehen ämmä tul' rokkoa juomoa, vuoren loukuttaja löi sitä peähä, kaks hammasta jäi kattilan laitoa. Kolmantena päinä jäi Mikko Meikäläine rokkoa keittāmeä. Se pahan miehen ämmä tul', a Mikko Meikäläine löi sen kallioo rysyks. Sitte tul' toiset miehet syömeä, hänell ol' jo pahan miehen ämmä tapettuna. - Mahon lehmän nahasta leikkašvat ihellee remelit ja laskivat vuoren sišeä Mikko Meikäläisen. Siell' ol' hyvin kaunis tyttö pahan miehen kartanossa, siellä ku

neät ol' iso hovi ja hyvin äiä tavaroa niillä. Tyttö sano: "elä tule tänne; meiän isäntä ku soap kotii, se tappoa siut." Mikko Meikäläinen sano: "minkäläine se on, joka meiät tappoa?" Tyttö sano: "jos tahot vuottoa meiän isänteä kotii, ni tuolla peräkammarissa on väkvettä, voia sillä ihteis." Mikko Meikäläine vois ja pañ vettä siĵoa. Paha mies tul' ihe kotii. Heä tahto käyvä Mikko Meikäläistä tappamoa, a Mikko Meikäläine otti hänet kii; se sano: "lase, hyvä mies, miut käymeä tuolla peräkammarissa, jotta mie saisin syntiin anteeks." Mikko Meikäläine heitti irti, paha mies män peräkammarii, vois ihtiise; se tul' järin huonommaks. Ja Mikko Meikäläine tappo pahan miehen. Sitt' ne kaks väkeveä miestä nostivat nahkaremelloissä ylös nuoren tytön ja paljo tavaroa, a Mikko Meikäläisen heittivät sinne.

Se jäi sinne alamoalimoa, siellä läks kulkemoa. Sitte sattu kaupunnin rintoa yhön leškmummon mökkii. Heä siihe käi kotvävyks. Yhtenä oamuna nous ylös, toine puol' kaupunnin rahvasta nauroa, toine puol' itköö. Mikko Meikäläine kysy siltä leškmummolta: "mikäkäs se on, ku toine puol' kaupunnin rahvasta itköö, toine puol' nauroa?" Leškmummo sañoo: "tänä oamuna tuĵoo keisarin tytärtä lohikeärme syömeä, sillä kolme peätä." Mikko Meikäläinen män sitte kahtomoa: se ol' meren rannalla keisarin tytär vuottamassa ku läks lohikeärme mereltä tulemoa. Mikko Meikäläine otti miekkoase, ja lohikeärme tuĵoo. Sillä ol' jo suut auk, jott ei muuta ku nielaśsa keisarin tyttären. Mikko Meikäläine sano: "kahoppas jälelleis, sieltä tuĵoo hirmuśemp siñuu." A Mikko Meikäläine löi keärmeeltä peät poikki, kuninkoan tytär peās kotiise. Ja tuĵoo toine oamu, Mikko Meikäläine nousoo ylös, kahtoo: toine puol' kaupunnin rahvasta itköö, toine puol' nauroa. Kysy leškmummolta: "mikä se on kumma ku toine puol' kaupunnin rahvasta itköö, toine puol' nauroa?" "Tänä oamuna tuĵoo semmoñe lohikeärme, joll on kuus peätä. Se syöp keisarin tyttären." Mikko Meikäläine otti miekkoase, mänöö kahtomoa. Ja mereltä tuĵoo se lohikeärme joll on kuus peätä, keisarin tytär on rannalla vuottamassa. Mikko Meikäläine sano: "kahoppas jälelleis sieltä tuĵoo se kuka

on siñuu hirmuśemp." Lohikeärme kahto toakseese. Silloñ M. M. löi peät poikki, ja keisarin tytär peäs koñiise. Ja tul' kolmais oamu. Mikko Meikäläine toas kyśyy: "mikäkäs se on ku toine puol' kaupunnin rahvasta itköö, toine nauroa?" Leśkmummo vastajoa: "Tän oamuna tuĹoo semmoñe lohikeärme jolla on peätä yhöksän." Mikko Meikäläine toas otti miekkoase, mänöö kahtomoa: keisarin tytär on rannalla vuottamassa. Ja lohikeärme tuĹoo, sillä on yhöksän peätä. Mikko Meikäläine sañoo: "kahoppas jälelleis, hirmuśemp tuĹoo ihtiäis." Toas Mikko Meikäläinen lyöp peät poikki, ja Mikko Meikäläisen ohtoa paino kuninkoan tytär sormuksella meřkin. Sitte kuñinkoan tytär peäs rauhoa, ja kuñingas varusti suuret piot siintä hyvästä mielestä ku tytär pelastu kuolemasta. Kuñinkoan pitoloihe tul' äiä kaupunnin kansoa, ja kuñingas sano tyttärelee: "sie tokko tunnet sitä miestä, joka siut pelasti?" Tytär vastaś: "tunnen vaikk tuhanista, viel se on tulematta." Tytär vuotti portilla siihe ast konsa tul' Mikko Meikäläine. Kuningas lupaś tyttäreese ja puolen valtakuntoase Mikko Meikäläiselle. Mikko Meikäläine ei huol'int' siintä, sano: "pelasta miut ylävaltakuntoa teältä pois." Kuningas pañ kahalinnun selkeä Mikko Meikäläisen ja laitto ylämoalimoa. Kahalintu ku lenti meren kohalla, kysy Mikolta: "Joko meř näytteä miten pieneltä?" "Joha tuo näytteä niin pieneltä ku jauhinkivi." Sitte kahalintu puotti Mikko Meikäläisen merree selästeä. Kahalintu kysy Mikko Meikäläiseltä: "Säikähyt sie?" Mikko sano: "ka säikähyñhä mie." Kahalintu sano: "säikähyñhä miekii, ku sie ammut' kaurahuussaltaś." Sitte läks kahalintu lentämeä Mikko selässä, kysy: "joko näyttää meř miten pieneltä?" "Joha tuo näytteä miun silmissäin ku jauhinkiven silmältä." A kahalintu puotti Mikko Meikäläisen uuestoa merree ja otti sitte selkeäse ja lenti ylämoalimoa. Ja Mikko Meikäläine löys ne kaks väkeveä miestä, ongittajan ja vuoren loukuttajan ja sai ne tavarat jotka pahan miehen hoasta nostettii, ja tytönkii. Ja sitte erośivat ne kolme väkeveä miestä.

2. Repo ja hukka
(Kertonut Anni Timonen)

Oottako sen kuult ku muinoń hukka ja repo roatovat yhössä halmeen. Sitte ku hyö käivät ahosta puimoa, repo nous parsille ja hukka puille. Repo sano hukalle: "pui, pui putkaselkä, mie parsii kiin pitelen." Ku saivat ahoksen puineen ja viskanneen ja ruumenlājä tuł suuremp ku jyvälājä, ni repo sano hukalle: "suuremmalle suuremp lājä, pienemmälle pienemp lājä." Käytii huttuu keittämeä, hukka p̄yti revon huttuu maistoaksee. Hukka sano revolle: "min-täi siun huttuus on mākiimp ku miun?" Hukan huttu k'ol' ruumenista, revon suuruksesta. Repo sano: "mie nousin huuorsille ja tipahutin rasvoa sēkoa." Hukka ku käi tipahuttamoa, ni siltä palo perse mustaks, ja musta se on vieläki.

1886

1. Antti Puuhaara
(Kertonut Heikki Paajanen, Parikkalan
Kangaskylä)

Ku ennen ajo herra yhönkerran keskiivarii, ni siihe ol' sitte sinä yönä syntynt poika. Se herra ku män pihalle, ni heä kuul' sit, jot onnet ulkohuusin semmośen takana hoastelvat, jot mikä tälle nyt panna onneks tälle pojalle; ni hyö sit sanovat jot "pannoa" - se ol' rihkamakauppii, se herra - ni hyö sanovat jot "pannoa rihkamakauppiin perilliseks teä poika". No sit se herra män sīseä, ni sit hänelle oamusilla - ku ol' yöllä syntynt se poika - tuotii kahvii, ni hyö sit hänelle sanottii, jot "täss ois pojan varpaisii" - niinku Suomessa täällä sanotoa. Sit se rihkamakauppii arvel jot "tämäpä se onkii se, jonka onnet määräsvät miulle **perilliseks**". Heä sit alko ihesseä miittii, jot "mitenkäs se sit ois miun perilliśein?" Sit heä meinas,

se herra, jot, "mie ostan sen pojan", ku hänell ei muita lapsii olt, ja heä tuumaš jot "mie sit murhoan sen niin eihä se sit miten miun perillišein ole". Sit heä sano jot "ettäk työ möis sitä lasta miulle?" No hyö möivät 500:sta ruplasta sen pojan, neät, kalliista rahasta, ku heillä ol' paljo lapsii. Sit ku saivat myöneeks sen lapsen, ni se herra läks ajamoa, ja heä sit vei mukkoasa sen lapsen. Sit heä männesseä mehässä tuumaš jot "nyt mie tapań sen pojan", mut ei kuitenkoa roahint tappoa ni sit heä pań puuhoaroa riippumoa sen pojan. Sit sattu mehästä (nämä) mehtämiehet tulemoa, ni hyö ottivat sen lapsen ja veivät kottiisa ja sit kasvattivat siitä. A hyö Antiks ristivät, mut eivät tienneet muuta sukunimeks panna, ni pańvat Puuhoaran, ku hyö puuhoarasta löysvät sen. Sitte kulu viistoista vuotta siitä aikoa, ku sattu uuestoa ajamoa sitä samoa tietä se rihkamakauppii, se sama herra. Sit ku se läks se poika sitä herroa kyytii - se ol' neät kyytpojaks sattunt siihe keskiiverii - ni se herra ku kysy siltä pojalta jot "mikä siun niñeis on?" ni heä ku sit sano jot "mie oon Antti Puuhoara", ni se herra sit kysy jot "minkä-tähe siul semmoñe nimi on?" Sit se poika sano jot "miun on reissuvainen herra ostant keskiiveristä ja jättänt puuhoaroa kuolemoa". Siitä sai sit tietäksee se herra, jot se onkii se sama poika, jota heä ol' tahtont hävitteä. Sit se herra meinas jot "ah hiis ku tämä on kasvant näin suureks tää poika, ni tämähä se on miun perillišein kuitenkin, ku se ei tultkoa kuolleeks". Se otti ja pyys jot "et sie lähtis miun kottiiń kirjoa viemeä ku sie oot yksinäine poika?" heä pit neät sitä tuumoa jot sit kotona murhattoa se poika - ja poika otti männäksee. Sit heä kirutti kirjan sille pojalle. Sit poika ku män hänen kottiisa ni hä kirutti kirjoa jot se poika pittää hirtteä portin pihtpuolisee suuree koivuu. Sit ku se poika män, ni ku matka ol' pitkä, ni heä nukku makkoamoa tien laittoa, se poika, ni tul' ne samat onnet ja ottivat häneltä taskusta sen kirjan ja kiruttivat toisen kirjan silviisii, jot "poika pitteä ottoa hyväst vastoa ja meiän suur Palle - se ol' sen niminen koira heillä - pittää hirtteä" - eikä poika tient mitteä siitä jot

onnet ol'vat kirutuksen muuttaneet. Kotona sit tek'vät niin sitte, ku ne onnet määräsvät, eikä se rouva hirvint olla tekemättä. Sitte se rihkamakauppii ku män kottiise, ajo reissulta ni heä sitte näk' jo etteältä, jot "tuossa se nyt poika rotkottaa" - mut ne onnet ku neät määräs toisin, ni se ol'kii koira joka puussa riippu. Herra ku tul, ni poika juoks hyvillä mielin vastoa, niin ku isännälle ainakin, ni häntä jäyneytti jotta "kahoks ilkiöö, ku on vielä tuossa, siitäpäs pääsemättömissä on". Sit ku heä män sisseä, ni sano rouvallee jot "mites se niin on, jot se koira on hirtetty", ni se rouva sano jot "itehä työ kirutitta niin sen kirjeen, ni pithä meiän niin tehä". Herra sit sano jot "ei koskoa myö olla niin kiruttanneet", ni rouva sit toi hänelle sen kirjan nähä, ni heä sit näk', jot "mites se niinpuolin on mäntkii" - onnet kirutti neät sammoa tyylii ku herrakii. Sit herra otti ja meinas jot "mie hänen laitatan Pohjanmoalle", jot hänen pit' sieltä soaha kolm karvoa jättiläisen parrasta jot tottaha heä sinne hukkuu. No poika otti männäksee. Siel on Pohjanmoalla sit lautta ni sen lautan toisella puolella on sit se jättiläisen hovi. Sit ku se poika läks mänemeä ni heä, ensimmäisen valtakunnan läp ku män - siin ol' neät monta valtakunta välillä - ni heä ensimmäisee kuninkoan hovvii pyrki yöks. Sit siinä kysel'vät jot "mistä sie oot ja mikä poika?" ni heä sit sano jot "mie oon Antti Puuhoara ja rihkamakauppiin poika" - heä neät jo sano ihtiään rihkamakauppiin pojaksii -. Sit ol' kuninkoan tyttären silmät kippiit, ni hyö sanovat jot "et sie ottaś toimittoakseś meiänkii aśsiitamma jot kysysit jot, ku meiän kuninkoan tyttären silmät on kippiit olleet kauvan ni millä ne paranoo, se tietää senkii se jättiläinen", tahi piru - piruksha ne nyt sitä sannoovat. No poika otti toimittoaksee. Sit siitä antovat evästä paljo matkalle. No sit se poika ku män toisen valtakunnan läp, ni män toisee kuninkoan hovvii, ni siellä kysel'vät jot "mistä sie oot ja mikä poika ja mihi siull on matka?" Ni heä sit sano jot "mie oon Antti Puuhoara ja rihkamakauppiin perillinen" - heä neät jo sano ihtiään rihkamakauppiin perilliseks - ja sit heä selitti mihi heän ol mänössä

ja minkälainen ašsii ol'. No hyö toas sanovat jot "kysy sie meiänkii ašsiita, ku meillä on ryytmaa pillautunt, ku se tek ennen hyviä hetelmiä, va nyt on pillautunt jot kaikki kuivoavat puut, ni millä se parantuś, se tietee senkii, se jättiläinen". No sit poika otti tiiustoaksee senkii asian silt jättiläiseltä. Sitte tul' se Pohjanmoan lautta, joka on jo lik sitä jättiläisen hovvii. Sit siin ol' salmi, ni siin ol' lauttamiehet jo olleet kolmekymmentä vuotta siinä virassa, eikä peässeet pois siitä virasta mitenkeä. Sit ne lauttamiehet, ku poika sano ašsiisa heille, ni hyö käskvät kysymeä jättiläiseltä jot miten hyö peäsiśvät pois siitä virasta, ku hyö jo olvat 30 vuotta siinä olleet. A hyö hirvittelvät poikoa jot "kyl se syöp siut". Poika ei pelänt. Sit poika män sinne Jättiläisen hovvii. Sit Jättiläinen ei olt kotona. Sit Jättiläisellä ol' semmoine ristitty emäntä, ni se kysy pojalta jot "mitä sie läksit?" Ni heä sit hoasto "jot miun pitäs soaha sen Jättiläisen parrasta kolme karvoa". No sit sano se ristitty emäntä jot "kyl niit on vaikk soaha". Heä sano jot "meä sie uunin holmii piiloo. Jättiläinen ku tulloo kottii, ni hänelle haisoo ristityn veř nenneä, ni mie sit valehtelen hänelle." No sit poika män holmii piiloo ja hoasto emännälle kaiken matkasa jot "miun pitäs ensimäisee kuninkoan hovvii soaha tietee, ku siellä on kuninkoan tyttären silmät kippiit, jot millä ne paranoo, ja toisee kuninkoan hovvii, ku siit on ryytmoa pillautunt, jot miten se paranoo", käsk tiiustammoa jättiläiseltä sitä emäntää, ja sit ne lauttamiehet, jot miten hyö pois peäsöövät. Emäntä sit sano jot "meähä sie voa piiloo, sit heä ku tulloo kottii ja käyp makkoamo, ni mie sit käyn hänen viereesä ja aina riipasen hänen parrastoa yhen karvan kerrassoa" - hyö silviisii tuumasivat. Sit ku Jättiläinen tul' kottii, ni heä sano jot, "ka, mistäs se haisoo ristityn veř miulle". Se hais poika hänelle nenneä vaikk ol' piilossa. Emäntä valehtel' sitte jot "mitä sie hupajat, ku mie oon ristitty ihminen ni miehän mie haisen". No sit ku heä ei soant selveä siitä ni heä söi ja käi makkoamo, ni emäntä käi sit vieree, jot ois soant parrasta karvan nyhtää ain välistä. Sit ku se

makaš, ni emäntä jo riuhtas yhön karvan parrasta. Se sil-
 loin siihe havaht ja karaht "mitäs sie miun parrastain ny-
 hät". Sit emäntä valehtel' unta nähneesä, jot heä unmielis-
 sää ol' sen karvan riipast. Sit Jättiläinen kysy jot "mitä
 unta sie näit?" ni emäntä sit valehtel' jot "mie näin unta
 jot yhessä kuninkoan hovissa ol' tyttäreillä silmät kippiit",
 ni sitte sano jot "mikä niitä kippiinä pitteä?" Jättiläi-
 nen sit sano jot "onha se nyt suur aššii, ei muuta ku yhök-
 sästä kiehuvaista lähteestä vettä kantoa ja sillä tyttären
 silmät pessöö ja kantoa ne veit niihi lähteisi takasi, ni
 sillähä se paranoo". Ku toas käivät makkoamaa, ni emäntä
 toas käi unta näkemeä. Poika voa kuuntel' ravissa, se ei
 hiiskahtantkoa. Jättiläine ku nukku toas makkoamaa, ni
 emäntä toas nyhtäs karvan pois parrasta. Jättiläinen ku
 toas karaht jot "mitäs sie miun parrastain revit?", ni
 emäntä toas käi valehtelemmoa jot - "mie toas unta näin".
 Jättiläinen sano jot "ainakos sie unta neät". Mut kysy
 sit kuitenkin jot "mitä unta sie nyt toas näit". Emäntä
 sano jot "mie olin yhessä kuninkoan hovissa olevinnain, ni
 siitä ku ol' ryytmoa pillautunt, ni se tek ennen hyviä he-
 telmiä, mut nyt kuivaa kaik"; heä sitä unta toas ol' näke-
 vinnää, kysy jot mikä sitä kuivattaa. Jättiläinen sit sano
 jot "mikä on härrein puu siinä ryytmoassa, ni sen puun juu-
 riin alla on hyvin suur kärme, ni se immöö kaiken mehun
 pois, ja siitähä ne kuivoo muutki puut ku ne on sen puun
 juurista kasvaneet". Poika voa kuuntel ravissa ja pañ mie-
 leesä. Sit toas käivät makkoamaa, ja emännän toas miel tek
 kolmatta karvoa nyhtämeä, mut sit se jo hirvitti, jot "nyt
 se suuttuu pahaks ja lyöp". Sit ku riipas taas sen kolman-
 nen karvan jo, ni sit ku se karaht jot "ihmekköš siin on,
 ku sie miun partajain revit". Emäntä toas valehtel' jot "ku
 mie toas unta näjin". "No ainakos sie unta neät" sano toas
 se jättiläinen ja kysy sit jot "mitä unta sie toas näjit".
 Emäntä sit sano jot "mie ku olin tuoss lautalla olevin-
 nain ni siin ol' lauttamiehet jo kolmekymtä vuotta olleet
 ni ne ei siitä pois peäse". Sit kysy jot "mintäi ne ei
 siitä pois peäse?", ni Jättiläinen sano jot "onha se nyt
 suur konst: ensimmäinen kyytmies ku tulloo yl'viettäväks, ni

hyö ku hyppeävät ensiks pois venneestä ja potkasoovat vassemmallalla jalalla venettä ja sannoovat jot sie jäät siihe, mie lähen pois, ni sillähä ne siitä peäsöövät." Sit se Jättiläinen jo nous ylös makkoamasta ja läks jo pois kotuuse - suuttu, ku emäntä karvat pois nyhti. No sit se poika läks kansa pois kottiise mänemeä, ja emäntä anto hänelle ne kolme karvoa paperii. Sitte ku tul' siihe lautalle, ni lauttamiehet sanovat jot "kysyt' sie meiän aassiita", ni poika sano jot "kysyn, mut en neuvo ennenku yl' viettä". No mielelleähä lauttamiehet yl' veivät, ku poika lupas assiin sannoo. No sit heä neuvo heille silviisii, ku ol' Jättiläinen sanont. Sit antovat pojalle puoltoistatattoo pankkoruploa rahhoa palkaks - se ol' neät niin vanhoan aikaan jot ol' vielä pankkoruplat käynnissä. - Sit män siihe kuninkoan hovvii, jossa ol' ryytmoa pillautunt, ensimmäiseks yöks joutu. Hyö kysyvät jot "kysyt' sie meiän aassiita?" Heä sano jot "kysyn", ja neuvo sit silviisii jot mikä on härrein puu ni sen alla on suur kärke joka immöö mehun pois. Kuningas paikalla pañ perkkoomoa miehet härreimmän puun alta, ja se löytyi sit sieltä se kärke. Sit annettiin toas siitä kuninkoan hovista palkaks, ku läks kottii mänemeä kaks hevošta ja vaunut ja rahhoa hyvä joukko. Sit män siihe toisee kuninkoan hovvii toas, jossa ol' ne kuninkoan tyttären silmät kippiit, siihe reissus yöks. Sit hyö kysyvät jot "kysyt' sie meiän assiita?" Heä sano jot "kysyn", ja neuvo sit silviisii jot, ku yheksästä kiehuvaasta lähteestä kantaa vettä ja niillä vesillä sit pessöö tyttären silmät ja sit kantaa ne veit takasi niihi lähteisi, ni sillä ne silmät paranoo. Se niin tehtii sit, ja se sillä parañ. Sit toas sai poika sieltä hyvvyttä lähtiissä, va sitä mie en muista kuin paljon ja läks siitä ajamo kottiise. Sit se ol rikas jo. Sit rihkamakauppii ottikii hyväst vastoa sen pojan, ku näk', jot tämä ol'kii rikkaaks peäst sillä matkalloa ja otti talloosa ja pit' niinku ommo poikoasa. Sit se rihkamakauppii kysy jot "mistä sie niitä rikkauksia niin paljo sait?" Poika sano jot "sieltähä niitä soap, ja tuos on ne kolme karvoa jättiläisen parrasta". Sit rihkamakauppii ol' hyvilleän ja meinas jot "ei se jeä mihinkeän, se soap kaikki

aikaseks". Sit se läks itse se rihkamakauppii Pohjanmoalle rikkauksia hakemoa. A heä ku tul siihe lautalle ni ne lauttamiehet jättivät hänet siihe lautalle lauttamieheks ja siellä se on tännäpäivänä. A poika jäi hänen perilliseksi.

2. Partamoali

(Kertonut Heikki Paajanen)

Ennen mie poikamiehenä ku keitin pikkii tuolla Antsan lahen tuolla puolla, ni sit tul pahamies siihe miun luoksein. Hänellä ol' julman pitkä parta. Heä kysy: "mitä sie siinä tiet?" Mie sanoñ, ku näin jot hänellä ol niin pitkä parta, ni mie sanoñ jot "mie keitän tästä partamoalii". Heä sano: "moaloo hyvä mies miunkii partain." Mie sanon jot "moaloanha mie". Mie semmosee suuree pottii koavon sitä sullaa pikkii ja siihe sitte käskin hänen pistämeä partaase. Sit mie sanoñ hänelle jot se pittää pittää siinä siihe ast ku jeähtyy jot ku sormella koittaa ni on kova. Sit heä pit siinä siihe ast ku se ol' jeähtynt, mut mie ku läksin pois siitä ennen ku se ol' jeähtynt, ni heä kysy jot "mikä siun on nimes?" ni mie sanon jot "tämmöhen". Heä ku sitte kävel parta potissa ja kämmenillä pitel pottii alta, ku ei jaksant suurta pottii parrastaa kantoa, ni heä voa kysy jokkaiselta ken tul vastaa jot "outtak työ näht tämmöstä", ni ihmis(e)t sanovat kaikki jot "eihä kuka tuommoista oo näht".

3. Partalipsu ym. kaskuja

(Kertonut Heikki Paajanen)

Ennen Juones vainaa ku Tepomäissä roato, no sitte halkas suurta petäjeä kiilanaulojen kanssa halk, ni pahamies tul hänen luokseesa ja sano jot "mitä sie siinä tiet?"

Heä sano: "mie tien täst partalipsuu" heä ku neät näk jot pahalla miehellä ol' julman pitkä parta. No pahalla miehellä ku ol' parta vanukkeissa ni sano: "lipsuu hyvä mies miunkii partain." Heä sano: "lipsuunha mie. Pistä vaa partas tuoho rakkoo." Paha mies ku pist partasa siihe, ni heä tempas naulat pois, ni paholainen jäikii siihe. Sit ihe läks pois ja valehtel paholaiselle jot "jos kuka kyssyy kuka siut siihe pañ, ni sano jot 'ihe tein, elä peästä'." Sit heä ku jäi siihe huutamoa, ni toiset pirut ku tul kysymää jot "kuka siut siihe pañ", ni heä voa huus jot "ihe tein, elä peästä, ihe tein, elä peästä" ni toiset pirut eivät hirvinneet auttaa. Sit palo kaski siinä ni siihe palo heäkii ja siihe loppu se piru.

Ennen Vuoleella ku mies ongitti Sirkan järvessä koko päivän eikä soant yht kallaa ni sit otti ja noitu jot vaikka heä piru tulis ja antas kaloja. Silloñ piru kapsaht järvestä venneen kokalle ja sano: mitä sie annat miulle ni mie annan siulle kaloja. Mies sano mie annan siulle puolen henkiäin, ku kaloja annat. Silloñ piru pukersii järvee, ja sitteku mätti sille miehelle kaloja ni kohta ol' venneellinen. No sit mies ku sai kaloja mielestää kyllin ni häntä ku rupes pierettämmää sano pirulle jot nyt tule tänne mie annan siulle puolen henkiäin. Piru ku tul ni mies ku pieras oikee pärräytti ja sano jo män enemmän ku puol' henkii ei sen ku ota kii. Piru ku pyyhkäs perästä myötätuulta, sano ku tul' takasi jot kolmessa kirkkokunnassa käin ja kahest kourassain piin ni pois peäs.

Ennen ku ol' rikas talo, ni sit onnet ain yöllä kynti ku ihe päivällä roatovat. Köyhä mies sit, ku näk jot siellä on yölläki kyntäjät, ni män kysymeä jot "mitkäs kyntäjät

työ ootta?" ni hyö sanovat jot myö oomma onnet. Köyhä mies sano jot missäs se miun onnein on, ku se ei roa'a miulle ku miun pittää köyhänä olla. Sit ne onnet sanovat hänelle jot tuollaha tuo vennyy nauriskuopassa. Sit heä män kuopan suulle sano: "mitäs ihmettä sie teällä tiet ku miun pittää köyhänä olla ja sie et auta minnuu ensinkeä". Sit onni sano: "käyhä sie tekemeä sitä, mitä mitä mie ossaan, ni kyl mie sit autan." Sit heä sano mitä miun pittää tehdä, ni onni sano "ruppii käymeä kauppaa, sitä mie ossaan tehdä, kyl mie sit autan", sano. Sit heä sano millä mie kauppaa tien ku miulla ei oo rahhaa. Onni sano: "ota kissa ja vie siihe moaha miss ei kissoa oo ensinkää." No heä otti ja män laivoa kissan kansa ja reissus sit siihe moaha miss ei kissoa olt ensinkeä, onnii ehtimeä. Sit ku heä iltasilla talloo yöks pyrki, ni talossa ku ol' paljo väkkii, ni sanovat jot ei meill oo tillaa, ei oo ku riih' tyhjänä, ni siel on rottaa, hiirtä niin paljon jot ne syövät siun. No hänellä ku ol' kissa säkissä ni eihä heä hiiriä eikä rottia pelänt. Hyö sit laskivat riihee, ku heä pyrki. Heä ku käi makkoamaa, heä laski kissan irt ja se tappo hiirtä ja rottaa niin paljo jot ol' oven eissä suur ruko oamusilla. Heä voa makas jot ei tietäntkää mitä kissa tek', roato. Oamušilla tulloo yks talon immeisii kahtomoa, jot vielä se on elossa mies, ku siel on hiirtä niin paljo ni söihä ne sen. No se ku näk', jot kissa maka's miehen ryntäillä ja murritti ja hiirtä, rottoa semmoine ruko oven eissä, ni heä juoks tuppoa, kerto, jot "siellähä ihme elokas on, se on tappant miehen ja rottaa hiirtä semmoisen ruon oven ettee, nyt voa makkoa miehen ryntäillä ja murrittaa. Sitä juoksivat sitte kaikki joukko tuvasta kahtomoa, siitä sit havaht mieskii ja kissa kansa läks ryntäiltä pois. Hyö kysyvät jot "mikäkäs elokas se on?" Heä sano jot "se on kissa, se tappoa hiiret ja rotat kaikki". Hyö sanovat jot myö hyvä mies meille tämä. No heä sano jot myönnä mie, mut tämä maksaa niin paljo, jot työ että jaksa ostoa sitä. Hyö kysyvät jot "mitä se maksaa". Heä sano jot niin paljo hoppiita jot on hoppiita joka puolella ympärillä ku heä hännästä kissoa pit' riippumassa. Ei rikas talo huolint, kantovat hoppiita

niin paljo, ja poika voa hännästä virutti jot tulis suuremp läjä. Sit ei muuta ku tul' hoppiisa kanssa kottii ja rupes kaupan käyntiin ja onni autto sitte niin jot ol' kohta rikkaamp ku se rikas talo, ku tapas onnesa kässiisä. Jokkainen ken ei vaa tappaa onnea kässiisä ni sen täytyy köyhänä olla.

Ku pahamies ja oikii mies löivät veon jot, ku nous pilvi taivoalle, ni ku ol pahallamiehellä kultanen puntar semmoine ni kumpane jaksaa puntarin ylemmä viskata ni se soap hatullisen rahhoa. Sit oikii mies sano pahalle miehelle jot "viskoaha sie enissä". Sit pahamies ku viskaas ni se ku män oikee yllää pilvii ast ni sitte putoas takasi ja män kyynärän moan sisseä. Pahamies sit sano oikiille miehelle jot "no viskaappas sie nyt". A oikii mies sano jot "en mie viskoa ennen ku nousoo tuo pilvi, ni mies viskoan sen pilven peälle". Pahamies sano "en mie anna puntariain, ennen mie maksan veon", ja anto sit hatullisen rahhoa.

Ennen ku Lindblad asu tässä, ni hänellä ol' hyvä orit, ni heä sitä pitel tuolla Soareksilla, ni sit hukan tek miel' sitä oritta. Sit hukka meinas jot eihä sitä mikä jaksas semmoista syyä, ni sit heä meinas jot kuha mie saisin hännänkii. Hukka sit hiivi pellon takkoa orriille häntää kii, se ku riuhtas hännästä ni orit ku läks oikomoa tänne tuon suon yl', ni hukka jäi hampaistoa kii siihe häntää. Sit ku tulivat suon yl', hukka orriin hännässä kii, ni sitte jänis istu tien laiassa, ku alkovat tälle puolen suosta peästä. Sit jänis kysy hukalta jot "mihi Pietar kyyvillä ajjaa?" Hukka sano: "Jumala ties Juhana veikko, minne viimein vietänee, missä yötä lietänöö, ennen leuvat lohkaa, ennenk häntä katkaa."

Näytteitä

Väpuriin pitäjän kielimurteista.

Keräilyt

Helsingin Alkio-Opiaton konventin jäsen

Haarle Krohn kesäkuu 1878.

1878

1. Kuim Marrii kosittii¹⁾ ja kuulotus-
kalaasit
 Tos tappaus.
 (Haastant Miina Pekkanen)

Ol keskviikko-ilta. Meit ol kaikkii kussuttu ke-
 kievarii juomaa mettä. No, Mari lupas tulla ja²⁾, mutt
 sill olki(n) toiset meiningit mielessä. No, myö ei käyty
 hänt uottamaa³⁾, mutt mäntii kestkievarii sitt. Juotii
 mettä ja tanssittii. Viis henkii meit ol. (J)a²⁾ kum^{myö}
 tultii kestkievarist pois vähä ennen^{kymmenää}, niin sillo
 justii ajjoitki(n)^{Kuninkaa}⁴⁾ hovvii⁵⁾ ja Mari ol nii juh-
 lavaatteiss puettuna ja uotti sulhasta. Sulhasem^{pää} oli
 nii siliäks muikattu⁶⁾, ett kärpäne(n) ois taittant jalka-
 jans, jos ois sattunt lentämää^{päähä}. Ja puhemies kun al-
 ko jutella isän kanss ojakaivamisist ja kaurapelloist ja
 kaikellaisista töist enstäi, ennenku sitä juttuu alotti.
 Sulhane(n) uottel niin kärsimättömäst sitä hetkii millo(n)
 hänen asjans esille tulis. No, jopa morsjamen mamma toi
 kohvikattilam⁷⁾ pöytää, käyttii juomaa ja sittekos pääs
 kielen sie⁸⁾ irrallee. Sitt alkovat käyvvä⁹⁾ nyt sitä kos-
 joimis-asjaa juttelemaa. Ehäm mie¹⁰⁾ tiijä¹¹⁾, mitä hyö
 jutteliit, mutt sitt morsian sano, ett kun ol isält enst¹²⁾
 kysytty, nii sitt kussuttii häntä sinne ja kysyttii hänel-
 tä, jos hää¹³⁾ tahtos männä sille vaimoks. Ja hää sano,
 että hää rakastaa sitä ja tekköö sen mielellää että män-
 nöö. No, eihä siit ennää^{muutakum} puhemies anto morsjamen
 helmaa rahat, kaksikymment markkaa, enstäi ja sitt männiit
 Perjantainna pappilaa ja sielt sulhane sitt ost(i) suuren
 silkk(i)-kaulavaattee. No, se kuulu niihin antimii ja mak-
 so viiskymmentneljä markkaa. No sitt ostettii yhtä ja
 toista muutaki: sulhasell ja puhemiehell nästyykki, anopil-
 le esliina ja kaikille lahjuksii, joita sitt annetaan^{kuu-}
 lo(i)tuksell. Sitt Sunnuntainn ol kuulotus-kalaasit, johom[^]
 män kaikki, jotk kynnell kykeniit. Sitt ku tultii sulhasen[^]
 kottii, nii siell otettii vastaa nii hyväst. Enstäi tarjot-
 tii viinii¹⁴⁾ ja sitt kohvii ja kun ne ol juotu, nii sitt
 mäntii tanssimaa ja tanssittii kello vii'estä kello kah-

teentoist(a) yöhön. Mutt morsian tul sulhasen kotonta¹⁵⁾
kaason kanss vast seuraavan päivänä kello kaks.

2. Vanha kasku¹⁶⁾ (Haastant Heikki Kunttu)

Ennen ol yks pappi, joll ol seissemän keppii, niim mon-
ta kuim päivää ol viikoss. Joka päivä muutti hään yhen
kepin nurkkaa. Yks kerta renki muutti kepin takasi. Hää¹⁷⁾
luul Lauvvantaiks ja s'olki(m) pyhä. Ihmiset männiit kirk-
koo. Pappi muistuttel vaan että tänäpäivänn ois Lauvvan-
tak. Hää siell muistel: Maanantainna myllyym mäntii, Tiis-
tain(n) kottii tultii. Keskviikkon(n) taikina pantii,
Torstain(n) leipää tehtii, Perjantainna halli kuol, Lauv-
vantainna hauvvattii, - Sunnuntakpa totta onkin!

Pappi otti saarnakirjam povellee, piika keitti vellii,
vellipata ol porstuvass. Hää tahto kaalii¹⁸⁾ sitä velli-
pattaa, saarnakirja siihe. Hään anto koiran nuolla kirjaa.
Lehet männiit rikki. Häämän kirkkoo ja sano: "hyvä seu-
rakunta, nyt pitäs puhhuu Jumalan sanna, mutt sanat on
koiran suussa." Sem pitune se.

3. Pelkäämätön sepäm poika (Haastant Vilhelm Manninen)

Isä ku laitto poikans asjall(e), poika mänki sitt kirk-
komaaha(n); siell kuolleet mamsselit tanssiit. Häämän
niihe(n) kanss tanssimaa. Sitt lupasiit ne kuolleet mams-
selit hänelle semmoset helmet, kum¹⁹⁾ pannoo kuolleen
kaulaa, nii ne rupiaat haastamaa. Sitt häämän kottii.
Sitt isä sano: "mää²⁰⁾ nyt, poikai(m), mihi(n) tahot."
Sitt poika läks. Sitt tul häne(n) vastaans suutar. Hääm
pyys hänt sitt kumppaliks. Sitt hyö männiit vähä matkaa.
Sitt tul räätäl hänell vastaa. Hään kysy: mikä mies sie

oot²¹⁾?" "Mie oon²¹⁾ pelkäämätö(n) sepäm[^]poika." Siis hääm[^]pyys sitä kumppaliks ja²²⁾. Sitt hyö männiit vähä matkaa. Sitt ajo keisar höit(ä) vastaa. Vaunut ol tule(n) vallass. Keisar käsk männä pois. Hää ei männyt ennenku sai tule[^]piippuuns. Keisar kussu(i) häntä luoksee, kysy: "mikä mies sie oot?" "Mie oon pelkäämätön sepäm[^]poika." "Pelkää[^]t sie²³⁾, jos mie lyön sapelill kaulas poikki?" Hään[^]käsk lyömää. Sitt se kysy: "hirviät sie männä semmosee suojaa, miss ei kettää²⁴⁾ ole?" Sitt hääm[^]män sinne ja vei sen räätäl[^]muassaa. Sitt hään[^]käsk männä ottamaam[^]puta, s'oli kylmä. Se kum[^]män, hään otti yhest pinost. "Älä ota, s'on mun issäi(m)[^]puta!" kuulu sielt. Sitt hään otti toisest, sielt kuulu taas samall viisii: "Älä ota, s'on mun siskoi(m)[^]puta!" Sitt se män pois, se räätäl. Sitt tul se pelkäämätön sepäm poika. Hää otti pinosta puta. Taas kuulu samall viisii: "Älä ota, s'on mun issäi(m)[^]puta!" Se otti: "olkoo vaikka hiton! Paan²⁵⁾ lämmitä." Sitt vähän ajan pääst oll siell häne(n) takanaan[^]kuollut ruumis. Sitt putos korsteenista kuolleem[^]pää. Hään ott ja pan sen pää(n) sen ruumiin[^]kaulaa. Ja sitt pan helmet kaulaa. Se rupes haastamaa. Hää sano: "täss muuriss on keisarin[^]kuva. Siin pittää olla viiskymment(ä) hevosta ja sata miestä, ennenku sen saa yöllä kello kakstoist." - Sitt aamusill tul keisar sinne linnaa. Hään[^]kysy: "onko sitä täällä?" Hää vastas: "täällä on." Hää sano keisarille, saisk²⁶⁾ hää viiskymment(ä) hevosta ja sata miestä. Keisar lupas. Sitt hääm[^]män yöllä kello kakstoist ja sai sen[^]kuvan. Keisar sano: "et sie²⁷⁾ anna sitä mistää rahasta?" Hää sano: "en". Keisar sano: "annat sie²⁷⁾ siit jos mie annam[^]puol riikkii²⁸⁾ ja tyttären?" Sitt hään anto ja se sai puol riikin²⁸⁾ ja tyttären.

1879

1. Viipuri linnan ensimmäine(m)²⁹⁾ palo
(Haastant Eljas Mannine)

Se sytty yöllä kello kahen aikaa palamaa, eikä sitä voinut mitenkää sammuttaa eikä millää, mutt sitt otettii nuorta maitoo ja sitt se alko vähä niinku rautuu³⁰⁾, mutt ei nii vällee kuitenkaa. Mutt yhtäkaikk se autto. Sen kautta sitä ei voitukaa sammuttaa muu_veen kanss, että ukkosen ilma otti niin kovan voiman sille palolle. Ja siin^{ol} kansaa kyll ympärill ett sen kautt ois voint saa- ha sitä sammumaa, mutt^{ei} auttant mikkää neuvvo, vaikka koitettii sitä kaikella konstilla. Mutt nuore_mai'on ke- rall ko ruvettii koittelemaa, niin se autto. - Sitt sitä reunaa pyättii ylös ja sitt se mies siell tellingill pu- tos sielt alas ja män hyvi hienoks, ett^{ei} mittää jään(y)t muuta ku märkä sia.

2. Viipuri linnan toine(m) palo
(Samalta)

Sitt ko Saimaan kanava ol valmis, nii sitt laitettii limenats³¹⁾ ympäri joka paikkaa ja siintä sitt mite lie linna syttynt palamaa ja sitt niin^{ol} kova kiire että saa- ha sammumaa, että rupes siltaki(m) palamaa ja sitt ne sai- vat sammumaa, ettei pääss(y)t etemmäks.

3. Karhun jahin juttu ym.
(Samalta)

Se^{ol} tääll Urpalass. Sitt se Kuuni(n)³²⁾ herra mik^{ol} enne Viipuriss messäherra ja Urpalan Altaan³³⁾ - ³⁴⁾.

Ja siell'ol karhui ja sitt tul jahti oikee. Ja sitt^{ku} ne laitto verkot paikallee ja jahtiväki ja³⁵⁾, ja sitt^{ku} ne rupesiit ajamaa, niin Altaan ja Kuun hyö olliit jälellä, jott^{ei} hyö olleet missä ajomiehet. Karhu tulki höiän vastaas. Sitt hyö rupesiit tuumaamaa, kui hyö rupiaat tekemää, ku höit ei oo kui kaks ja kakspiippuset pyssyt ol kummallaki heill ja pistuolit viel. Ja sitt karhu ko tul, nii sitt se Kuun otti³⁶⁾ ja ampu, ja Altaan ampu perästä, mutt kyll s'ol kuollut jo ko³⁷⁾ hää enskerran ampu. Ja sitt ei hyö sen paremmi(n) toisee jahti-paikkaa männeetkään, hyö essiivät hevosen ja panniit karhun kärrii ja tulliit kottii. Ja sitt hyö antoit sen nylkii ja sitt, ko s'ol ammuttu rinnast ja etukäpäläss ol luoti sen nahan sisäss ja luo'in nenä ol oikee lyttyy männt. Kyllä siintäki jahist ois vieläki puhhuu, mutt sitt se alko viel toisena päivänä se toine jahti, ja sitt ei Kuun eikä Altaan ennää männeetkää; sitt höill tul toisena päivänä vastaa kaks karhuu, mutt molemmat männiit messää, kun^{ei} ollt Kuun ja Altaan. - Nii, joha sitä tulki koko pitkältä!

Ku pantii haiska riihen taa, ja sitt siel mies kävi vahtimaa, jos sielt tulloo sus taikka repo. Mutt hänell olki vaa revon laa'inki pyssys. Sus tulki. No, sitt hää hättäyty. Hänell ol kontissa luoti ja otti ja pan pyssyy sen luo'in, ei muistantkaa panna mittää tappuroi päälle. Se luoti, ko pyssy ol vähä allaapäi, se pani "lor, lor, lor" vaa ja se pussahti lumme. A³⁸⁾ sus ko kohotti pää-tää. No, hänell kun ei ollt muuta luotii ko se yks vaa, sitt hää laski haulilla vasten silmii sitä sutta. Se tul sokiaks. No, sitt hää meinas, jott hää nyt saa sen tapetuks kanss niinikkää. A se otti³⁹⁾ ja tul ja vetäs häneltä turkin halki ja tahto tehä kiirettä jo miehelle ja ois männt poiski, jos^{ei} ois ollt aitaus siell, missä se^{ol}; ei sat-tunt veräjän kohalle. Ja hänell ei ollt muuta se ko mää

puhastammaa pyssyy ja paa uuvvestaa sitt laa'inkii ja sitt ampuu⁴⁰⁾ jällee, ja sitt hää sen su'en sai. - No, nyt piisaa jo, nyt mie en ossaa muuta juttuu!

4. Hölmöläiset

(Haastant Pekko Mannine)

Ne män kahe_messää, sitt ne löysiivät pyssyn. Ne ei tienneet mikä se sitt on, kysyvät toinen toisiltaa. Toine sano että s'on paukku, toinen että s'on luikku!⁴¹⁾ Sitt toine_män toisee(m) päähä ja otti hanasta kii, ja toine män toisee(m) päähä puhumaa⁴²⁾ sinn piipu(m) puolell, ja sitt ku se laukes, nii se sano: "Enks mie sanont että s'on paukku!"

5. Juttuloi

(Haastant Mari Pentsine)

1. Ku tul kaks miestä vastakkai, hää sano: "mitä_sullen kuuluu?" Toinen: "Ei mullen mittää(n) kuulu." Sitt hää kysy: "mitä_sullen kuuluu?" "Ei m.m. kuulu. Kaikki hyväst, kaks poikaa ja minä, viis lypsävätä lehmää, hieho kuuvves, hyvä hevone sullai kui mullai, ahnaat rahan pääll sinnäi kui minnäi."

2. Yhell ämmäll ol yks tytär. Hää sano toisess taloss sitt: "On mei'änkin tytöllä kaks sulhaist, toinen on herra ja toisellak on punaset terreet⁴³⁾ housut."

3. Jääske_mies sano niinikkää: "jos miun Jumala her-raks auttas, niin ossaisi_mie olla voiss, sulloo ja sur-mankukkoo⁴⁴⁾ mie söisi ja saunalauvvoilla mie makkaisin."

4. Yks tytär sano niinikkää jotta: "Emo hoi! ei minnuu kukkaa nai, ku miull on nii_musta pää". Emo sano: "Kyll sie naiaa, sie oot kuulia⁴⁵⁾ pinnaltais, vaikk'oot m.pää."

5. Yks ukko sano niinikkää: "En tiijä yhtää, itseko naine(n) vai naittane(m) pojan." No, sitten hää män tietä myöte_{niin} jänis hyppäs vastaa. Hää⁴⁶⁾ sano: "Jänö, jänö, mitä sie minusta pelkää?" "Älä pelkää", hää⁴⁶⁾ sano. Hää⁴⁶⁾ sitt sano: "Älä pelkää, mutt kun tullee (parem. tulloo) Kyntöjussi musta(m) pussinsa kanss, nii se siun pian ampuu paukkaa ja viepi herroille lahjaks."

6. Ukko ja ämmä ku(n) käivät niittyy myöte_{no}, sitt ukko sano jotta "niittyy on lyöty". Mutt ämmä sano: "s'on saksittu." Ja hyö ku_{männiit} yl ojan, niin ukko paiskas ämmän ojjaa ja ämmä pisti siell sormens_{nuoin}⁴⁷⁾: "nyt s'on saksittu."

7. Ukko: "Mie mää(n) huomenna päiväläiseks ja sitt mie saa(m) polttinan⁴⁸⁾ rahan ja sitt ostetaa sill kana ja sitt tietetää sill kanall pojat ja sitt viijjää_{ne} pojat markkinoill ja sitt ostetaa(m) pien_{narsa}⁴⁹⁾." Sitte sannoo se ämmä: "Mie käyn sitte sen_{narsan} selkää!" Sitt ämmä ku lupas käyvvä narsan selkää: "Uu, sie hullu, ku katkaset narsalta selän!" Ukko löi siint asiast ämmää.

6. Piru ja härkä ym.

(Haastant Heikki Kunttu?)

Ennen ol kipiä ukko, piru paransi sen ukon terveeks ja sitt piru pyys palkkaa hänelt. Hää lupas hänelle_{mus-}tan härän. Piru otti sen härän. Nii härkä tapas piene(m) pojan ja sano sitt pojall: "Auta minnuu, ettei piru vie. Mie neuvvo(n) sinnuu tekemää(n), kui siun pittää tehä." Sitt härkä käski_{poikaa} tekemää; "pittää ottaa yks kanan-muna ja palikka ja kivi", ja sitt hyö läksiit. Sitt hää kysy pojalta, "näkkyykös mitä?" Poika vastas: "näkkyy ko pien tähti." Härkä sano sitt: "lyö härkää hännän pääll, härkä männöö pyrittellee (par. -elöö)." Sitt hää kysy uuvvestaa: "näk. m.?" P. vastas: "näkkyy ko heinäsaatto⁵⁰⁾." Sitt hää sano: "no, viskaa palikka!" No, siihen tul suur messä. Piru jäi sitä sitt raivaamaa auki. Sitt hyö pääsii-

vät, härkä ja poika, hyvin ettäälle. - Härkä sano sitt: "näkkyykös mitä?" j.n.e. - heinäsaatto." Sitt härkä taas sano: "viskaa kivi!" Siihen tul suur kallio. Sitt taas sill pirull ol paljon työtä saaha siihen tietä issellee. No, sitt piru viipy siell niinkauvvan, että poika ja härkä pääsiit hyvin ettäälle. Sitt hää(n) kysy pojalta: "näkkyykös mitä?" j.n.e. - heinäsaatto." Sitt hää sano viskaa kananmuna. Siihen tul meri sitt. No, sitt piru jäiki siihe sitt toisell puolen rantaa. Piru käi siihe juomaa sitä vettä loppuu, nii se tul sitt takasi, ko hää joi. No, sitt lintu huus sieltä pirulle: "paa palikka, p. p!" Ja sitt ko se pani ja ku_nii(m) piru halkes, ja poika ja härkä pääsiit kottii.

Ennen ol mies. Sitt hyö männiivät sepälle kelloo tiettämää hevoselle. Sitt hää pani semmose hiilisäkin selkää. Siin säkiss oliki tuli. Nii_mies sitt aattel, ett hevosell on nii hyvä, ku kelloo männää tiettämää. Nii_mies sano: "älä tuoss immakoittele⁵¹⁾, jos ei oo seppä kotoonkaa." Nii säkiss ol tuli, nii se poltti hevose selkää ja sitt ukoll ol tehty minjän antama uus paita. Nii_mies luul s'ol nii lämmin, se minjän antama paita, ku hiilisäkki poltti että se varisti.

Vanhan testamentin aikaa(n) tul suur sota. Keisar sai tietää, että on yks väkevä räätäl. Keisar tahto laittaa sotimaa. Hään anto paremma(n) hevose(n). Räätäl käi selkää, ajo pitkin tietä. Hevone(n) juoks kovasti. Hää tavottel kahe(m) puole(m) puista kii, että pääsis pois hevose seläst. Ol virstatolppa tien vieress. Hää(n) tart-

tu siihe(n) kii. S^oli juuresta lahonnut, se taittu poiki ja jäi hänen kainaloos. Hevone vei häntä aina etemäks aina sotarintaan astikka. Viholliset ku näkkiit, ett rääväl tul virstatolppa kainaloss, viholliset sanoit: "olkoo sitt siu voittois, kosk siull on Jumala kainaloss." Se(m) pitune se.

7. Läksijäiset

(Haastant Mari Jolone)

Kui kussutaa morsiamen talloo morsiamen sukulaiset sunnuntak iltana läksijäisii, no sitt panna ens juomaa kohvii. Ja syömää taas ja tulloo morsianväki kirkosta. Sitt männööt taas pöytää; sitt ne syövät sellasta kuivaa ruokaa: lihapaistii ja vehnästä ja voita. Sitt keitetää(n) kalasoppaa; sill välin männööt tanssimaan aina. Sitt juotetää(n) tievettä tai kohvii. Sitt kun^{on} tanssittu, sitt keitetää läksijäis-rokka. Sitt lauletaa pöytää. Sitt kun^{on} syöneet, sitt sulhane männöö lunastammaa morsianta. Kirstulle antaa ruplan morsiamen mammalle, joka istuu kirstu(m) pääll. Ja sitt nuuvvemiehet⁵²⁾ kantavat sen kärryi(m) pääll. Sitt käyvät istumaa rinnan takaperi(n) pöytää ja puhemies laulaa lähtövirren; no, sitt morsian ku on laulettu, se heittää jäähyväisii sukulaisille. Morsian männöö sulhasen kärrii(n), tytöt ja pojat parikkai⁵³⁾ toisii(n) kärrii ja sitt hoihottammaa kaikki käyvät ja morsiamelle ja sulhaselle viijjää⁵⁴⁾ olutta; sitt morsian ryyppää ja viskaa⁵⁵⁾ maahan. - Läksijäistalosta ku lähtööt, tekkööt sulhase viholliset hevoselle pahhaa; ei se voi kulkii; hyö pelkäävät että s^{on} noi'uttu, mutta hyö tekkööt muuta pahhaa, pistää neuloja länkie vällii, ku tekkööt semmosii ilkoja⁵⁶⁾ vaa(n), kun^{on} toisii sulhasii tytöllä. - No, sitt hyö ajjaat häätalloo. Siell vahtiivat, ennenko ne tulloo, ja perreemmies⁵⁷⁾ rupiaa laulamaa⁵⁸⁾ tuvassa, ennenko puhemies kerkiää tulla tuppaa.

Lisäys: Ku morsian tulloo, nii männöö vastaa(n)otta-
maa anoppi; hajottaa täkin. Morsian laskee siihe(m) pol-
villee ja sitt anoppi ottaa käästä kii ja nostaa ylös
ja sitt se kaulavaatteen antaa anopille.

8. Viipurin häät (Samalta)

Kussutaa kaikki sulhasen tuttavat ja sukulaiset häihi,
mutt ei morsiamen, perjantak iltana. No, sitt ne tulloot
sunnuntak iltana häihi ja tuovat leipää, lihaa, ja kelli
on voita kerallaa, evästä talloo. Ensi niille juotetaan(n)
kohvii, kun ne tulloovat. No, sitt keitetää ruokaa niil-
le, panna ruokaa pöytää ja käyvvät ruuvvalle. No, sitt
ko ovat syöneet, nii sitte taas ne uottavat morsiusväk-
kii puolyöhön ast. Sitt noi(n) kello kahen aikaa morsian-
väki tulloo sitt häätalloo. Sitt niihe(n) keralla on tyt-
tölöi, kussutaa piikakaasoiks, ja poikii, nuuvvemiehii;
sitt on sill morsiamell kaks muijjaa tai eukkokaasoo,
josko ne on tätijä⁵⁹⁾ vai siskoja⁵⁹⁾ tai sellaista ja
sitte niihe miehet ovat keralla nuuvvemiehinä, mutt ei
muita morsiamen(n) sukulaisii häihi tule. No, sitt männöö
morsianväki toisee suojaa ja yks, se vanhi(m) puhemies,
tulloo sitt tuppaa kysymää yösiijjaa, (- niit on kaks
puhemiestä). Sitt se kyssyy, jos hyö ottaat riskii työ-
väkkii yöks, höill on riskii työväkkii. Sitt se perreem-
mies, jok istuu pöyvän takana, se sitte vastaa ja käs-
köö heitä riihtä puimaa ja sitt antaa höillen yösiijjaa.
Se perreemmies rupiaa sitt laulamaa siell tuvass juma-
lista virttä, sitt morsiusväki tulloovat sinne pöyvän
taaks istumaa. Sitt ensin käyp istumaa puhemies perreem-
miehe vieree, sitt sulhane, sitt morsian, sitt ne molem-
mat muijjakaasot ja sitt piikakaasoi nii monta kui niitä
kelläki on tuttavii, viis, kuus tai vaikk kui mont niitä
onnii⁶⁰⁾, ei niillä määrää ole. Ja sitte siihe vastapää-
hän toine(m) puhemies ja ne nuuvvemiehet räätty⁶¹⁾ toi-

sii vastaa. Ensi(n) luetaa, siunataa ruoka ja sitt syyv-
vää; no, sitt lauletaa ja luetaa(n) kiitosrukous. Sillon-
ko ruokaaki(n) kannetaa kahvarit⁶²⁾ kantaa olutta pöytää
ja ne kokit, kaks muijjaa, kantaa muuta ruokaa. Sitt^{ko}
on syöty, sitt männää toisee huoneesee tanssimaa, miss^{on}
on tilavamp, toisee(n) talloo. Sitt tanssitaa, sitt taas
juomaa kohvii. Sitt annetaan vielä syyvvä, ensin kuivaa
ruokaa ja sitte(n) keitosta ja sitt kun^{on} syöty, keite-
tää hernerokkaa ja syyvvää sitä. Sitt lauletaan makkaa-
maa ja siunataa; puhemies laulaa värssyn ja rukouksen.
Aamull männööt eukkokaasot herättämmää ja sitt panna
morsiamelle myssy päähä ja sitt viijjää kohvii juomaa.
Sitt^{ko} ne^{on} juotuna, sitt männää taas syömää, pöytää(n)
taas lauletaa ja luetaa, pietää aamurukoukset. Sitt^{ko}
on syötynä, sitt taas tanssimaa. Sitt tuuvvaa kaalii
pöytää ja jaetaa lahjoja⁶³⁾. Suuressa säkiss on lahjuk-
sii, sukkii, kintaita, paitoi ja kaikellaisii. Morsiamen
anoppi, jos kuka on anoppi tai anopin siijjaine männöö
pöyvän taakse morsiamen viere. Ensi(m) panna anopille
paita ja hame ja kaulavaate ja yks lakana ja esliina.
Sitt se rupiaa toisille jakamaa liki(m)mäisille sukulai-
sill, isälle paita ja veljille, sulhase(n) sisarill es-
liina kaikille. Sitt nuuvvemies nousoo penkille, piiskan-
varre(m) päässä huiskuttaa, kelle s^{on} tuleva ja käsköö
tanssimaa. Sitt^{ko} ne^{on} jaettu kaikille, niille, jotk
on riisunt sulhase hevose, niill annetaa säärsitteet⁶⁴⁾
ja morsiamen tavaran kantajille samalla viisii. A sitt
käyvvää(n) taas syömää, sitä sanotaa(n) kertakaaliks; sitt
käyvvää kertaa juomaa sen peräst. Morsian kantaa yhe nuuv-
vemiehen kanssa viinaa, kell^{on} punssii lasiss; sitt ryyp-
pää jokane ja pannoo siihe samalle tielauvvalle rahhaa.
Sitt^{ko} on häävieraita monta taloss, sitt isäntä juop(i)
kaikkien iestä. - Sitt se puhemies huutaa: "Jumala lahjot-
takoo nii monta tuhatta markkaa ja pennii." Sitte taas,
joka on lahjo(i)ttanut tälle nuorelle pariskunnalle nii
ja nii(m) paljo; jos kuka tuop kukon, nii(n) kantaja lau-
laa, jos kuka tuop lampaa, nii se määkii. - Ei ne sillon
justii tuo, mutt^{ku} luppaavat vaa. No, sitt syyvvää lähtö-

ruokaa ja juuvvaa(n) kohvii ja sitt männää matkaas⁶⁵).

9. Lisäyksiä (Samalta)

Kun ne männööt hääpöytää, nii(m) puhemies männöö ieltä, sitte morsian ja sulhane, ne pittää käyvvä niin yhesä, ettei kukkaa pääse välillä, sillä vaan että ne pelkää, että vihamies pannoo taikoi ja tekköö pahhaa, jotta ne rupiaat pahast elämää.

Ku morsian männöö ensimmäisen' pöytää, nii sitt pien poik on siell varuttuna ja nousoo morsiame(m) polville, se kussutaa(m) polvipojut ja sannoo sitte: "täss' on poika polvilles." Sitt morsian köyttää rinkelin kaulaa.

10. Tos tapaus 1. (Samalta)

Ku yks morsian ol, joka rakasti sulhast, ja ei isä tahtont laskiⁱä sitä sille miehelle, sitt^{se} tul sinne puhemiehen kanss ryöväämää ilman luvata kuulotuksell, kun s'oli tullut täys-ikäseks. Sitt se ku tuli hevosen kanss kartanoo, niin isä kävi vahtimaa sitä tytärtä lapiossa käässä huoneen ovelle. Ja sitten se morsian ei ol(lu)tkaa siellä huoneessa, jossa hää vahti, vaan oli toisessa huoneessa päälleeseen⁶⁶ panemass vaatteita. Sitt^{ku} se puhemiehe hevonen ol siin, nii hää löi sitä hevosta. Nii sitt ol siinä toisen raja kartanoll, nii hää sano, jottei hää saa lyyvvä, s'ei ole häne maa(n)s. Sitt morsian hyppäs sieltä toisest huoneest sulhasen karrii ja sitt isä huus: "jo varast tyttärei; mie olen ristiäiset maksanut."

11. Tos tappaus 2.
(Samalta)

P-n kalamies ol se N-n palvelian sulhane; otti sielt R:stä hevose lainaks ja valjaat ja reet ja kaikki oikei ja vaatteet ja heitti morsiamen sinne ja isse män ja vei hevoset ja kaikki kapineet ja sinne män. Ja morsian jäi kaulle uottamaa iltaa (= iltaan) vissii. Sitt se Lappeenrannast sai pois kapineet, vaan isse ol hää männt karkuu, s⁷ol siell näät jo myönt hevose(n).

12. Kasku ym.
(Haastant Aatu Kuningas)

Eräällä kauppialla ol kolme poikaa, joist yhest tul pappi, toisest herra vallesmanni, vaa^unuorin näist rupes osaa(n)s isält tahtomaa ja sano rosmoks rupi'avansa. Isä suositteloo poikajansa, eik olis tahtont semmosee virkaa poikans ruveta, vaa viimein kysy pojalt, mitä hänen osaksi tulloo. Poika ei muuta vaatint kui kauniit vaatteet ja kengät. Se sitte läks kulkemaa niitten kanss. Käyp jonku matkaa ulos kaupungist ja näki messässä sauvon⁶⁷⁾ nousevan ylös ja arvel siell muita rosmoi olevan ja mäni nyt sitä kassomaa. Sinne päästyä pelästy hää, ko hää sinne pääs, ja näki kymmene miestä istuvan tulella ja paistavan lehmän lihhaa. Miehet kyssyit hänelt: "kuka sie olet?" Hää sano rosma olevan. Miehet pyysiit hänt yhtee parvee ja siin tuumailtii, mihi lähetää varastammaa. Yhes kaupunniss ol sillo markkinat. Hyö läksiivät markkinamiehii rosmaammaa ja näkkiivät yhe miehen taluttava(n) lehmää. Hyö meinasiivat, miten tuolta saataisii lehmä. Viimeksi tull(u)t toverikka sanoj: "olkaa tässä, mie lähe(n) ryöstämää sen lehmän." Hää män messää myöten ielle⁶⁸⁾ miehestä ja viskasi kengän tielle. Mies tul ja löys sorjan kengän ja oli pahollaa(n), kun ei

toista oll(u)t ja viskas kengän tielle ja läks mänemää, mutt sill[^]aikaa ol rosno männ[^]t messäämyöten ielle ja pannt toisen kengän puun oksaa. Mies älys[^] kengän ja aattel: "siell[^]on toine jällellä", ja pani lehmän siihe(m) puuhu(n) kii, miss kenkä ol ja läks toista kenkää hakemaa. Mutt[^]ei löytänt toista ja tul takasi, nii(n) ei ollt lehmää eikä kenkii; rosno ol sill[^]aikaa vient lehmän sekä kenkäns. Mies näk issens petetyks ja läks kotihee mänemää. Rosno ol antant toiselle toverille lehmän viijjä⁶⁹⁾ paistettavaks ja läks miehen ieltä, ko ties olevan yhen kaivon tie(n) vieressä ja rupes siin itkemää ja heittämää(n) pois vaatteita päältä, ko näk miehen tulevan. Mies kysy: "mitä sie itket?" Hää sano puonnee rahakukkaron kaivoo ja ol mänöllä sitä hakemaa. Mies sano: "suokaa, hyvä her-ra, mie lähe(n) hakemaa sen tel[^]än kukkaron, ei tel[^]än tarvisse männä vaatteita pillamaa⁷⁰⁾." Mies läks kaivoo ja heitti nutut⁷¹⁾ pois päältä ja män kaivoo; sill[^]aikaa rosno otti miehen taskusta rahalompakon ja läks essimää toisii toverii, ja ku löys toiset nii sano: "jos työ otat-ta⁷²⁾ osamieheks, nii(m) panna saalis yhtee." Toiset suos-tui(va)t siihe ja rupesiivat miettimää, mihi nyt lähetää varastammaa. Viimeeks tullut rosno sano: "lähetää⁷³⁾ yhtä kauppiasta varastammaa", ja hyö männiit sinne ja pääsiit puotii, nii hää sano: "mie vahin, varastakkaa työ ja juo-kaat." Ko hyö löysiivät sieltä juoma-aineita, ja⁷⁴⁾ hää otti tavarat ulos ja toiset juopuivat ja jäivät sinne. Hää(n) otti tavarat ja män sinne pesäpaikalle ja otti sielt rahat, toisii⁷⁵⁾ sekä oman osans, toiset jäivät sinne ja huomenna nähti ja otettii varkaat kii. Ja hää läks kau-punkii(n) kohta ja laitto issellee kauppapuojin. Nyt isäst ihmettä ku(m) pojall ol puoti, ko ei hää rahhaa antant yhtää. - Se taitaa ollaki niinko loppuun asti.

Kolme Savolaista läksiivät ampumaa, nii(n) toine sano:
 "panes miunki roppini⁷⁶⁾." Kolmas sano: "panes miunki
 roppini." Sitte tuli riita kuka rupiaa ampumaa, nii hyö
 käivät joka mies yht[~]aikaa ampumaa. Pyssy ko laukes, nii
 se halkes ja tappo kaikki.

Yks mies sano: "mie näi(n) sata sutta!" Toine(n) sano:
 "helpota vähä!" "No, ol siell viiskymment vissiinki!"
 "Älä valehtelee!" sano toinen. "No, liek⁷⁷⁾hään ollt sus
 vai suur jänis!" "Sie valehtelet!" sano toinen. "No, jäl-
 jet ol vissiinki!"

Viitteet

- 1) Kahden ääntiön jälkeen jää melkein aina n lausumatta tai se äännetään kuin vieno nenä-ääni (esim. k:n edellä). p:n ja m:n jälkeen kuuluu se kuin vieno m. Samoin käy n:n usein 1:nkin ääntiön jälessä.
- 2) Ja lauseen lopussa = myös; sen alussa ja asemesta tav. vaan kuuluu a.
- 3) myös: vuottamaa
- 4) Tytön isän sukunimi.
- 5) oik. herraskartano, tässä ylim. talo.
- 6) omituinen sananpars; muikattu = liiaksi kammattu (harjaa ei talonpojat käytä)
- 7) kohvikattila tai vaan kattila = kahvipannu.
- 8) = side
- 9) Jos pitkää ääntiötä tai kaks-ääntävää, jonka viime ääntiö on u t. y, seuraa ääntiö, niin pannaan väliin kak-sinkertainen y esim. käyvvä, ruuvvan, Lauvvantak, hauv-vattiin, kauvvan, lyyvvä (= lyödä) j.n.e.
- 10) = enhän minä
- 11) = tiedä
- 12) enst, enstäi = ensistään, ensiksi
- 13) hää = hän; kuuluu usein niinkuin nenä-äänien tapainen ää henkäys eli aspirationi edellä.
- 14) portviini
- 15) omituinen mutativi-sija, joka ilmestyy sanoissa kotonta ja siintä.
- 16) Kasku käytetään yleisesti sadun ja tarinan asemesta.
- 17) pappi
- 18) = raappia padan pohjaa
- 19) = kuin; tässä = jotka kun, että kun ne --
- 20) = mene
- 21) = sinä olet; = minä olen
- 22) Myös käyt. harvoin. Sen asemesta käytetään ja, kanss(a) tai -ki(n).
- 23) = pelkäätkö sinä; = hirveätkö (uskallatko) sinä.
- 24) = ketäkään
- 25) = panen

- 26) = saisiko
- 27) = etkö sinä; = annatko sinä
- 28) = puolen valtakuntaa; = puolen valtakunnan. Edellisessä tapauksessa on puol käytetty laskusanana, jälkimmäisessä taipumattomana laatusanana.
- 29) n:n ääntyminen m:nä p:n edellä ei ole aina merkitty, koska usein epäselvä.
- 30) = riutua, "sammua"
- 31) venäjää = illumination, "ilotulet".
- 32) Kohn
- 33) Alftan
- 34) Epätäydellinen lause.
- 35) myös
- 36) vaan lisäsanana
- 37) Ko ja ku käytetään kun asemesta. Milloin mikin äännetään vaikea eroittaa. Kysyessäni vastasi kertoja: "Se pittää panna sill viisii kui hyvästi männöö!"
- 38) Venäjän kielestä luultavasti.
- 39) Ktso 36.
- 40) on inf., vaikka edellä 2 imperativiä.
- 41) "Ennen aikaa kun^{ne} ruukkasiit luikkui pukin sarvest, ja sillä kuka osas soittaa, se kävi hyvin sorjast." Eljas Mannisen muist.
- 42) = puhaltamaan
- 43) saks. Tressen. "s^{ol} sotamies se toine."
- 44) voisulaa ja kalakukkoa
- 45) = kirkas
- 46) Nim. ukko
- 47) Yksitavuinen; kertoja levitti tässä kahta sormeaan, ikäänkuin saksiksi.
- 48) = "puol ruplan"
- 49) = varsa
- 50) = heinäläjä niityllä
- 51) = hyvittele, ole iloinen, hyvilläsi.
- 52) = nuodemiehet; samoin "vuuvville" = vuoteelle (Mari Pentsine).
- 53) = parittain
- 54) = viedään

- 55) Nim. olutta
- 56) = ilkitöitä
- 57) = perheenisäntä
- 58) huom. "aina jumalista virttä."
- 59) tav. tättii, siskoi
- 60) = onkin
- 61) venäl. sana. = rivittäin, "rinnakkain".
- 62) ruots. skaffare.
- 63) tav. lahjoi.
- 64) = sukkanauhat
- 65) = matkaansa
- 66) epävarmaa, onko Wiipurin murretta.
- 67) = savun
- 68) = edelle
- 69) = viedä
- 70) = pilaamaan
- 71) = vaatteet
- 72) = otatte
- 73) = lähtekäämme
- 74) huom. lauserakennus
- 75) = toisien
- 76) = saks. Propfen
- 77) = liekö, lieneekö

Näytteitä

Inkerin Teutarin kielimurteesta.

Keräilyt

Helsingin Alkuisopiston konventin jäsen

Tuomo Kurikka kesällä v. 1878.

1. Akka perreemiehen

(Kertoi Anna Kurikka)

Yks akka tahtoi hallitust pittää taloss ei vua tahtont oprakkaa¹⁾ maksaa. Kerran tul' tuarasta²⁾ talloo ja kysyi rahhaa. Emäntä ol' justii kerint männä kull'ii³⁾ peittooo. Isäntä sanoi, jott emäntää ei olt koton, a itsellää ei sanont olevan rahhaa. Tuarasta otti keppiisen ja sanoi; "ko emäntä olis koton ni mie läisyttäisin⁴⁾ hänt täll kepill samall lain ko tätä kull'ii" ja siit hakkais kepillää kull'ii miten jaksoi. Ko tuarasta ol' jo mänt poikkeee tuvast, ryöm emäntä pois kulist, eikä sanont ennää konsaa käyvääse perreemiehen virkaa pitämää, ko ol' tällasen kylvyn suant, a lupais etteepäin ain antaa vol'in⁵⁾ ukollee.

2. Mies pirun palvelian

(Kertoi Anna Kaskelainen)

Yks mies män' työtä etsimää; puuttui piru vastaa. Se vei hänt kotihee ja laittoi puita hakkaamaa metsäst. Hiä koitteloo, koitteloo hakata, a ei sua puita rikkii, sitä-vart, jott puust säkenöits tulta. Lik sitä puuta ol' hauta ja siin hauas ol' pirun äiti. Hiä tappoi sen akan ja saikii hakatuks puut. Siit käsk piru hänt tuomaa kahell häräll kuorman puita niin pienest reijäst, mist vua koira mahtuu. Hiä hakkais puut sekä härät pieniks palasiks ja siit viskoi ne palat siint reijäst. Piru suuttui kovast hännee, mitä-vart hiä ne hyvät härät tappoi ja ajoi hänen pois luontaa, a mies tul' hänelt vuatimaa rahhaa ja ko hiä käi makkaamaa ni piru tahtoi hänt tappaa. Mies älyis, mitä hiä tahtoi tehä ja pan' pytyn siahee, a itse män' vähäsen syrjää peittooo. Piru ko tul' hänt yöll tappamaa niä löikii pytty vast, nii jott pytty rikkohuis. Ko piru ol' mänt hyvillää pois, tul' mies takasin sijallee ja käi siihen makkaamaa. Uamusill ko noustii kohvii juomaa ni tul' mies-kii juomaa ja karsutti piätääse tullessaa. Hyö pölästyit,

jott mitä tiä kuollut tul' juomaa ja läksiit pakkoo ja jät-
tiit rahhaase ja kaikk mitä heill ol'. Hyö männiit meren
rannan itkemää. Se mies män hein jälestää ja ko hiä tul'
hein luoksee, ni hyö pölästyit sellain jott putosiit mer-
ree. Sellain jäivät kaikki pirun toprat⁶⁾ ja tavarat täll
miehell. Eikä sen perrää ole pirruu siel päin tavattu.

3. Illan istujais laululoi tai Suomen-virsii

(Lauloivat Suara Kaskelainen, Liisa Suni,
Liisa Leini ja Anni Kaskelainen)

Inä iltana:

Harakka se häijy lintu hämärässä laulaa
En ua kättäin koukistanut vielä poikiin kaulaa.
Ruostettuu se rautaki ko kauan muassa makkaa
Ikävä on kultajaini pitkän ajan takkaa.
Kullallein mie kohvii keitän, en vua konsaa⁷⁾ muille
Kattilan pohjast porot annan pojill avosuille
Voi nuoit silmii reuhottimmii, jotk on kullallaini
Paremmat on mielestän ko rakkaat vanhempaini
Kullallain on valkee tukka tuuli heiluttelloo
Seitsemän tyttöö ihastuu, ko kultain naurahtelloo
Kullallain on valkee tukka, aivinoista tehty
Posket ruusun punaset, ko saippuvalla pesty
Mijun kultain koti on sen korkian vuoren piällä
Soppii mijun tuonne männä pahallakkii siällä
Mijun kultain koti on tuoll korkiall kukkulalla
Tunnit⁸⁾ seinäll räksävät ja kukat ikunalla.
Kullallain on kartano, mutt viel ei ole valmis
Mua on alla, taivas piällä; seinii viel on tarvis.

Kultain sanoi suusanalla sekä laittoi kirjan:
Ei sua laskee vierait poikii, suat vua olla ilman
Kultain mulle kirjan laittoi, kielsi suremasta
Kielsi muitten poikiin kanssa tutuks tulemasta.
Osta kultain minulle se silkki esiliina,
Hukkaat rahhais turhempaakkii: tupakkaa ja viinaa.

Tämä viikko pitempi, ko koko männyt vuosi
 Ei se kestä silmäkää, ko paljon vettä vuosi
 Aijai aijai, voi voi voi, voi, aijai näitä päiviä
 Kun makasin mammain helmas en näht näitä päiviä
 Mahtoi mammain kurittaa ko kapaloist miun piästi
 Vitsa varpaa vihasi ja mijun koiran siästi.
 Mahtoi mammain punoa miull hoikan nuoran kaulaa
 Jotta ei miun huolis näitä suru-virsii laulaa.

IIIna iltana:

Illall istuin ikkunalla, jost ol' ruutu rikki.
 Kultain ajoi sivuitse ja katkerasti itki.
 Ostas kultain sormus miull, mutt osta sopivainen
 En mie ollut muitten kanssa konsaa sopivainen.
 Kultain osti sormuksen ja osti sopivaisen
 Ei tuo siälint rahojaase; maksoi hopiaisen.
 Ei uo tyttö lepän lehti eikä huavan lastu
 Ei se tyttö omill jaloill appeen talloo astu.
 Kullallein mie kohvi keitän, apellein puun viinaa
 Ku hyö vievät kotiheese ei hyö minnuu piinaa.

Kaks on tähtee taivahalla ei nuo konsaa ruostu
 Eikä mijun oma kultain toisen kultaa suostu
 Kaks on tähtee taivahalla kahen puolen kuuta
 Omill pojill kättä annan, vierail paiskaan suuta.
 Kujan puolell seinän vierell akat juttuu jakkaat
 Eivät luule tällä tytöll kultaa olevakkaa
 Miull on kulta kasvamassa kaheksannell toista
 Sill on silkki siletkat⁹⁾ ja tunnin vitjat loistaat.
 Kasvut kasvaa rehottelliit kahen puolen pihhaa,
 Oikein turhast asiast tuo kultain piti vihhaa.
 Leppä kasvoi leuvotteli kahen puolen liävää
 Ei nyt käse mijun kultain vanhaks piijaks jiämää
 Tulloo kultain tänä iltan tulloo tulupassa¹⁰⁾
 Kuuven ruplan kussakoss¹¹⁾ ja Saksan saappahassa.
 Tämän kylän kauvull on se liekkuvainen tuoli
 Tuoss mie istun kultain kanssa enkä muista huoli,
 Tänä päivän seisoin tuossa keskell kylän raittii
 Minnuu tulliit katsomaa, vanhat, nuoret, kaikki.

Tämän kylän katu on se likainen ja märkä
 Heikon pojan luona tulloo ikävä ja nälkä.
 Heikko poika tuhajaa, ko sika pehuissansa
 Viini tyttö virhin ottaa, vieress istuaksensa.

Pois mie lähen tästä kylästä Suuren talon portist
 Enkä huoli heikost pojast, millaisestkaa ortist.
 Pois mie läksin tuosta kylästä kujaisia pitkin
 Vielpä saman kylän pojat jälestäni itkiit.
 Pois mie lähen tästä kylästä kujaisia poikin
 Jotta ei nuo tiänkylän ämmät jälestäni moiti.

IIIIna iltana:

Ah, kuin kylmät kivet ovat meren jäihen alla
 Samanlainen syvän on sill pojall juomarilla.
 Ah kuin lämmit kivet ovat saunan kiukualla
 Samanlainen syvän on sill kullall rakkahalla.
 Ennen ryyppään kultain kanssa ojan reunalt vettä
 Ennenk toisiin poikiin kanssa stakanasta¹²⁾ mettä.
 Jok lie päivä laskenut ja kello kuusi lyönyt.
 Jok tuo lienee mijun kultain iltaseese syönyt.
 Ko ois miulla hevonen ja pari porokelloo
 Mänisin mie katsoomaa tuon oman kullan elloo.
 Mijun kultain Pietarissa Isakin lakialla
 Minnuu tulloo ottamaa hia kolmell harmahalla.
 Mijun kultain Pietarissa Neyskin ka'un varrell;
 Uskoi oman kunniasen tämän tytön tallell.
 Minä istuin kultain kanssa jakku¹³⁾-penkin reunall,
 Kuulin mammain tulevan ni putosin mie sillall.
 Mijun mielen, mijun mielen tekköö munavoita.
 Tuolta näkkyä tulevan se punaposki poika.
 Mie se olen mammalleini keskimmäinen lapsi
 Tuutariss on miulla kulta, Sunkuralla kaksi
 En uo rikas en uo rikas, en uo rahallinen
 En mie taho Tuutarin poikii, vaikk ois tarpeellinen.
 En mie heitä kultajaini, vaikka perhanaksi
 Vaikk mailma mustettuis ja kivet kirjavaksi.
 Älä poika minnuu mieli, toivois männööt hukkaa
 Mie miän likka mualle ja sie jiät poika rukka.

Tämän kylän pellon piässä kasvoi hienoo metsää,
 Yksi poika minnuu mieli koko männeen kessää.
 Ei miun issäin, ei miun äitin voineet elätellä,
 Pojat minnuu syöttelivät voill ja vehnäsellä.
 Meren piällä seilatessa näin mie suurta kallaa
 Aloin pyytää kullaltaini uskollista vallaa.
 Muantie omi rauoitettu Linnast Narvaa asti
 Nyt myö uomma vannoitettu kuolemahan asti.

IVnä iltana:

Tiän kylän ämmät huutavat ja riäkkyvät kuin torvell
 Sannoit minun istuneen jo joka pojan polvell
 Itse ennen istuivat ja selkä viäntyi köykky;
 Hampaat nuoill on hajalla, ko vanha liina-loukku.
 Ei täss kyläss koirii ole, ämmät pittäät jahtii
 Kaiken pitkii pimmeit öitä poikiasen vahtiit
 Tiän kylän ämmät portill seisoot hiukset kähärässä
 Kavattelloot¹⁴⁾ poikiaase ilta hämärässä.
 Tiän kylän ämmät konttii kantaat kohvin juomisesta,
 En mie sure sorja likka sulhon suamisesta.
 Mikäs teill on mikäs teill on tiän kylän ämmät hätä,
 Miull on kulta uskollinen ei se minnuu jätä.
 Tiän kylän ämmät pitäis panna kaikki uutee kullii
 Sitte viijjä vokkurill¹⁵⁾ ja laittaa uusii rullii
 Tiän kylän ämmät pitäis panna Kurkelan uutee koikkii¹⁶⁾
 Jotta ei hyö panettelis tyttölöi ja poikii.

Enemmän miull surua ko vanhalla isällääini
 Ko miun täytyy yksin muata nuorell ijällääini.
 Ei niin suurta surua lie kellään ihmisellä
 Ko on miull ja kullallaini tällä viikkosella
 Enemmän miull surua, ko metsäss puita pitkii;
 Kätkyessä ollessaini näitä päivii itkin
 Ei miun kultain tiällä ole, se omi Sunkuralla
 Miun vua täytyy tiällä olla suuren surun alla
 Itkettää ja surettää ja huoleks tahtoo tulla.
 Muill on kulta kotona ei vua ole miulla.
 Surun heitän pitkin tietä, ilon otan myötä;
 Kussa löyvän oman kullan, siellä ole yötä.

4. Pöytä-lauluja

(Lauloi Suara Kaskelainen)

I. Lauletaan läksiäisissä morsiamelle.

Läkki Luoja luottamana
 Jumala avittamana.
 Jumalall on onnen ohjat
 Luojaalla lykyn avaimet
 Onni ei taita ohjas puuta
 Jumal ei riko rekeä.
 - Älä miä jänön jälille
 Kokkapolven polkemille
 Jänö peittäämi jäleese
 Kokkapolvi polkemaase.-
 Mari siityinen¹⁷⁾ sisoini!
 Ketä kutsun auttamaan?
 Miss on ilmari¹⁸⁾ isäisi
 Älykkäinen äitiseisi
 Sekä ehtoisa emoisi
 Tulkaa meidän pöydän luokse
 Siunatkaa mein seulaamme
 Mari siityinen sisoini!
 Miss' on vietroi¹⁹⁾ veikkoseisi
 Oikia ohilliseisi
 Osais tuo ohilla olla
 Koslall²⁰⁾ istua kopia
 Ossaa ei tulla auttamaan.
 Mari siityinen sisoini!
 Miss on siityinen sisoisi
 Ku ei paisko paitojaasen
 Ei tuo liitä liinaisia
 Eikä laita lankasia?
 Miss on kulta kummisesi
 Rikkahaiset ristisäisi?
 Silloin kummit riitelivät
 Ristille ritustaessa:
 "Mie panen paremman paijan
 Sekä liitän silkki liinan

Sekä laitan lanka rievun."
 Mill' sie suututit sukuisi
 Vihastutit vierahaisi?
 Sie sanoit ijäisi kaiken,
 Ajais kaiken aina luait:
 "Kyll' on miulla auttajia
 Auttajia, laittajia."
 Miss on selvoinen²¹⁾ setäisi,
 Selvoisen setäis emäntä
 Ku eivät tule auttamaana
 Auttamaana, laittamaana
 Laittamaana lasta nuorta.
 Tiä on lapsi pois mänevä
 Onneansa ottamaahan.
 Mari siityinen sisoini!
 Joks on pojat potsjuvaistu²²⁾
 Potsjuvaistu, pokkuroitu²³⁾
 Ku ei uo pojat potsjuvaistu
 Potsjuvaistu, pokkuroitu
 Ota pulli ja puteli
 Astu mualle, lattialle
 Potsjuvai nuoit poikosia.
 Pojat kullan kuppuraiset
 Älkää kuunnelko kujassa
 Katselko katoksen alla
 Rietistelkö reppänissä
 Irvistelkö ikkunissa.
 Tulkaa ulkonta²⁴⁾ tupahan
 Lanketkaa hot²⁵⁾ luaen²⁶⁾ kautta
 Tulkaa meiän pöyän luokse
 Kualakaa²⁷⁾ mein kannen luokse
 Tiällä kynttilät kytevät
 Rahan panttiset palavat.
 Mistä nuo pojat molotsat²⁸⁾
 Liek'nuo Puolan puotimiehet
 Vaiko Hatsinan hakalit²⁹⁾
 Ei uo Puolan puotimiehet
 Eikä Hatsinan hakalit

Nuo on oikein omast kylästä
 Oman Vallan³⁰⁾ valkopäitä
 Nuoill' on viinit verkaviitat
 Sekä silkkiset siletkat
 Sekä kalliit kaularievut
 Kuuven ruplan kussakoissa
 Sekä Saksan saappahissa
 Missä meiän kylän miehet
 Tulkaa meiän pöyän luokse
 Auttakaa mein siskojamme
 Niin teit' auttaapi Jumala
 Linnan teitä liikkuessä
 Ku liuvutta Linnaseehen³¹⁾
 Oikian olen keralla
 Heliäisen heinän kanssa
 Tahiaisen³²⁾ tartun³³⁾ kanssa
 Sie liuvut Linnan katua
 Puuttuu tuoll siull puotimiesi:
 "Skolko stoit^{x)} tarttu kuorma"
 Sie vua kysyt kymmenää
 Se vitasee viisitoista
 Kauppamiesi kaksitoista.
 Mari siityinen sisoini
 Kuule, kuule kuin sanelen
 Ei itke isois sinusta
 Älykkäinen äitiseisi
 Eikä vietroi veikkoseisi
 Eikä siivo sisareisi
 Isoi itkee ruunajaase
 Äiti leinon lehmäjääse
 Veli vaskivaljahia
 Siso silkki riepuloita
 Mari siityinen sisoini
 Kuulin kontit kullastaisi
 Helähykset hertastaisi
 Kuulin kontit kolmenlaiset

x) Paljon maksaa.

Tuo on villi viinan juoja
 Sekä tarkka tappelia
 Sekä kopja kortin lyöjä
 Sivelet sie miun sisoini
 Siveletkö sie silloinkii
 Ku on jorssi³⁴⁾ juovuksissa
 Pahalainen³⁵⁾ pyörryksissä
 Kysyt kai kylän akoilta
 Lausut lapsien emille
 Kuin tuot miestä sluusittane³⁶⁾
 Paholaista palventane
 Sekä rienaa³⁷⁾ riisuttane
 Ei uo tuoll' siun sulhollaisi
 Ei uo heinii, ei hevoista
 Ei uo tuppaa ei tuntiloi
 Ei uo rahhaa ei ratastaa
 Ei uo lehmää; leikkilöi
 Neljän nännän neuvoloi.
 Tulet käymään kotihin
 Happamen maion halulle
 Omat siskot siult' kysyvät
 Suatko voita milloinkana
 Antoi k' tuo anoppi voita?
 Antoi kerran anoppi voita
 Viijen kuuven vuuvvellista
 Seitsemän kesoisellista.
 Mari siityinen sisoini
 Kuule kuule kuin sanelen
 Toisin tuolla toiselassa.
 Toisin toisessa talossa
 Toisin tuolla torvet soivat
 Toisin pillit piukuttavat
 Toisin kaljuut³⁸⁾ kanteloiset.
 Voi sisoini, voi suloini!
 Kuin olit omas kotona
 Olit kohvilta kopia
 Suuhharilta³⁹⁾ liian sorja
 Sekä pulkalta punainen.

Sie söit saikkaa⁴⁰⁾ vua salissa
 Punakuorta kornitsassa⁴¹⁾.

Niin on tuolla toiselassa
 Tulet selliltä sininen
 Sekä suoloilta soria
 Etsit parvilta paloja
 Kuapin kolkista kovia.
 Anoppi se ärjäseepi
 Joks sie ruato paljon ruaoit
 Ku etsit parvilta paloja
 Kuapin kolkista kovia.
 Niin tekööpi vieras vaimo
 Vieras vaimo ja vihanen.
 Tietää tuolta tulleheisi
 Ei tiije väsyneheisi.
 Uhittelloo ulkotöille
 Lähättellöö liävätöille.
 Näin teki oma emoisi
 Oma armas äitiseisi
 Tiesi työltä tulleheisi
 Tiesi työltä väsyneheisi
 Uhitteli uunin piälle
 Lähätteli lämpösille.
 Tuli sorja Suntak uamu
 Näin teki oma emosi
 Ajoi yllää uamusilla
 "Nouse, nouse nuorueini
 Havaitse miun hanhueini
 Jo on päivä piällä puihen
 Nouse kulta lypsä Kukka
 Nouse omena lypsä Onni
 Nouse kohville kopia
 Suuhharille sorjueini."

Mari siityinen sisoini
 Eikös viere siun vereisi?
 Lankee siun syvän alaisi
 Niin tuo vieröö miun vereini
 Lankee miun syvän alani

Piälle ehtoisan emoisi.
 Jätät ehtoisan emoisi
 Älykkäisen äitiseisi
 Kujan muahan kuolemahan
 Liävähän läkähtymähän
 Kaivo tielle kuatumahan.
 Ei jiä siun emoiselleisi
 Ei jiä sillan siivojaista
 Penkkien peseliäistä
 Mustan paian muuttajaista.
 Tulet käymähän kotihen
 Äiti kujass kuukullaase
 Porstuassa polvillaase
 Rappusilla riätällääse⁴²⁾.

Mari siityinen sisoini
 Tietit sie terästä kenkät
 Valatit sie vaski-kannat
 Millä seisot seinän vieret
 Kuuntelet kujan perukset
 Jokos juomari tulevi
 Viina-koira viilättääpi
 Ku tuo juomari tulevi
 Viinakoira viilättääpi
 Tuo, tuo rinkuu⁴³⁾ riisujaista
 Aisojen alentajaista
 Ohjaksien ottajaista
 Vempeleen veteliäistä.
 Ko et riisu rinnustinta
 Etkä aisoja alenna
 Etkä ota ohjaksia.
 Ni tuo roimii ruoskan kanssa.
 Tulloo kuhmo kulmahaisi
 Sini marja silmähäisi.
 Tuohon kosk kopjan kulakka⁴⁴⁾
 Kämmen vahva valkopääkön.
 Tulet käymähän kotihen
 Siulle siskot siiskuttavat:
 "Mikä kuhmu kulmassaisi

Sini-marja silmässäisi."
 Sanot Punnin puskemaksi
 Lähtemän lävistämäksi.
 Ei tuota Punni puskenut
 Lähtemä ei lävistänyt
 Koski kopjan kova kulakka
 Kämmen vahva valkopiäkön.

II. Lauletaan sulhasen tultua morsiamen taloon.

Jo on ottajat ovilla
 Jo on purkat⁴⁵⁾ puistamassa
 Sekä rantsit⁴⁶⁾ rappusilla
 Sulho suilahtaa tupahan
 Sulhaselta suukii rikki.
 Paha tuohon paikka panna
 Ilkiä ilman piellä
 Tupataa⁴⁷⁾ hos' olki tullo
 Pannaa hos⁴⁸⁾ savipalanen.
 Sulhoi viljyi veljyemmä
 Sulhokkainen pulpukkainen
 Vävy uuvven uutukkainen.
 Joks uot paljon parrettunnut
 Kauhiasti karvettunnut?
 Ku uot paljon parrettunnut
 Kauhiasti karvettunnut
 Kyll' meill vällee tuoli tuvvaa
 Vällee saksetkii myö suahhaa
 Mill' keritää sulhoin parta.
 Ku keritää sulhoin parta
 Tulloo tuost' tulennus puita
 Kaksi kattilan aluista.
 Sulhoi viljyi veljyeini
 Puas sie rahhaisi ramille
 Kultasuista kukkaroista
 Hopiaisista teristä.
 Pua itse, uhita muita
 Kiihoita "kerallisia"⁴⁹⁾.
 Meillä on mokoma muoto:

Sulhoi pannoopi paperin
 Sulhoin korvot⁵⁰⁾ kolmin ruplin
 "Puhemiehet" puolintoista.
 Meill on kaivettu kanavat
 Mihin myö vasket valimma.
 Meill' on morsia molotsa;
 Silmät maksavat sinisen,
 Posket maksavat punaisen
 Varsin valkian paperin
 Nuppu maksaa nuoren miehen
 Suuta ei itse sulhoinenkaa.
 Sulhoi viljyi veljyemmä
 Tuos sie rahhaisi ramille.
 Kuet pua rahhaisi ramille
 Kulmaisista kukkaroista
 Hopiaisista teristä.
 Ni mie siännyn⁵¹⁾ sättimäänä
 Sätin säkki retkaleksi
 Kutsun kuksinan⁵²⁾ palaksi:
 Kyll' myö näimmä, kuin tulitta
 Kuin työ kurjasti kulitta.
 Olkinen oronen iessä
 Yksin pyörin pylkytittä
 Kaksilla kanan jaloilla.
 Rasva tilkkui rahkehista
 Vesi vempelen nenästä,
 Sulhoi raukka rattahilla
 Naisen hame hartehilla.
 Kyll' mie tiijen miss sie viivyt
 Kauan kalvinen⁵³⁾ makaisit:
 Possaalan kapakan iessä
 Sie vua tantsit tapsuttelit
 Sekä ostit ośmuskoi⁵⁴⁾
 Sekä katsoit kaštuskoi⁵⁵⁾,
 Puhastelit puoli-tuopit
 Ostit kaikki olut-pullot,
 Kyll' mie tiijjen miss sie viivyt
 Istuit pellon pientarella

Tapoit täitä pöksystäisi
 Suuret suuhuisi sukaisit
 Pienet pellon pientarelle
 Keskolaiset siemeneksi.
 Äyrämöinen ämmä tantsi
 Huntu huiski, rekko räiski
 Paulat taittuivat jalassa
 Tuoll' ol' harjukset hajalla
 Sykeröt syyryn lyyryllää
 Lappa remel⁵⁶⁾ se rämisi
 Vikkel-sukat⁵⁷⁾ tuolla viuhkiit
 Ummis-kenkätkin ne ulvoit
 Tuo vua tantsi tapsutteli
 Sie turakka⁵⁸⁾ tuota uotit
 Kahupäinen tuota katsoit

Suotta moitin, totta kiitän.

Sie uot Vallan varma poika
 Seurakunnan selvä poika.
 Heillä on mokoma muoto
 Sulhot nuo tuovat tuomisii
 Ostavat orehhoi⁵⁹⁾ naulan.
 Ku ei tuo nuo tuomisii
 Pannoot rahhaase ramille
 Kultasuista kukkaroista
 Hopiaisista teristä.

Sulhoi viljui veljyeini
 Kun et tuonut tuomisii
 Vie meitä venakon luokse,
 Osta vaikk' orehha naula
 Osta vaikk' yksin omenoin.

III. Lauletaan silloin kuin "kuaset"⁶⁰⁾ lähtevät pois sulhasen talosta.

Sulhoi viljyi veljyemmä
 Älä meiän siskoamma
 Älä pilkalla pitele
 Ikävällä itkettele.
 Ku tulloo ikävän tuska

Tuo siit käymähän kotiihen.
 Karvanen pua keppilöihin
 Taikka puura puikkoloihin
 Tahi varsa valjahihen.
 Ko sie meiän siskoamma
 Ko sie pilkalla pitelet
 Ikävällä itkettelet,
 Ko tuot käymähän kotiihen
 Hevoseis siult' hirtetää
 Rattaat, rahkeet säretää
 Potuskais⁶¹⁾ siult poltetaa
 Itseäisi pieksetää
 Omallaisi ruoskallaisi.

Ko sie mejän siskoamma
 Ko et pilkalla pitele
 Ikävällä itkettele.
 Ku tuot käymähän kotiihen
 Itselleisi tuvva oltta
 Hevoselleis kaura vakka.
 Ku sie liuvvut Linnasee
 Ku sie piirrät Piitterii
 Tuo sie hänell' tuomisii.
 Ko et viitsi tuppaa viijjä
 Ni pua kujjaa olki kuppoo
 Ku hiä lähtöö liäväsee,
 Tuolt hiä löytää tuomisii
 Kujasta olkikuvosta.
 Opetä omass kotona
 Neuvo nelinurkkasessa
 Sanele sammal huonehessa!
 Meill' on neito neuvottunna
 Mein emomme mieltä myöten.
 Mejän äitimmä älyllä.

5. Suarelan Sakar

(Kertoi Teppo Pyykkönen)

Ennen vanhaa el' Suarelass mies; nimmeese ol' Sakar. Hiä suvait's kävellä kesällä turkki piällä ja muata kiukuall. Hänen akkaase ei suant hänt työtä tekemää millää kompee⁶²⁾. No löyspäs hiä tokkii viimeks keinon, mill sai ukkoosen työhön. Hiä pyys ukkojaa käymää munnii hautomaa kiukall, sitävar't jott kananpojat muka olliit kall[ii]ta ja jott niill' vois luakariss⁶³⁾ suahha paljon rahhaa. Mies suostui kii hänen tuumahaa. Hiä käi turkki piällä istum[aa] kiukuall munniin piällä. A kyläss' seisoi kasakkoi. Akka luat' asjan yhell kasakall ja pyys hänt mänemää ukkoose pellii. Kasakka otti lettiin⁶⁴⁾ ja män' tuppaa ja riuhtais ukon niskapiäst' muahan ja tavai hänt pamppumaa letill. Noko sill' ukko parall tul' kiire, hiä ko piäs sonninx) kynsist pois, ni ei olt aikaa katsoo jälleleekää ennenko jo piäs akkaase luoks niityll. Akka puittost⁶⁵⁾ käi hänt siälittelemää, itse vua toiseppäin ol' iloissaa ko hänen tuumaase onnistui hyväst. Sen perrää tul' ukost niin ahkera mies, jott ei kellää akall ole konsaa sen ahkerampaa ukkoo olt. Sen pituinen se.

x) sonni = sotamies

Selitys oudoille sanoille.

- 1) oprakka (lainattu venäjältä) = vero
- 2) stuarasta (lain. ven.), eräs venäläinen virkamies, jonka tärkeimpänä toimenä on verojen kantaminen.
- 3) kul'i (lain. ven.) = niinimatto.
- 4) läisyttää, onomatopoiettillinen sana, johdettu san. läiske.
- 5) vol'i (lain. ven.) = lupa, valta
- 6) topra (lain. ven.) = hyvä; tavara
- 7) konsaa = koskaan.
- 8) tunnit (pl. tant.) = kello
- 9) siletkat (lain. ven.) = liivit
- 10) tuluppa = päällys-turkki
- 11) kussakko (ven. lain.) = kussakka (kats. Kalev.) = vyö
- 12) stakana (lain. ven.) lasi
- 13) jakku = pieni penkki, palli
- 14) kavatella = salaisesti katsella, vahtia
- 15) vekkuri = vekkien eli rukkien tekiä
- 16) koikka (lain. ven.) = reki, jossa vedetään santaa
- 17) siityinen, 18) ilmari (myös ilmero), 19) vietroi, 21) selvoinen: näitä kaikkia sanoja käytetään aina häätöloissa laulaessa, mutta niiden oikea merkitys on unohtunut.
- 20) kosla (lain. ven.) kuski-pukki
- 22) potsjuvaitsen, -da (lain. ven.) = kestitä
- 23) pokkuroitsen, -da (lain. ven.) pyytää, rukoilla, kumarrella
- 24) ulkonta = ulkoa
- 25) hot (= hos; lain. ven.) vaikka
- 26) laki, gen. luaen = välikatto
- 27) kaalaan, -ta (kats. Kalevalaan)
- 28) molotsa (lain. ven.), kaunis, pulska, jalo, sievä
- 29) hakali (johd. ven.) nopsa, sukkela, keikailia
- 30) valta = kihla-kunta
- 31) Linna = Pietarin kaupunki
- 32) tahia = jauhokas

- 33) tarttu = peruna, potaatti
- 34) jorssi (ven. lain.) = kiiski, mutta käytetään soimaamis sanana
- 35) pahalainen = paha, ilkeä
- 36) sluusia (lain. ven.) palvella
- 37) riena = ilkeä, pahankurinen
- 38) kaljua = huutaa, soida
- 39) suuhhari (lain. ven.) korppu
- 40) saikka, omituinen venäläinen vehnäleipä
- 41) kornitsa (lain. ven.) = kammari
- 42) riätällä = turvalla, vatsalla, kuukulla
- 43) rinkuu = kirkuu, huutaa
- 44) kulakka = nyrkki
- 45) Purkka, 46) Ransti: koiran-nimiä; tässä soimaus sanoina käyt.
- 47) tuppaan, -ta = täytän, täppään
- 48) hos, katso hot'
- 49) kerallinen = sulhasen seuralainen
- 50) korvot = sulhasen kaksi lähintä ystävää
- 51) siännyn, -ntyä = kiihdyn
- 52) kuksina = maitoasti, läkkinen ruukku
- 53) kalvinen, soimaus sana
- 54) ošmuska, 55) kastuska: viina mittoja
- 56) remeli (lain. ven.) remmi, nahkahihna
- 57) vikkelsukat, ennen käytetty laji sukkia. Tässä on laulaja erehtynyt, sillä eivät äyrämöiset vikkelsukkia, eikä ummis-kenkiä käyttäneet, vaan "savakot", joitten vaateparsi eroaa kokonaan äyrämöisien vaatteuksesta (kats. Ahlqvistin matkustuksia Venäjällä)
- 58) turakka = hullu, tyhmä
- 59) orehha (lain. Ven.) pähkinä
- 60) kuaset morsiammella vastaavat sulhasen korvoja
- 61) potuska = tyyny
- 62) kompee = kompea, joka on part. jostakin käyttämättömästä sanasta (ehkä kommes), ei millään kompee = ei millään tavalla
- 63) luakari (lain. ven.) leiri

- 64) letti = piiska, ruoska; palmikko
- 65) puittost (lain. ven.) käytetään jonkun verbin kanssa ilmoittamaan teeskenneltyä tekemistä.

Sulkavan murretta Emil Huhtisen käsialalla

Ketrejä tyttö

Kun ol' onokin eukola laiska tyttö, ni se pany
sen siittä se eukko katole ketreemään. No, mui
kuninkaan poika ku kulok siitä sattumal-
ta sivute, ni se kysyy jotta: 'mitä van-
te se tuola katola ketree?' No eukko sana
sukas jotta: 'se on nii riski, se ketree yhti-
sä yössä karimmarillisen kulta- ja ha-
gia-laukaja ja kutoo ne. Kuninkaan poi-
ka sillo ihaste ja lupas ottaa vaimokseen, jos
hän sen tekko. No mamma neuvo tyttöään
ja tyttö hän siittä vuoressa pirtusta rukkasit
ja niitä ketreä siittä. Mut siittä pit tie-
tee pirtun nim, ku pirttu hakemaan ruk-
kasiaase, muute se otti. No tyttö siittä ol'
pahioitlaan ja itki sitä kun ei tiennä pirtun
nimmeä ja hävel onhässä yksinnään.
Mut se satukii kumlemaan sielä ku pirt-
tanssi ja laulo yksinnään että:

"Tänäpäni maitaanen jauhetaan,
huomena käissäni jauhetaan;
neito istuu ja itkee
eikä tietä minun nimeä."

Nimemi on Tittilän Tuuri,
Tittilän Tuuri, Tittilän Tuuri"

Tyttö olli siit hyviään ja oitell: "Kylläjä
hän minä tiän huomessa gräinä nim-
meis. Pirttu hakemaan huomena huomena mor-
siinta hakimaan. Tyttö viskate rätkäytti
rukkaset ja sano: Tuoss on Tittilän Tuuri
rukkaseis. Pirttu läksii pahala mielelä
grais. Siittä ol' hiät kuninkaan poijan
kausa. No onne tyttö kysy, jos hän suyp

LUETTELO NÄYTTTEIDEN KERÄÄJISTÄ¹

- A n d e r s s o n, Karl Fredrik, synt. Lopella 19 marrask. 1865. Isä: tilanomistaja K. F. Andersson. Tuli I luokalle syysk. 74; dimitt. toukok. 84; yl. oikeust. 93; varatuomari 96; kanslisti tie- ja vesirak. ylihallituksessa 00; kuollut.
- E n q v i s t, Frans Josef, synt. Helsingissä I huhtik. 1859. Isä: kauppias J. Enqvist. Tuli I luokalle syysk. 76; erosi kev. 77. Kuollut.
- H a g e l b e r g, Johannes, synt. Piikkiössä 25 elok. 1866. Isä: kirkkoherra K. E. Hagelberg. Tuli II luokalle 80; dimitt. toukok. 87; kameraalitutk. 91; postihallituksen notario 03; köyhäinhoidon tarkastaja Viipurin piirissä.
- H a n n i k a i n e n, Tauno Robert Alarik, synt. Helsingissä 26 jouluk. 1868. Isä: maanmittari P. Hannikainen. Tuli I luokalle syysk. 78; dimitt. toukok. 87; lääket. kand. 92; lääket. lis. 96; kunnanlääk. Muolassa y. m. 97 - 12; piirilääk. Antrean piir. v:sta 12. Useita opinto- ja tutkimusm. ulkomaille. Julkaissut kirjoituksia aikakauslehdissä.
- H u h t i n e n, Emil, synt. Sulkavan pit. 8 syysk. 1866. Isä: lukkari H. Huhtinen. Tuli I luokalle syysk. 78; dimitt. toukok. 85; fil. kand. 90; Viipurin klass. lyseon kolleega 96; lehtori 14.
- H y t ö n e n, Kustaa Bernhard, synt. Helsingissä 8 marrask. 1865. Isä: konduktööri J. R. Hytönen. Tuli I luokalle syysk. 76; dimitt. toukok. 84; jum. op. erot. 87; fil. kand.; vankilansaarnaaja Turussa 00; tuomiokap. asessori 12. Kuollut.
- K r o h n, Kaarle Leopold, synt. Helsingissä 10 toukok. 1863. Isä: professori J. L. F. Krohn. Tuli I luokalle

¹ Helsingin Suomalainen Alkeisopisto 1871 - 1887. Helsinki 1921.

syysk. 71; dimitt. toukok. 80; fil. kand. 83; fil. lis. 88; dosentti 88; ylim. professori 98; professori 08. Monta luottamustointa; julkaissut suuren määrän tieteellisiä teoksia sekä muodostanut oman kansanrunouden tutkimusmetoodin.

K u r i k k a, Tuomas, synt. Tuutarissa 25 marrask. 1858. Isä: tilanomistaja A. Kurikka. Tuli I luokalle syysk. 1871; dimitt. toukok. 81; kameraalitutk. 90; yl. oikeust. Moskovassa; toimi asianajajana Pietarissa ja Viipurissa. Kuoli 1906.

O l a n d e r, Kaarlo Magnus, synt. Lappträskin pit. 18 marrask. 1855. Isä: talollinen J. Olander. Tuli I luokalle syysk. 71; dimitt. toukok. 80; jumal. op. erotut. 84; Anjalan kirkkoh. 96 - 04; Messukylän kirkkoh. v:sta 04; lääninrovasti v:sta 16. Opintomatkoja Skandinaaviaan ja Saksaan tutkiakseen juoppojen parannuslaitoksia 90. Julkaissut useita teolog. tutkielmia.

R u u t h, Otto Ismael, synt. Kerimäellä 14 lokak. 1861. Isä: kappalainen Ism. Ruuth. Tuli I luokalle syysk. 72; dimitt. toukok. 81; yl. oikeustutk. 88. Nimismies Orittilassa 95; yl. rakennush. kamreeri 03; kuoli 18.

S e d e r h o l m, Fredrik Wilhelm, synt. Helsingissä 30 jouluk. 1862. Isä: puuseppä A. W. Sederholm. Tuli I luokalle syysk. 72; dimitt. toukok. 80; fil. kand. 83; tunnettu pikakirjoittaja. Kuoli 90.

S j ö r o s, Juho, synt. Rauman maas. kunn. 17 lokak. 1856. Isä maanvilj. K. W. Sjöros. Tuli V luokalle syysk. 74; dimitt. toukok. 79; fil. kand. 86. Toimi koulunopettajana; kuoli 90.

Castrenianumin toimitteita

1. Erkki Itkonen, Terho Itkonen, Mikko Korhonen, Pekka Sammallahti: Lapin murteiden fonologiaa. 1971.
2. Pekka Sammallahti: Material from Forest Nenets. Grammatical Sketch, Two Short Texts, Vocabulary. 1974.
3. Pertti Virtaranta: Vienalaisia lastenlauluja. 1973.
4. Mikko Korhonen, Jouni Mosnikoff, Pekka Sammallahti: Koltansaamen opas. 1973.
5. Seppo Suhonen: Liivin kielen näytteitä. 1975.
6. Viljo Nissilälle 21.8.1973.
7. Lauri Posti ja Terho Itkonen (toim.): FU-transkription yksinkertaistaminen. 1973.
8. Eero Kiviniemi, Ritva Liisa Pitkänen, Kurt Zilliacus: Nimistöntutkimuksen terminologia, Terminologin inom namnforskningen. 1974.
9. Seppo Suhonen: Lähisukukielten muoto-oppia ja lainasuhteita. 1974.
10. Eila Hämäläinen ja Kaisu Juusela (toim.): Castrenianum. 1975.
11. Eila Hämäläinen und Kaisu Juusela (red.): Castrenianum. 1975.
12. Vienan runonlaulajia ja tietäjiä. Aatu Kurosen (1907), Petri Lesosen (1908) ja Iivo Marttisen (1908) muistiinpanot. Julk. Helmi Virtaranta. 1975.
13. Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen symposiumi Petroskoissa 26.—27.3.1974. 1975.
14. Pekka Sammallahti: Sodankylän saamelaisten entistä elämää Elsa-Marja Aikion kertomana. 1975.
15. Pertti Virtaranta: Karjalaisia sananlaskuja ja arvoituksia. 1976.
16. Fennistiikan opinnäytteitä 1886—1975. 1977.
17. Juha Janhunen: Samojedischer Wortschatz. Gemeinsamojedische Etymologien. 1977.
18. Pertti Virtaranta: Inkeriläisiä sananlaskuja ja arvoituksia. 1978.
19. Kaisu Juusela ja Heikki Paunonen (toim.): Murrenäytteitä sadan vuoden takaa. 1978.

Jakelu: Suomalais-ugrilainen Seura
Snellmaninkatu 9—11, 00170 Helsinki 17